

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΑΙ ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΑΙ¹

(Πίν. 1-2)

Οἱ νῦν δημοσιευόμενοι δύο πήλινοι πίνακες εὑρέθησαν συντετριμμένοι εἰς πολλὰ τεμάχια ἀμφοτέροι ταυτοχρόνως τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 1895 κατὰ τὴν ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἐν Ἐλευσίνι ἱεροῦ ἀνασκαφὴν πλησιέστατα τοῦ τοίχου Γ-Γ', ἥτοι τοῦ θεμελίου τῆς σχεδιασθείσης μὲν ἀλλὰ μὴ ἀνοικοδομηθείσης νοτίας στοᾶς τοῦ Τελεστηρίου, καὶ παρὰ τὰ αὐτόθι σωζόμενα θεμέλια μεταγενεστέρου βάρθρου, περίπου δὲ ὑπεράνω τοῦ βαθύτερου ὑπάρχοντος προϊστορικοῦ τοιχαρίου α⁴ (Ἴδε Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἐτ. 1895 πίν. 1 καὶ σελ. 171). Ἀμφοτέροι οἱ πίνακες ἔκειντο αὐτόθι εἰς μικρὸν βάθος ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος τῆς νοτίας αὐλῆς ὁμοῦ μετὰ πλήθους συντριμμάτων παναθηναϊκῶν ἀμφορέων, ἐξ ὧν ἔπειτα κατωρθώθη νὰ συγκολληθῶσι καὶ τινες ὁπωσοῦν πλήρεις ἀμφορεῖς². Νῦν ὁ μὲν πρῶτος ἀπόκειται ἐν τῷ Ἀθηνῶν Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 11,036, ὁ δ' ἕτερος ἐν τῷ ἐν Ἐλευσίνι μουσεῖῳ. Τὴν εὑρεσιν τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν ἀνήγ-

¹ Χάριν τῶν περὶ τὰ μνημεῖα τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κύκλου ἀσχολουμένων νομίζω ὅτι δύναται νὰ ἀνακοινωθῇ ἐνταῦθα ἡ ὑπαρξίς αξιολογωτάτης ἐρυθροκόρου ὑδρίας ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὑρεθείσης ἐν Ῥόδῳ, γνωσθείσης δ' ἐμοὶ ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Μυλωνᾶ, ἧς ὁμοῦ δὲν ἠδυνήθην νὰ πορισθῶ ἀπεικόνισιν τινα. Ἐν αὐτῇ, ὡς νομίζεται, παρίσταται ἡ γέννησις τοῦ Πλούτου, ὃν ἐν κέρατι Ἀμαλθείας ἐναποτεθειμένον προσφέρει τῇ Δήμητρι ἡ Γῆ ἐνώπιον ἑπτὰ ἄλλων προσώπων, ἐξ ὧν εὐδιάγνωστα εἶνε ὁ Τριπόλεμος (ὑπὸ τὸ σύνθημα σχῆμα παριστάμενος) καὶ ἡ Κόρη δαδουχοῦσα. Ἐκ τῶν λοιπῶν προσώπων γυνὴ τις ἐρμηνεύεται ὡς Ἀφροδίτη, ἑτέρα μορφή ὡς Ἑρμῆς καὶ ἄλλη ὡς Ἰαχῆος, ὁμοῖος ὧν τῷ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἡμετέρων πινάκων παρισταμένῳ δαδουχοῦντι νεανίσκῳ. Ἐτερεὶ δύο γυναικεῖται μορφαὶ εἶνε ἄδηλοι.

² Ἐτερεὰ δύο μνημεῖα ὄχι πρὸ πολλοῦ ὡς ἐλευσινιακὰ ἀναγγελθέντα δὲν εἶνε τοιαῦτα· ἥτοι τὸ ὑπὸ Scalfidi ἐν Rivista Calabro-Sicula di storia e letteratura I, 1 ἐκδομένον ὄστρακον (una rappresentazione relativa al culto e ai misteri di Demetra su un frammento di vaso arcaicissimo), ὃπερ προφανῶς παρίσται τὴν γνωστὴν σκηνὴν τοῦ φόνου τοῦ Τρωίλου, καὶ τὸ ἐν Revue des études Grecques 1895 σελ. 444 ἀναγραφόμενον ἀργυρὸν ἔλασμα τῆς συλλογῆς Tyskiewicz, ὃπερ ἐξετάσας κατ' ἐμὴν παράκλησιν ὁ P. Hartwig ἀποφάνεται ὅτι εἶνε κίβδηλον.

³ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἐτ. 1897 σελ. 91.

γείλαν τότε αἱ πολιτικαὶ ἐφημερίδες, μία δ' ἐξ αὐτῶν, τὸ Ἄστυ τῆς 13 Μαΐου 1895 (ἀριθ. 1607) ἐδημοσίευσεν καὶ αὐτοσχέδιον ἀπεικόνισιν αὐτοῦ, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι ὁ Kern καὶ ὁ Winter ὡμίλησαν περὶ αὐτοῦ ἐν συνεδρίᾳ τῆς ἐν Βερολίνῳ ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας¹. Πρὸς προσέτι καὶ Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen 1896 σελ. 448. Τὰ συντρίμματα ταῦτα τῶν δύο πινάκων καὶ τῶν παναθηναϊκῶν ἀμφορέων ἦσαν, ὡς μοι φαίνεται, κατακεχωσμένα ἐν χρόνοις ῥωμαϊκοῖς, ὅτε ἐξωρύχθησαν οἱ κατακεχωσμένοι δόμοι τῶν λίθων τοῦ ἤδη ἀχρήστου καταστάντος μέρους τοῦ τείχους τῶν κατὰ τὸν Περικλέα χρόνων, τὸ δ' ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν λίθων σχηματισθὲν κενὸν ἐπληρώθη δι' ἄμμου καὶ χωμάτων ἄλλοθεν μετακομισθέντων². Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ πίνακι μεταγενέστερα χαράγματα, περὶ ὧν κατωτέρω, δὲν φαίνονται πολὺ παλαιά, πιθανὸν φαίνεται ὅτι οἱ πίνακες καὶ οἱ παναθηναϊκοὶ ἀμφορεῖς συνετρίβησαν καὶ κατεχώσθησαν ἐν τῇ μεγάλῃ κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἐπελθούσῃ εἰς τὸ ἱερὸν καταστροφῇ, μεθ' ἣν ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ οἰκοδομήματα ἀνεκαίνισθησαν τῇ χορηγίᾳ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων.

Πῖν. 1^{ος}

Ὁ πρῶτος τῶν δύο πινάκων (πίν. 1) ἔχει ὕψος μέχρι μὲν τοῦ γείσου 0,27, μέχρι δὲ τοῦ ἄκρου τοῦ ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ἀετώματος ἀνθεμίου 0,44, πλάτος δὲ 0,32. Τὸ γεῖσον τοῦ ἀετώματος καὶ αἱ ἐκατέρωθεν παραστάδες προέχουσι τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ πίνακος κατὰ 0,015-0,02. Εἶνε τεθραυσμένος εἰς ἐννέα τεμάχια συναρμύζοντα

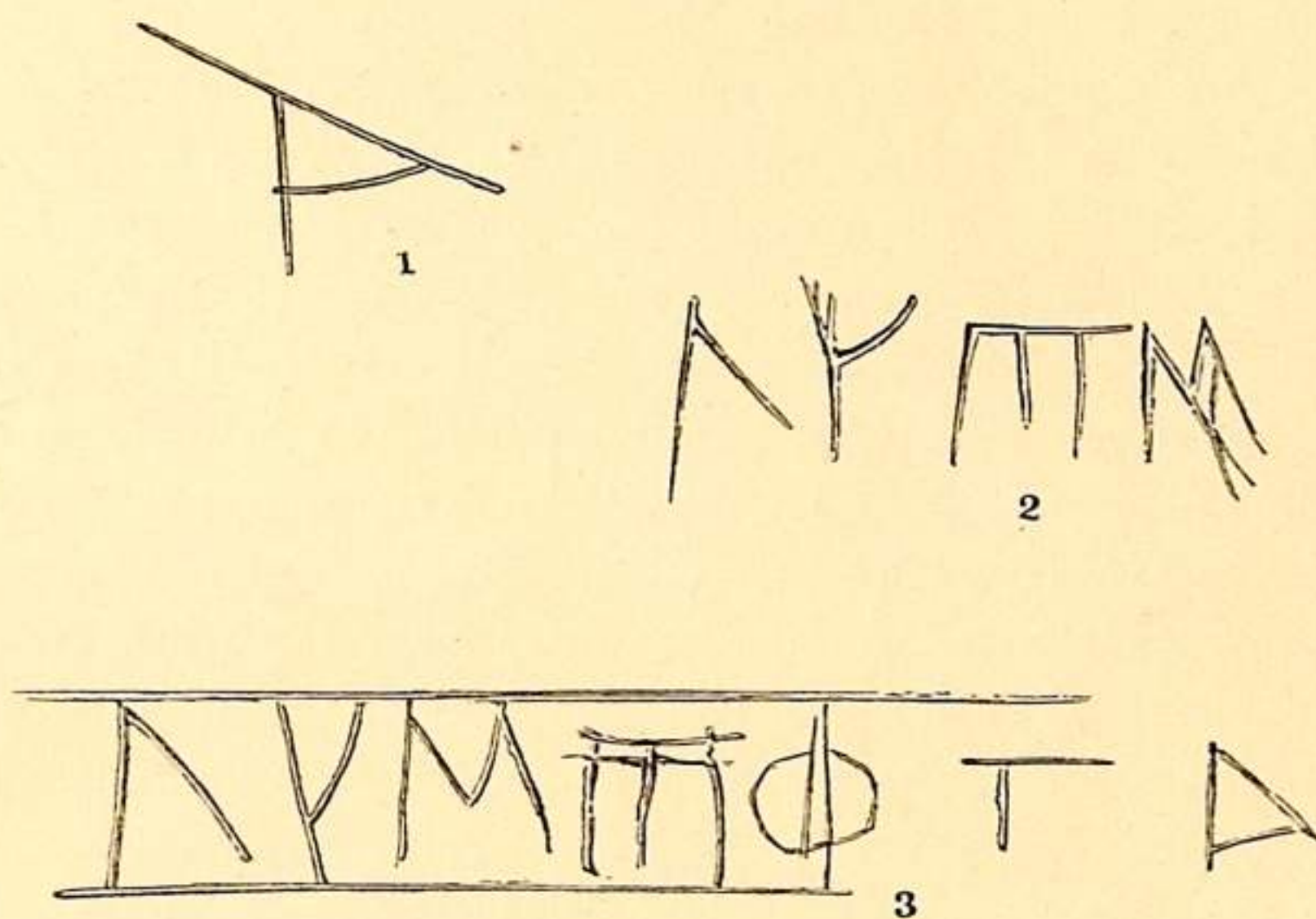
¹ Berliner philol. Wochenschr. 1895 σελ. 1216.

² Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἐτ. 1895 σελ. 169.

πάντα πρὸς ἄλληλα, ἐλλείπει δὲ μόνον ἡ ἄνω γωνία τῆς πρὸς δεξιὰν πλευρᾶς καὶ μικρὰ τεμάχια ἐκ τοῦ κατωτέρου μέρους αὐτῆς, προσέτι δὲ καὶ τὰ δύο κατὰ τὰς γωνίας τοῦ ἀετώματος ἀκρωτήρια. Κατὰ τὰς τέσσαρας ἄκρας τοῦ τετραγώνου μέρους τοῦ πίνακος ὑπάρχουσιν ὅπαί, δι' ὧν ἦτο προσηλωμένος πρὸς τινὰ τοῖχον. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀποσπασθεὶς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ (πιθανῶς ὅτε συνετρίβη) ἔμεινεν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐκτεθειμένος εἰς ἐπηρείας ματαιοσχόλων ἀνθρώπων, ὅφ' ὧν ἐχαράχθησαν ἐπ' αὐτοῦ γράμματά τινα ἀπεικονισμένα ἐν εἰκ. 1 (1-3). Ἐκ τούτων τὸ μὲν γράμμα Α ὑπάρχει κεχαραγμένον ἐν τῷ σώματι τοῦ ἐν τῇ κάτω σειρᾷ τῶν μορφῶν νεανίσκου τοῦ φέροντος

τὰς δᾶδας, τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 χάραγμα ἐν τῇ πρὸς ἀριστερὰν παραστάδι ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 3 ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ἐπιφανείᾳ τοῦ πίνακος μεταξὺ δύο σχεδὸν παραλλήλων ὀριζοντίων γραμμῶν ἐγκεχαραγμένων ἐπὶ νωποῦ ἔτι τοῦ πηλοῦ· ἀλλ' αἱ γραμμαὶ αὗται ἀναμφιβόλως προῆλθον κατὰ τὴν πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ πίνακος ἐργασίαν μετὰ τὴν ἀποτομὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πλίνθου· ὥστε οὐδαμῶς ἦσαν ἐξ ἀρχῆς χάριν τοῦ ἔπειτα προστεθέντος μεταξὺ αὐτῶν ἐπιχάραγματος πεποιημένοι. Τοιαῦται ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας παρηγμέναι γραμμαὶ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ἐπιφανείᾳ. Τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 χάραγματος τὰ γράμματα εἶνε ἀνεστραμμένα. Πῶς

Εἰκ. 1.

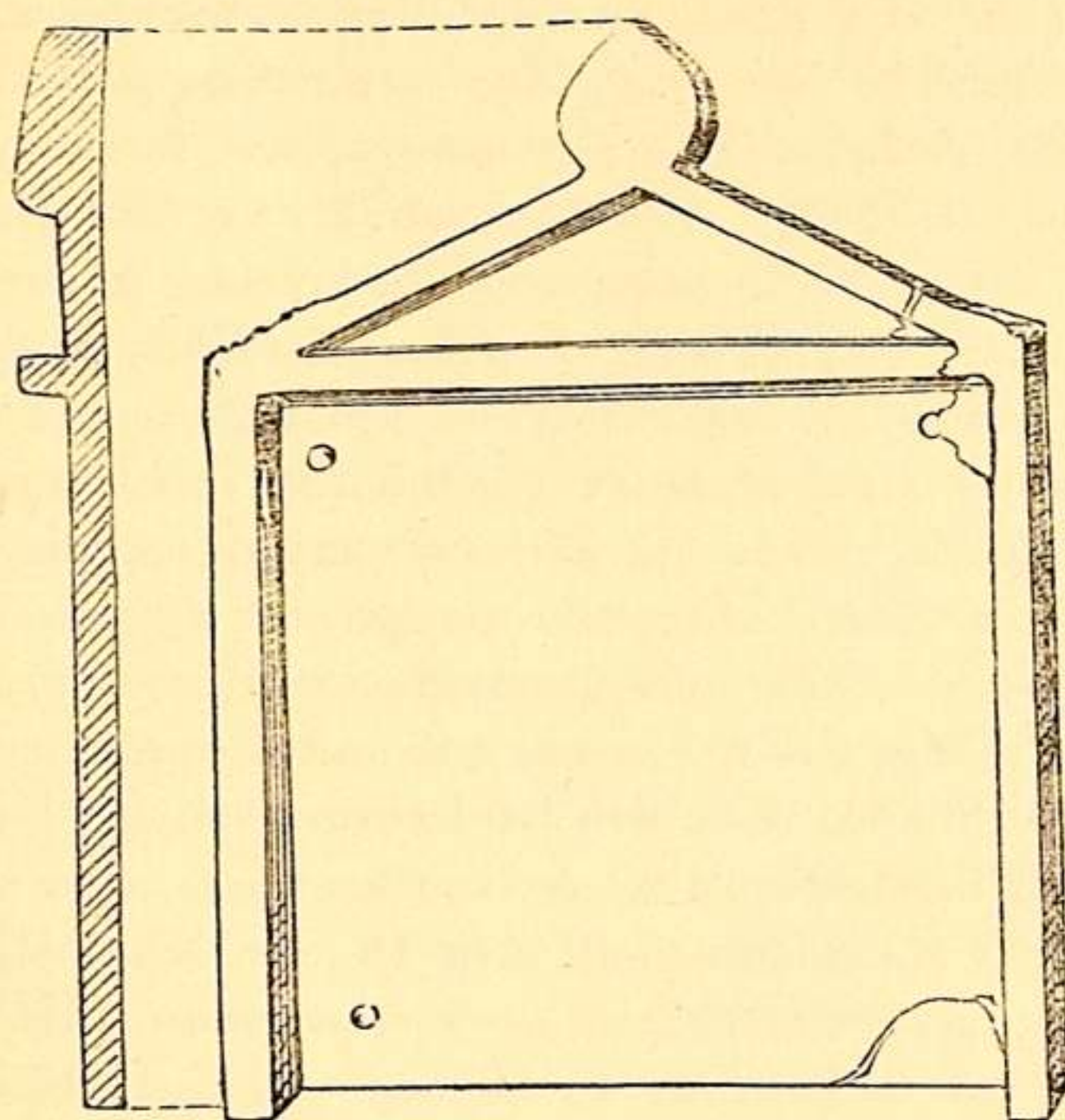
πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσιν αἱ παράδοξοι αὗται αὐτοσχέδιοι ἐπιγραφαί, δὲν δύναμαι νὰ εἶπω. Σαφὲς μόνον εἶνε τοῦτο μόνον ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 χάραγμα εἶνε ἐπανάληψις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3, κατελείφθη δὲ ἡμιτελὲς ἴσως διότι πλημμελῶς ἀνεστράφη ἡ τάξις τῶν δύο γραμμάτων ΜΠ¹. Πλὴν τούτων ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἄλλα τινὰ χαράγματα, ἧτοι ἐν μὲν τῷ ἀετώματι τρεῖς γραμμαὶ διερχόμεναι διαγωνίως τὸ σῶμα τῆς ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ γυναικείας μορφῆς, ἕτεραι γραμμαὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σώματος τῆς δεξιόθεν αὐτῆς ἀνδρικής

μορφῆς, ὧν μία διήκει μέχρι τοῦ προσώπου τῆς ἐν τῇ πρὸς δεξιὰν γωνία τοῦ ἀετώματος κεφαλῆς, ἔτι δὲ καὶ ξέσματα πολλὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερόθεν γυναικείας μορφῆς, ἐξ ὧν ἠφανίσθη σχεδὸν τελείως τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ἐβλάβη δὲ ἱκανῶς καὶ ὁ θώραξ· κάτωθι δὲ τοῦ ἀετώματος ὑπάρχουσι προσέτι χαράγματα ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς δαδουχούσης γυναικείας μορφῆς. Πάντα ταῦτα τὰ χαράγματα δὲν ἐδηλώθησαν ἐν τῇ ἀπεικονίσει πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως. Ὡσαύτως δι' ὀξέος ὄργανου ἐπὶ ἀπεσκληρυμμένου τοῦ πηλοῦ κεχαραγμένα εἶνε καὶ τὰ γράμματα τῆς κάτωθι ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς

¹ Τὸ τρίτον σκέλος τοῦ Π δὲν φαίνεται ὁλοῦν ὅτι τοῦτο εἶνε ἀριθμητικὸν σημεῖον, ἧτοι Π, ἀφοῦ τὰ ἄλλα σημεῖα δὲν φαίνονται δυνάμενα νὰ ἀναγνωσθῶσιν ὡς ἀριθμητικά.

ΝΙΝΝΙΟΝΤΟΙΝΘΕΣ . ΝΑ --

ἦτοι Νι(ι)νρίον τοῦν θε[οῦ]ν ἀ[νέθηκεν. Ἡ χά-
 ρις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δὲν εἶνε μετὰ πολλῆς
 ἐπιμελείας πεποιημένη, ὅθεν καὶ ἡ ἐπιδερμὶς τοῦ
 κεράμου ὑπέστη βλάβην τινὰ κατὰ τὴν χάραξιν καὶ
 γράμμα I τῆς πρώτης συλλαβῆς τοῦ ὀνόματος
 ἀναθείσης ἐπανελήφθη δις κατὰ παραδρομὴν.
 Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατασκευὴ τοῦ ἡμετέρου πί-
 νاکος, ἦν σαφέστερον παριστᾷ ἢ ἐν εἰκ. 2 κατακό-

Εἰκ. 2.

ρυφος τομὴ αὐτοῦ, εἶνε ὁμοιοτάτη πρὸς τὸν πίνακα
 (μᾶλλον τεμάχιον πίνακος) τοῦ Brönstedt (Wie-
 ner Vorlegebl. III, 2, 3, Jahreshefte des oesterr.
 arch. Inst. I σελ. 80 fig. 38). Ἡ φέρουσα τὴν
 κυρίαν παράστασιν τετράγωνος πρόσοψις τοῦ πίνα-
 κος περιβάλλεται πανταχόθεν κατὰ τὰ ἄκρα ὑπὸ
 αὐλάκων ἐγκεχαραγμένων εἰς ἱκανὸν βάθος ἐν
 εἰσέτι νωπῷ τῷ πηλῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τύμπα-
 νον τοῦ ἀετώματος· ὁμοία δὲ αὐλαξ διατέμνει καθέ-
 τως καὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ἀετώματος μετὰ τοῦ
 ἄνωθεν ἀνθεμίου.

Πλὴν τῶν ἀπάσαις ταῖς ἐρυθρομόρφοις λεγομέ-
 ναις ἀρχαίαις κεραμογραφίαις κοινῶν χρωμάτων,
 ἥτοι τοῦ κατὰ φύσιν ἐρυθροῦ χρώματος τοῦ κε-
 ράμου καὶ τοῦ μέλανος γανώματος, ὑπάρχει ἐν
 τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ τὸ παχὺ λευκὸν χρῶμα,
 ἐφ' οὗ εἶνε ἐπιτεθειμέναι διάφοροι γραμμαὶ διὰ

χρώματος μέλανος ὄντος πιθανῶς τὸ κατ' ἀρχάς,
 ἀλλὰ νῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑποξανθίζοντος. Μό-
 νον αἱ φλόγες τῶν δάδων φαίνεται ὅτι εἶχον καὶ
 πρόσθετον ἐρυθρὸν χρῶμα, ὡς δηλοῦσι τὰ σωζό-
 μενα ἴχνη¹. Τὸ παχὺ λευκὸν χρῶμα, ὅπως συνή-
 θως ἐν ταῖς ἀρχαίαις κεραμογραφίαις εἶνε πολλα-
 χοῦ ἀποτετριμμένον, ὅθεν καὶ πλεῖσται τῶν ἐπιτε-
 θειμένων ἐπ' αὐτοῦ μελανῶν γραμμῶν κατέστησαν
 λίαν ἀμυδραὶ καὶ ἐνίοτε εἰς ἄκρον δυσδιάκριτοι,
 ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ὁλοσχερῶς ἔχουσιν ἀφανισθῆ
 ὅχι ὀλίγαι, ὥστε τὰ φέροντα τὸ λευκὸν χρῶμα
 μέρη τῆς παραστάσεως δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν
 ὡς μεταγεγραμμένα ἐν τῇ ἡμέτερᾳ ὑπὸ Gillieron
 ἐκπεπονημένῃ ἀπεικονίσει ἀκριβῶς ὡς ἦσαν τὸ πά-
 λαι. Ἐπιχρυσώσεως ἴχνος οὐδὲν ὑπάρχει, οὐδὲ
 δύνανται νὰ ἦσαν ἐπικεχρυσωμένα μέρη τῆς παρα-
 στάσεως εἰμὴ ἴσως ὀλίγιστά τινα καὶ λίαν μι-
 κρά, οἷον τὸ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τῆς ἄνω καθη-
 μένης γυναικείας μορφῆς ψέλλιον καὶ εἴ τι ἄλλο
 τοιοῦτον.

Ὑπὸ ζωγραφικὴν ἔποψιν ὁ ἡμέτερος πίναξ δὲν
 δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τῆς ἀρίστης τέχνης, διότι
 ὅχι μόνον τὴν προοπτικὴν ἀγνοεῖ τελείως ὁ ἀγγειο-
 γράφος, ἀλλὰ καὶ ἱχνογραφικὰ σφάλματα ἀπαν-
 τῶσιν ὅχι σπανίως (πρβλ. ἰδίως τὸ στήθος καὶ τὴν
 κόμην τῆς δαδουχούσης, τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ
 τὴν οἰνοχόην φέροντος παιδὸς καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα
 τῆς κάτωθι αὐτοῦ γυναικείας μορφῆς, τὴν χεῖρα
 καὶ τὸν ὅλως παρὰ φύσιν προτεταμένον μηρὸν τῆς
 ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀετώματος γυναικείας μορφῆς καὶ
 ἄλλα τοιαῦτα), πολὺ συχνότερον δὲ δεινὰ πλημμε-
 λήματα ὡς ἐκ τῆς ἀμελείας μεθ' ἧς ἐπετέθη τὸ
 μέλαν χρῶμα τοῦ ἐδάφους τοῦ πίνακος πέριξ τῶν
 μορφῶν (πρβλ. ἰδίως τὰς ἐν τῷ ἀετώματι μορφὰς
 τὰ σκέλη τῶν πρὸς ἀριστερὰν πωγωνοφόρων ἀν-
 δρῶν, τοὺς πόδας τῆς καθημένης γυναικείας μορ-
 φῆς τῆς ἄνω σειρᾶς κ. ἄλ. τ.). Κατὰ τὴν αὐτὴν
 περὶ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ μέλανος χρώματος ἐργασίαν
 προσετέθησαν κάκιστα καὶ αἱ πλατεῖαι μελαναὶ
 παρυφαὶ τῶν ἱματίων πασῶν τῶν γυναικείων μορ-
 φῶν καὶ τοῦ δαδουχοῦντος νεανίσκου, αἵτινες ὡς ἐπὶ

¹ Καὶ ἐν τοῖς σανδαλίοις τῆς ἐν τῇ πρὸς δεξιὰν κάτω γωνίᾳ γυναι-
 κείας μορφῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν σφαιρίων τῶν ἄνωθεν κρεμασμένων στε-
 φανωμάτων φαίνονται ἐρυθρὰ ἴχνη, ἀλλ' ὁ χρωματισμὸς δὲν εἶνε
 βέβαιος.

τὸ πλεῖστον δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰς πτυχὰς τῶν ἱματίων. Ὡς ἐκ τῆς ἀμελείας ταύτης ἐπῆλθον ἐνιαχοῦ καὶ ἀσάφειαί τινες, ὧν δὲν εἶνε εὐχερὴς ἢ ἐξηγησις· οὕτω τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου τῆς καθημένης γυναικείας μορφῆς τῆς ἄνω σειρᾶς ὑπὸ τὸ ἔδρανον αὐτῆς εὐρισκόμενον δύναται εὐκόλως νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἄλλο τι, ὁ πρὸς ἀριστεράν τῆς κάτω σειρᾶς ἀνὴρ φαίνεται ὡς ἐξηρητημένον τι ἔχων ἀπὸ τοῦ ὤμου, οἷον ἀσκὸν ἢ πῆραν, ἐνῶ οὐδὲν ἄλλο φέρει εἰμὴ λαγωβόλον· ὡσαύτως καὶ τὸ ἄκρον τοῦ πέπλου τῆς παρ' αὐτὸν γυναικείας μορφῆς ἀνεμιζόμενον ὀπισθεν αὐτῆς φαίνεται ὡς ὁμοίον τι ἐξάρτημα, τῆς δ' ἐτέρας γυναικείας μορφῆς ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ τῆς παρὰ τὴν δαδουχοῦσαν ἢ ἀριστερὰ χεῖρ παρίσταται ὡς ἄμορφος ὄγκος, ἐνῶ ὁ τεχνίτης προφανῶς ἤθελε νὰ παραστήσῃ αὐτὴν φέρουσάν τι, οἷον φιάλην ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. Τὸ δὲ ὑπὸ τῆς χειρὸς ταύτης κρατούμενον κρύπτεται ὀπισθεν τοῦ σώματος τῆς δαδουχούσης, ὡς καὶ ἡ ἄκρα χεῖρ τῆς καθημένης γυναικός, διότι ὡς φαίνεται ὁ κεραμογράφος ἀντιγράφας τὴν παράστασιν ἐξ ἐκτενεστέρας εἰκόνας δὲν κατώρθωσεν ἐξ ἀδεξιότητος νὰ ἐξοικονομήσῃ ἐν τῷ πίνακι τὸν πρὸς πλήρη ἀπεικόνισιν τῶν μορφῶν ἀπαιτούμενον χώρον. Εἰς τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἀναμφιβόλως ὀφείλεται καὶ ἡ ὑπὲρ τὸ προσῆκον διαστολὴ τῶν σκελῶν τῆς παρὰ τὸν κίονα ἀνδρικής μορφῆς. Καὶ τὰ πρόσωπα δὲ τῶν μορφῶν καίπερ ἐνίοτε μὴ στερούμενα ζωῆς φαίνονται λίαν μονότονα καὶ ἐκ προχείρου τινὸς προτύπου ἀντιγεγραμμένα, πολλάκις δὲ (ιδίως τὰ ἀνδρικά) καὶ παραμορφώσεις τινὰς ὑπέστησαν ὡς ἐκ τῆς ἀμελείας περὶ τὴν προσθήκην τοῦ μέλανος χρώματος.

Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν ὅτι αἱ ἀρχαῖαι κεραμογραφίαι ἐφήμερα κοινῶν καλλιτεχνῶν οὔσαι ἔργα σπανίως εἶνε ἀπηλλαγμέναι τοιούτων ἀμαρτημάτων, καὶ τὰ κάλλιστα δὲ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν τοιούτων μνημείων τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου ὑπὲρ τὸ προσῆκον μέτρον ἐξετιμήθησαν ἄλλοτε¹. Τὸ χάσμα λοιπὸν τὸ χωρίζον τὸν ἡμέτερον πίνακα ἀπὸ τῶν τελειότερων κεραμογραφιῶν δὲν εἶνε πολὺ μέγα.

Τὴν ἔλλειψιν τῆς προοπτικῆς ὁ κεραμογράφος

προσεπάθησε νὰ ἀναπληρώσῃ κατὰ τὸν συνήθη τοῖς παλαιοῖς κεραμογράφοις καὶ γλύπταις¹ τρόπον διὰ τῆς ὑπὲρ ἀλλήλας θέσεως τῶν μορφῶν, ἀλλ' ἵνα μὴ αὐταὶ φαίνωνται μετέωροι ἢ ἐπὶ διαφόρων ἐπιπέδων εὐρισκόμεναι, παριστᾷ συμβολικῶς τὸ ἔδαφος διὰ λεπτῶν ἀκανονίστως καμπτομένων γραμμῶν λευκοῦ χρώματος, αἵτινες δι' ἄλλων ὁμοίων γραμμῶν εἰς ὕψος διευθυνομένων ἐνοῦνται πρὸς ἀλλήλας αἱ ὑπερκείμεναι πρὸς τὰς ὑποκειμένας, ὥστε ἅπαν τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας παστῶν τῶν μορφῶν ἔδαφος ὑποδηλοῦται ὡς τι συνεχές καὶ ἐπίπεδον. Πρὸβλ. ιδίως τὴν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς ὀπισθεν τοῦ δαδουχοῦντος νεανίσκου γυναικείας μορφῆς γραμμὴν, ἥτις κατέρχεται ἐνθεν καὶ ἐνθεν μέχρι τῶν ποδῶν τῶν παρακειμένων ἀνδρικῶν μορφῶν. Ἀρχαῖαι κεραμογραφίαι ὑποδηλοῦσαι τὸ ἔδαφος καθ' ὅμοιον τρόπον διὰ λεπτῶν γραμμῶν ἢ στιγμῶν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν μορφῶν ἐκτεινομένων ὑπάρχουσι πολλάι, ὧν ὁμοιότεραι πρὸς τὸν ἡμέτερον πίνακα εἶνε ἡ τοῦ παρὰ Brunn, Supplement zu den Studien über den Bilderkreis von Eleusis πίν. II ἐκδομένου ἰταλιωτικοῦ κρατῆρος, εἶτα δὲ ἡ τῆς ἐν Monumenti dell' Inst. IX πίν. XXXVIII ἐπίσης ἰταλιωτικῆς ὑδρίας μετὰ παραστάσεως Περσέως καὶ Ἀνδρομέδας καὶ ἄλλαι². ἄλλ' ἐν ταύταις αἱ ὑπερκείμεναι γραμμαὶ δὲν ἐνοῦνται πρὸς πρὸς τὰς ὑποκειμένας, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι. Στιγμὰς ἀντὶ γραμμῶν πρὸς δῆλωσιν τοῦ ἐδάφους οὐδέποτε μετεχειρίσθη ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος, ὡς οἱ τῶν ἄρτι μνημονευθέντων ἰταλιωτικῶν ἀγγείων, ἀλλ' ὑποκάτω τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ δαδουχοῦντος νεανίσκου ὑπάρχοντος ὁμφαλοῦ καὶ ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ ἐδράνου τῆς ἄνω καθημένης γυναικείας μορφῆς πρὸς τὸ ἔδρανον τῆς ἐτέρας καθημένης μορφῆς κατερχομένη γραμμῇ προσέθηκε καὶ στιγμὰς ὑποκάτω τῶν γραμμῶν. Παραδόξως ἢ ἐν τῇ κάτω σειρᾷ τῶν μορφῶν καθημένη σκηπτοῦχος γυνὴ δὲν παρίσταται καθημένη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὑποκάτω αὐτῆς ὑπάρχοντος ἐδράνου, ἀλλ' ὑπεράνω αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δηλούσης τὸ ἔδαφος κατωφεροῦς καμπύλης γραμμῆς τῆς κατερχομένης πρὸς τὴν ἐτέραν ὁμοίαν γραμμὴν τὴν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς μορφῆς ταύτης εὐρισκο-

¹ Πρὸβλ. Strube, Studien über den Bilderkreis von Eleusis σελ. 99. Brunn, Supplement zu den Studien über den Bilderk. σελ. 9 ἐξ.

¹ Πρὸβλ. Brückner ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XIV σελ. 404.

² Πρὸβλ. π. χ. Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν. I. II. XIII.

μένην. Τὸ παράδοξον τοῦτο, ὡς μοι φαίνεται τοῦ-
λάχιστον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ δεῖγμα τῆς καλλιτε-
χνικῆς ἀδυναμίας τοῦ ἡμετέρου κεραμογράφου,
ὅστις τὴν γυναικείαν ταύτην μορφήν ἀντέγραφεν
ἐξ ἄλλης παραστάσεως¹, ἐν ᾗ αὕτη παρίστατο κα-
θημένη ἐπὶ ἀλλοίου ἐδράνου, θελήσας δὲ νὰ ἀντι-
καταστήσῃ τὸ ἐδρανὸν ἐκεῖνο δι' ἐτέρου ὁμοίου πρὸς
τὸ τῆς ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ μορφῆς δὲν κατώρθωσε νὰ
προσαρμόσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ σῶμα τῆς μορφῆς, καὶ
ἵνα μὴ αὕτη φαίνεται μετέωρος προσέθηκεν ὑπο-
κάτω τὴν δηλοῦσαν τὸ ἐδαφος κατωφερῇ γραμμῇ.
Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ
καὶ ἡ γνωστὴ ἐλευσινιακὴ παράστασις τοῦ ἀγγείου
τοῦ Pourtalés (Overbeck, Kunstmythol. Atlas
Taf. XVIII, 19, Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν.
LXXI, 1), ἐν ᾗ ἡ Δημήτηρ παρίσταται καθημένη
μετέωρος ὑπεράνω τοῦ ὑπ' αὐτὴν μεμονωμένου
ὑπάρχοντος ἐδράνου, ὅπερ ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσιν
(ἴδε Overbeck, Kunstmythol. II σελ. 673).

Τὸ ἐδαφος ὡσαύτως δηλοῖ καὶ ἡ καμπύλη
γραμμὴ ἡ παρὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα τῆς ἐν τῇ
κάτω σειρᾷ καθημένης γυναικείας μορφῆς, ὡσαύ-
τως δὲ καὶ ἡ ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ δαδουχοῦν-
τος νεανίσκου κατωφερῆς καμπύλη καὶ ἡ ἐτέρα
καμπύλη ἡ παρὰ τὴν ἀριστερὰν κνήμην τοῦ αὐτοῦ
νεανίσκου, ἥτις οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς πο-
δίσκος τοῦ αὐτόθι μικροῦ ἀνθους². Τὸ ἐδαφος δη-
λοῦται διὰ γραμμῆς καὶ ὑποκάτω τοῦ κατὰ τὴν
πρὸς ἀριστερὰν ἄνω γωνίαν παρισταμένου κίονος,
ἐτέρα δὲ καμπύλη γραμμὴ ἄγει παρὰ τὸν κίονα
ἀποτόμως πρὸς τὰ ἄνω. Αὕτη μοι φαίνεται ὅτι δὲν
δύναται ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ ἢ ὡς δηλοῦσα ὅτι καὶ
αἱ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαὶ εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐ-
τοῦ δαπέδου πρὸς τὰς λοιπάς. Τοῦτο ὅμως δὲν
δηλοῖ ὅτι καὶ αἱ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαὶ μετέχουσι
τῆς αὐτῆς πράξεως ὁμοίως πρὸς τὰς ἄλλας, ὡς θὰ
ἐκτεθῇ κατωτέρω.

Ἡ χρῆσις τοῦ λευκοῦ χρώματος ἐν τῷ ἡμετέρῳ
πίνακι ἀκολουθεῖ καθόλου εἰπεῖν τὰς παραδόσεις

τῆς ἀρχαϊκῆς κεραμογραφίας¹ ἐφαρμοζομένη κυ-
ρίως εἰς τὰ γυμνά μέλη τῶν γυναικείων μορφῶν
κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀνδρικές, εἴτα δὲ καὶ εἰς
τοὺς χιτῶνας τινῶν ἐκ τῶν γυναικείων μορφῶν,
ἐπεκτεινομένη κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐρυθρομόρφου
κεραμογραφίας καὶ εἰς τὰ ἐπικοσμήματα πασῶν
τῶν μορφῶν, οἷον στεφάνους, ὄρμους, φέλλια καὶ
τὰ τοιαῦτα. Λευκὰ ὡσαύτως παρίστανται ὁ ὀμφα-
λὸς καὶ ἡ φιάλη τῆς παρ' αὐτὸν καθημένης γυναι-
κείας μορφῆς, αἱ φλόγες τῶν δάδων, αἱ δηλοῦσαι
τὸ ἐδαφος καμπύλαι γραμμαὶ καὶ τὰ μικρὰ ἐπὶ τοῦ
ἐδάφους ἄνθη, ὡς καὶ τὰ ἄνωθεν κρεμάμενα στεφα-
νώματα. Περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐπιτεθειμένων ἄλ-
λων χρωμάτων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω (σελ. 6).
Ἐκ πασῶν ὅμως τῶν γυναικείων μορφῶν μόνης
τῆς ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ καθημένης γυναικός, ἥτοι τῆς
Δήμητρος, οὔτε τὸ πρόσωπον οὔτε τὰ ἄλλα γυμνά
μέλη εἶνε λευκά, δὲν δύναται δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι
κατὰ παραδρομὴν δὲν ἐπέθηκε τὸ λευκὸν χρῶμα ὁ
τεχνίτης, ἀφοῦ διὰ λευκοῦ χρώματος παρέστησε
τὸ ἐνώτιον αὐτῆς, τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ φέλλιον καὶ
τὸν ἐν τῷ λαιμῷ ὄρμον. Ἀδύνατον βεβαίως δὲν
εἶνε νὰ παρεξέκλινεν ὁ τεχνίτης ἅπαξ αὐθαίρετως
ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς ἄλλοις τηρουμένου ὑπ' αὐτοῦ κα-
νόνας, ὥστε ἡ τοιαύτη διαφορὰ μηδεμίαν νὰ ἔχη
σημασίαν· ἀλλ' ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς
ὀλως ἀπίθανος καὶ ἡ ὑπόψια, μήτοι ὁ τεχνίτης
ἠθέλησε διὰ τούτου νὰ δηλώσῃ τὴν *Μέλαιναν*
Δήμητρα (ὑφ' ὃ ἐπίθετον ἐλατρεύετο ἐν Φιγαλίᾳ)²
τὴν βάψασαν μέλαν καὶ τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός³.

Ταῦτα περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἡμετέρου πίνακος.
Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν παράστασιν τοσοῦτον εἶνε εὐθύς
ἐξ ἀρχῆς φανερόν ὅτι ὁ πίναξ οὗτος ἀνήκει εἰς τὰ
μνημεῖα τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κύκλου, διότι καὶ ἐν
Ἐλευσίνι εὐρέθη καὶ ἀνάθημα τοῖν θεοῖν εἶνε, ὡς
δηλοῖ ἡ ἐπιγραφή, καὶ τὰ σύμβολα τῆς ἐλευσινια-
κῆς λατρείας ἀφθονοῦσιν ἐν αὐτῷ. Ἐκ τῶν τοιού-
των συμβόλων τὸ μάλιστα ἀξιοπαρατήρητον εἶνε

¹ Ἴσως ἐκ πηλίνου εἰδωλίου. Πρβλ. Strube, Studien über den
Bilderkreis von Eleusis σελ. 99.

² Τοῦτο καταφαίνεται ἰδίως ἐκ τῆς ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ δαδου-
χοῦντος νεανίσκου γραμμῆς, ἐν ᾗ ὡσαύτως ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ἄνθος
κατὰ τὸ κάτω ἄκρον τῆς γραμμῆς, ὥστε αὕτη κατ' οὐδένα τρόπον δύ-
νεται νὰ ὑποτεθῇ ὡς ἀνήκουσα εἰς αὐτό.

¹ Ἴδε P. J. Meier, Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen X σελ.
328 ἐξ. Pottier, Revue des ét. Gr. XI (1898) σελ. 381 ἐξ.

² Πausan. VIII 5, 8. 42, 1 ἐξ. Πρβλ. Ὁμηρ. Ὑμν. εἰς Δήμ.
42: *κνάνεον δὲ κάλυμμα κατ' ἀμφοτέρων βάλετ' ὦμων*. Roscher,
Mythol. Lex. II σελ. 1300.

³ Πτολεμ. Ἡφαιστ. παρὰ Westermann, Mythogr. σελ. 186.

τὸ ἰδιόσχημον ἐκεῖνο μικρὸν ἀγγεῖον, ὅπερ φοροῦσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προσδεδεμένον διὰ μηρίνων τινῶν ἢ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀετώματος γυναικεῖα μορφή καὶ ἕτεραι δύο γυναικεῖαι μορφαὶ ἐν τῇ ὑποκάτω παραστάσει, τοιαῦτα δ' ἀγγεῖα εὐρέθησαν ἐν Ἐλευσίνι πολυαριθμότατα καὶ ἐκ διαφόρων ὕλης, ἐξηγοῦνται δὲ διαφόρως ὑπὸ τῶν περὶ αὐτῶν πραγματευσαμένων, ἥτοι Φιλίου ('Εφημ. Ἀρχ. 1885 σελ. 171 ἐξ. πίν. 9, 5-9), H. von Fritze ('Εφημ. Ἀρχ. 1897 σελ. 163 ἐξ.), Κουρουνιώτου ('Εφημ. Ἀρχ. 1898 σελ. 21 ἐξ.) καὶ Rubensohn (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen. XXIII σελ. 271-306), ὧν οἱ τρεῖς τελευταῖοι εἶχον ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν ἡμέτερον πίνακα. Ὅτι δὲ τὸ τοιοῦτον ἀγγεῖον ἦτο σκεῦος κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐν Ἐλευσίνι λατρείας μαρτυροῦσιν ὅχι μόνον ἡ ἀνεύρεσις τοσούτου πλήθους ἐξ αὐτῶν ἐν Ἐλευσίνι, ἐνῶ ἀλλαχοῦ εὐρίσκεται σπανιώτατα ἢ μᾶλλον (καθ' ὅσον ἐμοὶ γνωστὸν) μόνον ἐν ταῖς τελευταίαις μεταξὺ Ἀρείου Πάγου καὶ Πνυκὸς ἀνασκαφαῖς τοῦ Dörpfeld, ἐνθα οὗτος ἀνεξήτει τὸ ἐν ἄστει Ἐλευσίνιον¹, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπεικόνισις αὐτοῦ ἐπὶ ἀθηναϊκῶν καὶ ἐλευσινιακῶν νομισμάτων καὶ νομισματοειδῶν συμβόλων, ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τῶν Μικρῶν Προπυλαίων τοῦ ἐν Ἐλευσίνι ἱεροῦ καὶ ἐπὶ ἐτέρου ἐπιστυλίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Γοργοπήκου ἐνφοδομημένου, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κίστης, ἣν φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αἱ δύο κολοσιαῖαι μαρμαρίναι γυναικεῖαι μορφαί, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ στέγη τῆς ἐσωτερικῆς στοᾶς τῶν Μικρῶν Προπυλαίων², κατὰ δὲ τὸν Rubensohn (ἐ. ἀν. σελ. 291 καὶ 301) προσέτι καὶ ἐπὶ τῆς ἀναγλύφου παραστάσεως τῆς περιφήμου ἐκ Κύμης ὑδρίας τοῦ ἐν Πετροπόλει μουσείου³. Τί ὄνομα ἔφερε τὸ ἀγγεῖον τοῦτο καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἐγί-

¹ Πρβλ. Rubensohn, ἐ. ἀν. σελ. 280.

² Ἴδε τὰς παραπομπὰς παρὰ Κουρουνιώτη (ἐ. ἀν. σελ. 22 ἐξ.) καὶ Rubensohn (ἐ. ἀν. σελ. 290).

³ Stephani, Comptes-Rendus de la Commission imper. 1862 πίν. III. Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν. LXXVIII, Overbeck, Kunstmythol. Atlas πίν. XVIII, 20. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἡ γνώμη τοῦ Rubensohn δὲν εἶνε ὀρθή, διότι ἡ φαινομένη φλόξ δὲν εἶνε οἷα λύχνου, οὔτε θὰ εἶχε λόγον τινὰ ἢ θέσις λύχνου ἐν τοιοῦτῳ ἀγγεῖῳ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὀρθῶς ἡρμήνευσε τοῦτο ὁ Stephani (ἐ. ἀν. σελ. 37 καὶ 41) ὡς φορητὸν βωμὸν ἢ ἐσχάραν, ἐπικαλούμενος ἀνάγλυφόν τι παρὰ Visconti, Mus. Pio-Clem. IV, πίν. XXI καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφάντος (Κυρ. Παιδ. VIII, 3, 12) καὶ τοῦ Ἀθηναίου (V, 202 B), ἐφ' ὧν μνημονεύονται φορητοὶ βωμοὶ καὶ ἐσχάραι, καὶ δὴ καὶ ἐπίχρυσοι, ὡς ἐν τῇ ὑδρίᾳ τῆς Κύμης. Πρβλ. καὶ Pauly-Wissowa, Realencyclop. ἐν λ. Altar σελ. 1685.

νετο χρῆσις αὐτοῦ ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ εἶνε ζήτημα δευτερεύον καὶ ὅχι καίριον διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἡμετέρου πίνακος, ἀλλ' οὐδὲν ἥττον δὲν εἶνε ἄτοπον νὰ διαλάβωμεν καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ συμπληροῦντες μόνον καὶ διορθοῦντες τὰ ὑπὸ ἄλλων εἰρημένα, παραπέμποντες δὲ τοὺς βουλομένους νὰ γνωρίζωσι πλείονα εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀναγραφείσας τέσσαρας πραγματείας, ἐν αἷς καὶ ἀπεικονίσαις ἱκαναὶ τῶν τοιούτου εἶδους ἀγγείων ὑπάρχουσιν. Ὁ Φίλιος (σελ. 173 ἐξ.) καὶ ὁ v. Fritze (σελ. 164 ἐξ.) νομίζουσιν ὅτι ταῦτα εἶνε θυμιατήρια, καὶ δὴ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ δευτέρου (σελ. 167) αἱ φέρουσιν αὐτὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς γυναικεῖς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι τελοῦσιν ὄρχησιν θρησκευτικὴν, οἷαν παρίσταται τελοῦσα γυναικεῖα τις μορφή ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ παρατιθεμένη ἐτρούσκικῇ τοιχογραφίᾳ. Ἀλλ' ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε θυμιατήρια ἀποδεικνύουσι νομίζω τὰ ἐξῆς γεγονότα:

α') ὅτι οὐδὲν ἐξ αὐτῶν, καίπερ πολυαριθμοτάτων εὐρεθέντων ἐν τῇ ἀνασκαφῇ φέρει ἴχνη πυρὸς ἢ καπνοῦ, ὡς ἀπεδείχθη κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας παρατηρήσεις μου μετὰ τῶν κκ. Κουρουνιώτου καὶ Rubensohn¹.

β') ὅτι ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε θυμιατήρια, μένουσιν ὅλως ἀνεξήγητα τὰ ἐπὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὑπάρχοντα κοτυληδονώδη προσφύματα.

γ') ὅτι ἐν Ἐλευσίνι εὐρέθησαν θυμιατήρια ἀσφαλῶς ὄντα τοιαῦτα καὶ ἐκ διαφόρων χρόνων προερχόμενα, ἅτινα ἔχουσιν ὅλως διάφορον σχῆμα τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι παρισταμένων, ὁμοιότατα δὲ τοῖς ἄλλοθεν γνωστοῖς ἀρχαίοις θυμιατηρίοις, ἥτοι ἐν χαλκοῦν μετ' ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς², ἐν παριστάμενον ἐπὶ ἀναγλύφου νεκροδείπνου καὶ τρίτον ἐν πηλίνῳ ὀστράκῳ ἐκδοθέντι ἐσχάτως ὑπὸ Rubensohn³, ἀλλ' ὅμως μόνον τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι παρισταμένων ἀγγείων τὸ σχῆμα ἐπαναλαμβάνεται ἀπανταχοῦ ἐν τοῖς νομίσμασι καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις, ὁπότεν πρόκειται νὰ παρασταθῇ ὡς σύμβολον τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας, οὐδέποτε ἄλλο σχῆμα.

Ὅτι δὲ οὐδὲ ὄρχησις παρίσταται τελουμένη ἐν τῷ

¹ Πρβλ. Κουρουνιώτην σελ. 25, Rubensohn, ἐ. ἀν. σελ. 286 ἐξ.

² Αὕτη ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 103 ἀριθ.

16. Ἐπειτα καθαρισθεῖσα ἀναγινώσκεται νῦν πληρέστερον

³ Mittheil. d. d. arch. Inst. XXIV (1899) πίν. VIII, 3.

ἡμετέρῳ πίνακι, ὡς νομίζει ὁ v. Fritze, θὰ πεισθῇ πᾶς τις ἀποβλέπων εἰς τὴν ἡρεμωτάτην στάσιν τῆς δαδουχούσης, τοῦ δαδουχοῦντος νεανίσκου καὶ τοῦ παρ' αὐτὸν πωγωνοφόρου ἀνδρός, ἐνῶ οὐδεμία ἄλλη μορφή (οὐδ' αὐταὶ αἱ ἐν τῷ ἀετώματι) παρίσταται λίαν ζωηρῶς κινουμένη. Καὶ ὁ τρόπος δὲ καθ' ὃν φέρουσι τὸ ἱμάτιον ἢ δαδουχοῦσα καὶ πᾶσαι αἱ ὀπισθεν αὐτῆς μορφαὶ καὶ αἱ δύο ἀνδρικοὶ μορφαὶ τῆς κάτω σειρᾶς, εἶνε ὅλως ἀσυμβίβαστος πρὸς ὄρχησιν¹.

Ἀπ' ἐτέρου ὁ Κουρουνιώτης (σελ. 26 ἐξ.) καὶ ὁ Rubensohn (σελ. 280 ἐξ.) ὑποστηρίζουσιν ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἔφερον τὸ ἐκ διαφόρων συγγραφεων ἐγνωσμένον ὄνομα κέρνος (ὁ κέρνος, τὸ κέρνος καὶ τὸ κέρνον), ὅπερ ἐρμηνεύεται παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ (XI 478 C. πρὸς XI 476 E) ὡς «ἀγγεῖον κεραμεοῦν ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους· ἐνέεισι δ' ἐν αὐτοῖς ὄρμιοι, μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πισοί, λάθυροι, ὤχροι, φακοί, κύαμοι, ζεαί, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, ὄιον ἔριον ἄπλυτον, ὁ δὲ τοῦτο βαστάσας οἶον λιανοφορήσας τούτων γεύεται». Τὸ κερνοφορεῖν ἀνῆκεν εἰς τὰς μυστηριώδεις τελετὰς τῆς λατρείας τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν Ῥέας, ἀλλ' ὁ Rubensohn (ἐ. ἀν. σελ. 273-278) ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας δὲν ἦτο ἀλλότριον, στηριζόμενος (πλὴν ἄλλων τινῶν τεκμηρίων) κυρίως εἰς τοῦτο ὅτι ἐν τῇ ἀξιολογωτάτῃ ταμιακῇ ἐπιγραφῇ τῶν Ἐλευσινίοθεν ἐπιστατῶν τῇ ἐκδεδομένη τῷ τελευταῖον ὑπὸ Φιλίου ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen 1894 σελ. 192 ἐξ. καὶ ὑπὸ Δραγούμη ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1895 σελ. 61 ἐξ. ἀναγράφονται (Α στ. 16. Β στ. 22) χρυσοῦ κέρχνοι Γ, παρετήρησε δ' ὀρθῶς ὅτι καίτοι κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων τὸ ὄνομα κέρχνος σημαίνει τραχύ τι ἀνώμαλον² δὲν ἀναφέρεται δὲ ὡς ὄνομα ἀγγείου, ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶνε διάφορον τοῦ κέρνος, διότι καὶ περὶ τραχυτήτων τινῶν ὁ Πολυδεύκης τὴν λέξιν κέρνος μεταχειρίζεται. Ἡ ἀνωτέρω παρατεθεῖσα περιγραφὴ τοῦ κέρνου παρ'

¹ Πρὸς. προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Κουρουνιώτου παρατηρούμενα (σελ. 24). Ἐν τούτοις καὶ νῦν ἔτι ὁ v. Fritze ἐμμένει εἰς τὴν πρώτην γνώμην αὐτοῦ (ἴδε Wochenschr. für kl. Philol. 1899 σελ. 448).

² Πρὸς. Στεφάνου Ἰησαυρόν ἐν λ. κέρχω καὶ Ἡσύχιον ἐν λ. κερχάνα καὶ ἐξῆς.

Ἀθηναίῳ ἀνταποκρίνεται ἀληθῶς κάλλιστα πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα ὅσα φέρουσι κοτυληδόνας, αἵτινες ὡς εἶνε ἤδη ἀποδεδειγμένον¹, ὑποδηλοῦσι πραγματικούς κοτυλίσκους, οἵτινες καὶ ὑπάρχουσιν ἀληθῶς ἐν πολλοῖς ἀγγείοις ἀντὶ τῶν κοτυληδόνων.

Ἡ τοιαύτη συμφωνία τοῦ σχήματος τῶν ἡμετέρων ἀγγείων πρὸς τὴν παρ' Ἀθηναίῳ περιγραφὴν καὶ ἡ μεγάλη χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ ἀνάλογος οὖσα πρὸς τὰ περὶ κέρνου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδιδόμενα πείθουσι καὶ ἐμὲ ὅτι ἀληθῶς κέρνοι εἶνε τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, καίτοι οὔτε τὰς συγκεχυμένας καὶ ἀντιφατικὰς περὶ κέρνων μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων κατάρθωσαν νὰ διευκρινήσωσιν οἱ περὶ τούτων γράψαντες, οὔτε τὸ σχῆμα ὑφ' ὃ παρίστανται τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα ἐν τε τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις καὶ τοῖς νομίσμασι, δύναται νὰ παρήχθῃ ἐκ τῶν πραγματικούς κοτυλίσκους φερόντων ἀγγείων, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Rubensohn (ἐ. ἀν. σελ. 283-285). Τούναντίον ὁ πολὺ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ἄνευ κοτυλίσκων οὐδὲ κοτυληδόνων εὐρεθέντων ἀγγείων καὶ ἡ ἀποκλειστικὴ παράστασις τούτων μόνων ἐν τε τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις καὶ τοῖς νομίσμασι νομίζω ὅτι ἀποδεικνύει τρανῶς ὅτι τὸ ἀρχικὸν καὶ κύριον σχῆμα αὐτῶν ἦτο τοῦτο οὔτε κοτυλίσκους οὔτε κοτυληδόνας ἔχον. Ἡ εἰς τοῦτο προσθήκη τῶν κοτυλίσκων καὶ ἔπειτα τῶν ὑποδηλουσῶν τοὺς κοτυλίσκους κοτυληδόνων ἐξηγεῖται εὐκολώτατα, ἀφοῦ εἶνε γνωστὰ ἀρχαῖα ἀγγεῖα συνιστάμενα μόνον ἐκ πολλῶν κοτυλίσκων ἐπικεκολλημένων ἐπὶ ἀπλῆς στεφάνης, καὶ δὴ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἐλευσίνος τεμάχια ἀπεικονισθέντα παρὰ Rubensohn (σελ. 304)². Τοιοῦτον σχῆμα ὑπο-

¹ Πρὸς. Rubensohn ἐ. ἀν. σελ. 282 ἐξ. πίν. XIII.

² Τὰ τεμάχια ταῦτα δὲν γνωρίζω ποῦ καὶ πῶς εὐρέθησαν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν κρίνω νομίζω ὅτι εἶνε προμυκηναϊκῶν χρόνων. Ἡ μεγάλη παλαιότης αὐτῶν δὲν καθιστᾷ ἀμφίβολον τὴν ὑποτιθεμένην χρῆσιν αὐτῶν, διότι οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ ἀναχθῇ εἰς νεωτέρους χρόνους ἢ εἰσαγωγή τῆς χρήσεως αὐτῶν. Πρὸς. Rubensohn (ἐ. ἀν. σελ. 305 ἐξ.). Καὶ οἱ ἐκ τῶν Κυκλάδων γνωστοὶ κέρνοι ἀνήκουσιν ἐπίσης εἰς προϊστορικούς χρόνους. Στεφανοειδῆ κοτυλισκοφόρα ἀγγεῖα μετὰ μικροῦ κυπέλλου ἐν τῷ κέντρῳ εὐρέθησαν καὶ πρὸ μικροῦ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀγγλικῆς σχολῆς ἐν Μήλῳ, αἵτινα εἶδον ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσεῖῳ. Περὶ τῶν πρότερον γνωστῶν τοιούτων ἀγγείων διέλαθεν ὁ Löschke (ἴδε Berliner philol. Woch. 1898 σελ. 222). Τοιοῦτον παρέστησε τὸ σχῆμα τοῦ κέρνου ἐξ εἰκασίας ὁ Panofka (Recherches sur les vrais noms des vases grecs, Pl. V, 53).

δηλοῖ βεβαίως καὶ τὸ ὄνομα στεφανίς, ὅπερ ὡς συνώνυμον τοῦ κέρνου ἀναγράφει ὁ Ἡσύχιος¹. Ταῦτα λοιπὸν τὰ στεφανοειδῆ κοτυλισκοφόρα ἀγγεῖα συνενωθέντα μετὰ ἄλλου ἀγγείου ἔχοντος σχῆμα κυπελλοειδές ἢ μᾶλλον κρατηροειδές ἀπετέλεσαν τὸ σχῆμα τῶν ἐν Ἐλευσίνι εὐρεθέντων κοτυλισκοφόρων ἢ κοτυληδοφόρων κέρνων, ὡς ὀρθῶς ποιῶν ἀποδέχεται καὶ αὐτὸς ὁ Rubensohn (σελ. 305)². Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συνένωσις δύο ὅλως διαφόρου σχήματος ἀγγείων ἀποδεικνύει ὅτι ἀμφότερα ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν αὐτὴν χρῆσιν. Τίς δ' ἦτο ἡ χρῆσις αὕτη εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅταν ἀναγινώσκων τις τὸ ἀνωτέρω (σελ. 13) παρατεθὲν περὶ τοῦ κέρνου καὶ τῶν κοτυλίσκων χωρίον τοῦ Ἀθηναίου ἐνθυμηθῇ ὅτι κατὰ τὸν μῦθον ἡ Δημήτηρ ἔπινε τὸν κυκεῶνα³, ἐπεδύλατο δὲ ἀπαραιτήτως νὰ πίνωσιν αὐτὸν καὶ οἱ μύσται, ὡς ἀποδεικνύει τὸ γνωστὸν σύνθημα τῶν Ἐλευσινίων: ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐγγενεσάμενος ἀπεθύμην εἰς κάλαθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ ἀναφερόμενα ὑλικά δύνανται κάλλιστα νὰ ἀποτελέσωσι ποτόν, οἷον ὁ κυκεῶν, ὡς θὰ δειχθῇ καὶ περαιτέρω, τὰ δὲ περὶ ὧν πρόκειται ἀγγεῖα εἶνε κρατηροειδῆ, δυνάμεθα εὐλόγως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐκ τῶν ὑλικῶν τούτων παρεσκευάζετο ὁ μυστικὸς κυκεῶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀγγείοις. Τοῦτο συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Νικάνδρου (Ἀλεξίφ. στ. 217): κέρνους γὰρ φράσι τοὺς μυστικοὺς κρατήρας⁵, ἐν οἷς βεβαίως παρεσκευάζετο σπονδὴ τις ἰδιάζουσα τῇ μυστικῇ λατρείᾳ τῆς Ῥέας.

Δυσκολίαν τινὰ παρέχει ὁ οἶνος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ὡς ἐμπεριεχόμενος ἐν τινι

¹ Ἡσύχ. ἐν λ. κέρνος· στεφανίς· ἀγγεῖα κεραμεῖα.

² Τὸ αὐτὸ ὑπέθεσε καὶ περὶ τῶν ἐκ τῶν Κυκλάδων γνωστῶν κέρνων ὁ Bosanquet ἐν Annual of the British school at Athens III σελ. 58.

³ Ὁμηρ. Ὀδ. εἰς Δημ. στ. 208 ἐξ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ κυκεῶν προσεφέρετο καὶ ὡς σπονδὴ εἰς τοὺς θεούς, ὥστε τὸ ὑπὸ Rubensohn σελ. 279 παρατιθέμενον ἀπόσπασμα τοῦ Σοφοκλέους περὶ τῆς θεοφροσύνης θυσίας οὐδαμῶς ἀντίκειται πρὸς τὴν ἡμετέραν γνώμην. Ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς νεκρούς (Ἡρώας) ἠδύνατο κάλλιστα νὰ προσενεχθῇ ἡ αὕτη θυσία, ὡς ὑποθέτει ὁ Bosanquet ἔ. ἀν. σελ. 59.

⁴ Κλήμ. Ἀλεξ. Προτρ. II § 21.

⁵ Τὸ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ ἐπιφερόμενον «ἐφ' ὧν λύχνους τιθέασιν» ἀναμφιδόλως δὲν ἀφορᾷ τοὺς Ἐλευσινιακοὺς κέρνους, ἀλλὰ μόνον τοὺς ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ῥέας συνήθεις, περὶ ὧν καὶ ὁμιλεῖ ὁ Σχολιαστής οὗτος. Περὶ τούτου πλείονα ἀκολουθῶς.

τῶν κοτυλίσκων, ἐνῶ κατὰ τὸν εἰς Δήμητρα ὕμνον (στ. 206 ἐξ.) ὁ κυκεῶν, ὃν ἔπινε ἡ θεά, δὲν ἐμπεριεῖχεν οἶνον, «οὐ γὰρ θεμιτὸν οἱ ἔφρασκε πίνειν». Ἀλλ' ὅμως τὸ τε σχῆμα τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀγγείου καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Νικάνδρου βεβαιοῦσιν ὅτι κρατὴρ ἦτο ὁ κέρνος χρησιμεύων εἰς παρασκευὴν συμμίκτου τινὸς πόματος, τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἢ ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ἀθηναίου ἀφορᾷ ἄλλους κέρνους καὶ ὅχι Ἐλευσινιακοὺς¹, ἢ ὅτι ἐν χρόνοις νεωτέροις τοῦ εἰς Δήμητρα ὕμνου τοῦλάχιστον ὁ οἶνος δὲν ἦτο τι ὅλως ἀσυμβίβαστον τῇ τῆς Δημήτρος λατρείᾳ, ἀλλ' ὅτι εἰς μικρὰν ἴσως ποσότητα λαμβανόμενος καὶ διὰ τῆς μίξεως ὁλοσχερῶς ἀλλοιούμενος² ἀπετέλει συστατικὸν τῶν Ἐλευσινιακῶν σπονδῶν καὶ τοῦ κυκεῶνος. Τὸ δὲ οἶον ἔριον ἄπ. λ. π. τ. ὅπερ καὶ αὐτὸ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου, δὲν ἀπετέλει συστατικὸν τοῦ κυκεῶνος (ἢ τῆς σπονδῆς), οὐδ' ἀνεμιγνύετο μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐχρησίμευε μόνον πρὸς ἐπίσπεψιν τοῦ κρατήρος, ὡς γίνεται ὁλόν ἐκ τοῦ ἐν Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ (στ. 472 ἐξ.) χωρίου τοῦ Σοφοκλέους, ἐνθα ὁ Οἰδίπους προσφέρων σπονδὴν εἰς τὰς Εὐμενίδας στέφει κρᾶτα καὶ λαβὰς ἀμφιστόμους τῶν κρατήρων «οἶος νεαλοῦς νεοπόκῳ μαλλῶ λαβῶν» (ἢ βαλῶν).

Ἐκ τῶν δύο ἀγγείων, ἅτινα συνενωθέντα ἀπετέλεσαν τὸν κέρνον, τὸ κυριώτερον καὶ ἀπαραίτητον πρὸς τὴν τοῦ κυκεῶνος παρασκευὴν ἦτο ὁ κρατὴρ, ὁ δὲ κοτυλισκοφόρος στέφανος ἠδύνατο καὶ νὰ ἐλλείπη προσκομιζομένων τῶν συστατικῶν ὑλικῶν τοῦ κυκεῶνος ἐν κοτυλίσκοις μὴ συνηνωμένοις. Τούτου ἕνεκα μόνος ὁ κρατὴρ ἐθεωρήθη ὡς σύμβολον τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπεικονίζεται ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης, ὅχι δὲ ὁ κοτυλισκοφόρος στέφανος, οὐδ' αὐτοὶ οἱ κοτυλισκοφόροι ἢ κοτυληδοφόροι κέρνοι. Ἐπειδὴ δὲ στεφανοειδῆ κοτυλισκοφόρα ἀγγεῖα δὲν εὐρέθησαν ἐν Ἐλευσίνι ἄλλα πλὴν τῶν ἀνωτέρω (σελ. 14) εἰρημένων προϊστορικῶν τεμαχίων, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν κέρνων ἐπικεκολλημένοι κοτυλίσκοι εἶνε μικρότατοι

¹ Ὁ Rubensohn (ἔ. ἀν. σελ. 275-280) εὐλόγως ὑποστηρίζει τὸ ἐναντίον.

² Ἄν εἶνε ἀληθὴς ἡ κατωτέρω ἐκτιθεμένη ὑπόθεσις ὅτι ὁ κυκεῶν ὑφίστατο ζύμωσιν τινὰ, ὁ οἶνος ἐχρησίμευε μόνον ὡς ζύμη, ἡ δὲ γεῦσις αὐτοῦ ἡλλοιοῦτο τελείως.

αὐαὶ συχνάκις μεταπίπτουσιν εἰς ἀπλᾶς κοτυληδό-
 ας, ὥστε οὐδέποτε δύνανται νὰ περιλάβωσιν ἢ
 ἄλλως οὐτιδανὴν ποσότητα ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀθη-
 αίου καταλεγομένων ὑλικῶν, πιστεύω ὅτι ὁ κυ-
 κεὼν παρεσκευάζετο ἐν τῷ ἱερῷ ἐντὸς ὀλίγων με-
 γάλων κρατήρων ἢ καὶ ἐνὸς μόνου, ἐκεῖθεν δὲ
 ἤρουντο τὸ πόμα οἱ μύσται εἰς τὰ μικρὰ ἀγγεῖα,
 ἅτινα ἔφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὡς δεικνύει ὁ ἡμέτε-
 ρος πίναξ· τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ πλεῖστα καὶ σχεδὸν
 εἰπεῖν ἅπαντα τὰ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς εὑρεθέντα.

Δυσκολώτερον εἶνε νὰ συμβιβασθῶσιν αἱ λοιπαὶ
 περὶ τοῦ κέρνου μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, ἃς οὐδεὶς
 τῶν πρότερον περὶ τούτου γραψάντων ἠδυνήθη νὰ
 διευκρινήσῃ πάσας καὶ συμβιδάσῃ πρὸς τε τὴν
 ἀνωτέρω παρατεθειμένην περιγραφὴν τοῦ Ἀθηναίου
 καὶ πρὸς τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἐλευσινιακὰ ἀγ-
 γεῖα¹. Οὕτως ὁ μὲν Σχολιαστὴς τοῦ Νικάνδρου
 ('Αλεξίφ. στ. 217 ἴδε καὶ ἀνωτ. σελ. 15 ὑποσ. 5)
 μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ τῶν κέρνων ἦτοι τῶν μυστικῶν
 κρατήρων «λύχνους τιθέασιν», ὁ Σχολιαστὴς τοῦ
 Πλάτωνος (Γοργ. 497 C) λέγει «κέρνος δὲ τὸ λί-
 κνον ἡγουν τὸ πτύον ἐστίν» ὁ δὲ Πολυδεύκης
 IV, 103 ἐξηγῶν τὸ κερνοφόρον ὄρχημα βεβαιοῖ
 ὅτι οἱ τοῦτο ὀρχούμενοι ἔφερον «λίκνα ἢ ἐσχαρί-
 δας, κέρνα δὲ ταῦτα ἐκαλεῖτο». Λύχνοι ἐπὶ τῶν
 ἐλευσινιακῶν κέρνων εἶνε ἀδύνατον νὰ τεθῶσιν, ὁ
 δὲ Rubensohn (σελ. 288 ἐξ.) ἰσχυρίζομενος τὸ
 ἐναντίον περιπίπτει εἰς δύο φανεράς ἀντιφάσεις
 πρὸς τὴν παράδοσιν, διότι δέχεται ὅτι οἱ λύχνοι
 ἐτίθεντο ἐντὸς τῶν κέρνων, ἐνῶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ
 Νικάνδρου λέγει ἐφ' ὧν, καὶ ὅτι ἀντὶ τῶν λύχνων
 ἐτίθεντο καὶ κηρία· ἀλλ' ὅμως καὶ πάλιν δὲν κατορ-
 θοῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης παρα-
 δόξου τῶν λύχνων ἢ κηρίων θέσεως. Ἐπειτα δὲ
 ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ἔμελλον νὰ καταλειφθῶ-
 σιν ἐπὶ τινος τῶν κέρνων ἢ τῶν πωμάτων αὐ-
 τῶν ἵχνη φλογὸς ἢ καπνοῦ, ὅπερ ὅμως δὲν συμ-
 βαίνει, ὡς ἐλέχθη ἤδη. Ἀφ' ἐτέρου τοῦ μυστι-
 κοῦ λίκνου τὸ σχῆμα εἶνε γνωστὸν ἐκ τοῦ μύη-
 σίν τινα ἀπεικονίζοντος ἀναγλύφου ἰταλιωτικῆς
 ὁσπεροδόχου κάλπης², τοῦτο δὲ οὐδεμίαν ὁμοιότητα

ἔχει πρὸς τοὺς ἐλευσινιακοὺς κέρνους, ὁμοιάζον
 πρὸς τὴν σήμερον παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει σέσουλαν.
 Ἀλλὰ καὶ τὸ τοιοῦτον λίκνον δὲν παρέχει θέσιν
 πρὸς τοποθέτησιν λύχνων, ὅλως δὲ ἀδικοαιολόγητον
 θὰ ἦτο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐτίθεντο λύχνοι ἐπ' αὐτοῦ
 ὁπωσδήποτε. Καὶ ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῶ-
 μεν ὡς ὀρθὴν μόνον τοῦ Ἀθηναίου τὴν μαρτυρίαν,
 ἀπορρίπτοντες ὡς ἐσφαλμένας τὰς ἄλλας μαρτυρίας
 ἢ τινὰς ἐξ αὐτῶν, ὡς πράττει ὁ Rubensohn, διότι
 τὸ οἶον λικνοφορήσας τοῦ Ἀθηναίου καὶ τὰ περὶ
 κερνοφόρου ὄρχήματος ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκου
 μαρτυρούμενα δηλοῦσι σαφῶς ὁμοιότητα ἢ ταυτό-
 τητα κέρνου καὶ λίκνου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων νομίζω ὅτι τότε μόνον
 δυνάμεθα νὰ συμβιδάσωμεν τὰς περὶ τοῦ κέρνου
 μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων, ὅταν δεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις
 κέρνος δὲν ἐσήμαινε μόνον τὰ περὶ ὧν πρόκειται
 ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα, ἀλλ' εἶχε καὶ γενικωτέραν ση-
 μασίαν δηλοῦσα διαφόρου εἶδους ἀγγεῖα καὶ σκεύη
 χρησιμεύοντα πάντα εἰς τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν
 τελετήν, ἡτοι τὴν περιφορὰν τοῦ κέρνου (πρὸβλ.
 τὸ κέρνος περιενηροχότες) ἢ τὴν κερνοφορίαν.
 Ἐπομένως ἄλλο σχῆμα εἶχεν ὁ κατὰ τὸν Σχολια-
 στὴν τοῦ Νικάνδρου ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς Πέας
 χρησιμεύων κέρνος, συνιστάμενος ἐκ κρατήρος καὶ
 λύχνου ἢ θυμιατηρίου προσηρητημένου εἰς τὸν κρα-
 τῆρα, ἄλλο σχῆμα ὁ γνωστὸς ἡμῖν ἐλευσινιακὸς
 κέρνος, ἄλλο τὸ λίκνον περὶ οὗ ὁμιλεῖ ὁ Πολυ-
 δεύκης καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος, καὶ
 ἄλλο ἢ κοτυλισκοφόρος στεφανίς. Τὸ χωρίον τοῦ
 Ἀθηναίου δὲν εἶνε δῆλον ἂν ἀναφέρεται εἰς τὸν
 ἐλευσινιακὸν κοτυλισκοφόρον κέρνον ἢ εἰς τὸν κο-
 τυλισκοφόρον στέφανον, ὅπερ πιθανώτερον. Ὁ δὲ
 Πολυδεύκης λέγων ὅτι οἱ ὀρχούμενοι τὸ κερνο-
 φόρον ὄρχημα ἔφερον λίκνα ἢ ἐσχαρίδας δὲν
 ἐννοεῖ ὅτι τὸ λίκνον ἐλέγετο καὶ ἐσχαρίς, ἀλλ'
 ὅτι οἱ ὀρχούμενοι ἔφερον εἴτε λίκνα εἴτε ἐσχα-
 ρίδας, ἡτοι κρατήρας μετὰ λύχνου ἢ θυμιατηρίου
 ἐκ τῶν εἰς τὰς τελετὰς τῆς Πέας χρησιμευόντων,
 ἀμφοτέρω δὲ τὰ ἱερὰ ταῦτα σκεύη ἔφερον κοινὸν
 ὄνομα προσεπιλεγόμενα κέρνα. Τὴν περιληπτικὴν
 ταύτην σημασίαν τῆς λέξεως ἀποδεικνύει καὶ ἡ παρ'
 Ἡσυχίω λέξις κέρνεα, ἐξηγουμένη: τὰ τῇ μητρὶ
 τῶν θεῶν ἐπιθυόμενα. Καὶ τοῦ Ἀθηναίου δὲ τὸ
 οἶον λικνοφορήσας παραβαλλόμενον πρὸς τὸ κέρ-

¹ Πρὸβλ. ἰδίως v. Fritze ἔ. ἀν. σελ. 172 ἐξ. Rubensohn ἔ. ἀν. σελ. 274 ὑποσημ. 3. Daremberg-Saglio Diction. λ. Kernos.

² Bullettino della commissione archeol. comunale VII πίν. I-III. Πρὸβλ. καὶ Lovatelli αὐτόθι σελ. 9 ἐξ. Jahn, Sitzungsber. der kön. Sächs. Ges. der. Wiss. 1861 σελ. 324.

νος δὲ τὸ *λίχνον* ἦτοι τὸ πτύον ἐστὶ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Πλάτωνος ἐξηγεῖται κάλλιστα, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ *λίχνον* μὲν ἐλέγετο κέρνος, ἀλλ' ὁ ἐλευσινιακὸς κέρνος ἦτο διάφορος τοῦ *λίχνου* καίτοι ἀμφοτέρω εἰς τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν τελετὴν ἐχρησίμευον· ἐπομένως ἦσαν ἰσιδύναμα μὲν, ἀλλ' ἀνόμοια τὸ σχῆμα. Ὁ Ἀθηναῖος λοιπὸν ἐπιμαρτυρεῖ τὴν ταυτότητα τῆς χρήσεως τοῦ τε κέρνου καὶ τοῦ *λίχνου*, οὐδαμῶς δὲ ταυτότητα οὐδ' ὁμοιότητα τοῦ σχήματος. Καὶ ἡ γένεσις τῶν διαφόρων γλωσσικῶν τύπων *κέρχνος*, ὁ *κέρνος*, τὸ *κέρνος*, τὸ *κέρνον*, ὑφ' οὓς δηλοῦνται τὰ περὶ ὧν πρόκειται ἀγγεῖα, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ κάλλιστα κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα¹. Ἐν πρώτοις τὰ οὐδέτερα τὸ *κέρνον* καὶ τὸ *κέρνος* ἐναλλασσόμενα πρὸς τὸ ἀρσενικὸν ὁ *κέρνος* δηλοῦσι, νομίζω, καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ὅτι ἡ λέξις ὅτε μὲν παριστᾷ ὠρισμένον εἶδος ἀγγείου, ὅτε δὲ ἔχει σημασίαν γενικωτέραν περιλαμβανούσα καὶ ἄλλα ἰσιδύναμα (πρβλ. ὁ *λύχνος* — οἱ *λύχνοι* καὶ τὸ *λύχνον* — τὰ *λύχνα* = Leuchtmittel κατὰ Passow)². Τὰ δὲ *κέρχνος* καὶ *κέρνος* δὲν δύνανται (τὸ ἐπ' ἐμοὶ τοῦλάχιστον) νὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς διὰ φθογγολογικῆς ἀλλοιώσεως παραχθέντα τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου, ἀλλ' ἀναμφιβόλως τὸ δεύτερον εἶνε προτὶν συνεκδρομῆς πρὸς τὸ *κεράννυμι* — *κρατήρ*. Ὁ κοτυλισκοφόρος στέφανος βεβαίως ὠνομάζετο *κέρχνος* ὡς τραχύ τι καὶ ἀνώμαλον σκεῦος, ἀλλ' ὅτε οἱ κοτυλίσκοι προσετέθησαν εἰς τὸν κρατῆρα, τὸ ὄνομα *κέρχνος* μετεδόθη καὶ εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὲν ἔπαυσεν ὦν καὶ πάλιν κρατήρ, μετεβλήθη τὸ νέον ὄνομα *κέρχνος* εἰς κέρνος κατὰ συνεκδρομὴν πρὸς τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τοῦ ἀγγείου.

ὑπολείπεται νὰ ἐξηγηθῶσι τὰ διάτρητα ἐπιπώματα τῶν ἐλευσινιακῶν κέρνων, ἅτινα δικαίως φρονεῖ ὁ Rubensohn (σελ. 288) ὅτι διὰ λόγον τινὰ ἦσαν οὕτω κατεσκευασμένα. Τὸν λόγον τοῦ-

¹ Ἡ γνώμη ὅτι μόνον τὸ ἐπιγραφικῶς μεμαρτυρημένον *κέρχνος* εἶνε τὸ ἀληθές, τὰ δ' ἄλλα εἶνε σφάλματα τῶν χειρογράφων, ὡς φαίνεται ὅτι ὑποπεύει ὁ Rubensohn (ἐ. ἀν. σελ. 274), εἶνε ἀδικαιολόγητος.

² Κάλλιστα καταφαίνεται ἡ γενικωτέρα σημασία τοῦ οὐδέτερου τὰ *λύχνα* ἐκ τοῦ Ἡροδότου II, 62, ὅπου τὰ ἐπιφερόμενα τὰ δὲ *λύχνα* εἰσὶ ἐμβόφια ἔμπλεα ἁλὸς καὶ ἐλαίου, ἐπιπολῆς δ' ἔπεισι αὐτὸ τὸ *ἐλλύχνιον* δηλοῦσιν ὅτι εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται λυχνοκάφαν ἐχρησιμοποιοῦντο ὅχι οἱ καθ' αὐτὸ λεγόμενοι *λύχνοι*, ἀλλ' ἄλλα ἀγγεῖα (ἐμβόφια) πρὸς ἄλλον σκοπὸν προωρισμένα, ὅπως καὶ σήμερον παρ' ἡμῶν χρησιμεύουσιν εἰς τὰς λυχνοκάφας κοινὰ ποτήρια. Περὶ τοῦ ἐνικοῦ τὸ *λύχνον* ἴδε Kühner-Blass Ausf. Gramm. II σελ. 583.

τον ἐξηγεῖ αὐτὴ ἡ σύνθεσις τοῦ κυκεῶνος ἐκ τῶν ὑλικῶν, ὅσα καταλέγονται ἐν τῷ ἀνωτέρω παρατεθέντι χωρίῳ τοῦ Ἀθηναίου. Τὸ οὕτως ἐκ παντοίων ξηρῶν καρπῶν παρασκευαζόμενον σύμφυρμα ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀποτελέσῃ εὐθὺς ἅμα τῇ ἀναμίξει πόσιμόν τι καὶ εἰς σπονδὴν χρήσιμον μίγμα, ὡς ὁ παρ' Ὀμήρῳ κυκεῶν (Ἰλ. Λ 624 ἐξ. Ὀδ. Κ 234), ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἔπρεπε νὰ ἀφεθῇ ἡρεμον ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον μέχρις ὅτου τὰ ἐν τῷ κρατῆρι ὑγρά ἐμποτίσωσι τοὺς ξηροὺς καρποὺς καὶ ἀναμιχθέντα μετ' αὐτῶν ἀποτελέσωσι μίγμα τι ὁμοειδές. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τε στερεὰ καὶ τὰ ὑγρά, ὅσα ἐνεβάλοντο εἰς τὸν κρατῆρα εἶνε οὐσίαι ἀμυλοῦχοι καὶ σακχαροῦχοι, ὁ δὲ οἶνος (ἂν μὴ εἶνε πολὺ παλαιός, ὅπερ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποτεθῇ) ἐμπεριέχει πάντοτε ἱκανὴν ζύμην ἀρκοῦσαν νὰ παραγάγῃ ἐν ταῖς οὐσίαις ταύταις νέαν οἶνοπνευματώδη ζύμωσιν¹, οἱ κρατῆρες οἱ ἐμπεριέχοντες τὸ τοιοῦτον ὑγρὸν ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ἔχωσι πώματα διάτρητα, ἵνα μὴ ὁ ἐκ τῆς ζυμώσεως παραγόμενος βρασμὸς ἐκχεῖ τὸ ὑγρὸν ἔξω. Ἐὰν λοιπὸν ἡ παρασκευὴ τοῦ κυκεῶνος ὀρθῶς ὑπετέθη ὅτι ἦτο τοιαύτη, ἡ ἐξήγησις τοῦ διατρήτου τῶν πωμάτων τῶν κέρνων οὐδεμίαν παρέχει δυσκολίαν. Πρὸς βεβαίωσιν τούτων ἐδοκιμάσθησαν κατ' ἐμὴν παράκλησιν ὑπὸ τῶν φίλων μου Ν. Κανελλοπούλου χημικοῦ καὶ Ἐπαμ. Χαριλάου ἐργαστασιάρχου οἶνοπνευματοποιοῦ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδιδόμενα ὑλικά καὶ πειραματικῶς, τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς δοκιμασίας ταύτης μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Χαρίλαος ὡς ἐξῆς· Ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἡμέρας τῆς ἀναμίξεως ἤρξατο ζωηρὰ ζύμωσις, ἧς παρετήρησα πάντα τὰ φαινόμενα, ἦτοι διαρκῆ ἐκπομπὴν φουσάλιδων, παραγωγὴν ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ὑψῶσιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὑγροῦ. Ἡ ζύμωσις διήρκεσεν ἐπὶ πέντε ἡμέρας ἐπιταθεῖσα τὴν τρίτην, τὴν δὲ ἕκτην ἡμέραν πᾶν ἔχρος ζυμώσεως ἔπαυσε καὶ τὸ ὑγρὸν ἐπανέκτησε τὴν προτέραν θερμοκρασίαν. Ἡ γεῦσις αὐτοῦ καίπερ

¹ Πλὴν τοῦ οἴνου ἡδύνατο νὰ προξενήσῃ τοιαύτην ζύμωσιν καὶ ἡ κριθή, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἐτίθετο ἀρτίδαστος καὶ πεφρυγμένη, ὡς ἐν τῇ ζυθοποιᾷ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μαρτυρεῖται. Συντελεστικά εἰς τὴν ζύμωσιν εἶνε ὡσάύτως τὸ γάλα καὶ τὸ μέλι, ἐξ ὧν ὡς γνωστὸν παράγονται οἶνοπνευματώδη ποτά, ὡς τὸ kumiss τῶν Ταρτάρων καὶ τὸ mei τῶν Πολωνῶν. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν μηνὶ Βοηδρομιῶν, ὅτε ἐτελοῦντο τὰ μεγάλα Ἐλευσίνια, ὁ οἶνος δὲν εἶνε παλαιός.

ἐλαφρῶς γλυκύνουσα ἦτο ὄξυνος, ἡ φασκομηλέα (οἱ ὄρμυνοι) δὲ καὶ οἱ σπόροι τοῦ μήκωνος εἶχον μεταδώσει αὐτῷ τὸ ἄρωμά των, τὸ δὲ ἔλαιον ἐπέδρασεν εἰς τὴν γεῦσιν. Πιστεύω δ' ὅτι διὰ τινων πειραμάτων (ὡς πρὸς τὰς ἀναλογίας τῶν διαφόρων ὑλικῶν) θὰ κατωρθοῦτο νὰ ἐγίνετο λίαν εὐάρεστον καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς τελείως μὴ ἐξοικειωμένους πρὸς τὸ ποτὶν τοῦτο. Ἡ ζύμωσις δὲ γίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ὁ ὀρός τοῦ γάλακτος μεταβάλλει τὸ σάκχαρον τῶν τε καρπῶν καὶ τῶν ὀσπρίων εἰς ζυμώσιμον (καίτοι αἱ ἀμυλώδεις οὐσίαι συντελοῦσι μᾶλλον εἰς τὴν γεῦσιν ἢ εἰς τὴν ζύμωσιν), ὁ δὲ ἐν τῷ οἴνῳ περιεχόμενος μύκης τῆς ζυμώσεως, ὅστις ἐν νέοις οἴνοις ὑπάρχει ἐν ἀρκετῇ ποσότητι, προξενεῖ τὴν ζύμωσιν. Τοσαῦτα ὁ κ. Χαρίλαος περὶ τοῦ ἐκτελεσθέντος πειράματος. Ἀκολουθῶς ἐγνώσθη μοι καὶ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους (Προβλ. III, 42), ἐν ᾧ οὗτος ζητεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ διὰ τί ὁ γλυκὺς καὶ ὁ ἄκρατος καὶ ὁ κυκεὼν μεταξὺ διαπινόμενοι ἐν τοῖς πότοις νήφειν ποιοῦσιν, ἐξ οὗ πρόδηλον ὅτι καὶ ὁ κυκεὼν ἦτο μεθυστικός.

Ἔτερον πλὴν τῶν κέρνων σύμβολον, μόνη τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ προσῆκον, εἶνε τὰ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι κάτωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ ὑπάρχοντα διεσταυρωμένα ἀντικείμενα, ἅτινα ὡς γνωστὸν ἐπίσης διεσταυρωμένα ἀπεικονίζονται ἐν τῇ παραστάσει τῆς ἀνωτέρω (σελ. 11) μνημονευθείσης περιφήμου Κυμαίας ὑδρίας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ αὐτόθι ἐπίσης μνημονευθέντι ἀναγλύφῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Γοργοπήκου. Ταῦτα παρίστανται φέροντες ὡς μεμυημένοι οἱ Διόσκουροι καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐν ἐτέραις δύο ἐπιφανεστάταις κεραμογραφίαις τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου, ἥτοι ἐν τῷ λεγομένῳ ἀγγεῖῳ τοῦ Pourtalés¹ καὶ ἐν τῇ πελίκῃ τοῦ Παντικαπαίου², προσέτι δὲ καὶ νεανίσκος τις ἄλλος ὑπ' ἄλλων νομιζόμενος ἐν τῇ αὐτῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ³, ὡσαύτως

¹ Overbeck, Kunstmythol. Atlas XVIII, 19. Gerhard. Ges. akad. Abh. πίν. LXXI, 1.

² Stephani ἐν Comptes-Rendu de la comm. Imp. 1856 πίν. I-II, Overbeck, Kunstmythol. Atlas XVIII, 18. Gerhard, Ges. akad. Abh. πίν. LXXVII.

³ Τὸν νεανίαν τοῦτον ὁ μὲν Stephani καὶ ὁ Heydemann (Marmorkopf Riccardi σελ. 15) νομίζουσιν Εὐδουλέα, ὁ Strube (Studien über den Bilderkreis von El. σελ. 40), ὡς τὸν ἐπὶ βωμῷ ἱερέα. Τελευταῖον διέλαβε περὶ αὐτοῦ ὁ Rubensohn (Mittheil. Athen XXIV σελ. 57 ἐξ.) θὰ γείνη δὲ καὶ ὑφ' ἡμῶν λόγος περαιτέρω.

δὲ καὶ ἀγαλμάτιον νεανικῆς μορφῆς ὑπὸ Furtwängler¹ ἐκδοδόμενον, ὃν οὗτος νομίζει ὡς Εὐδουλέα. Παρατηρήθη δὲ ἤδη ὑπὸ τοῦ Rubensohn (σελ. 298-300 καὶ πίν. XIV) ὅτι τῶν αὐτῶν ἀντικείμενων ἢ εἰκῶν εἰς ἀπλοῦν κόσμημα μεταβεβλημένη εὐρίσκεται ἐπὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἐλευσίνος ὑπαρχόντων κέρνων καὶ ὅτι καὶ τὸ ὅλως ιδιόρρυθμον κόσμημα ἐπὶ τῶν προεχουσῶν στενῶν παραστάδων, εἰς ἃς ἀπολήγει ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὁ ἡμέτερος πίναξ, τὸ αὐτὸ τοῦτο πρᾶγμα παριστᾷ. Τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι εἶνε τοιοῦτον, ὥστε ἀδύνατον νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς δεμάτια σταγύων ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ὡς ἐνόμισαν πολλοί², φαίνεται δ' ὅτι δίκαιον εἶχεν ὁ Stephani ἀναγνwrίζων ἐν αὐτοῖς τοὺς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οὕτω δὴ καλουμένους βάκχους, ἥτοι τὰ κατὰ τὰς μυστηριώδεις τελετὰς τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Διονύσου χρησιμεύοντα ἐκ κλάδων μύρτου δεμάτια³.

Πλὴν τούτων δ' ὅμως ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἕτερα σύμβολα ἱερᾶς τελετῆς δηλωτικά, καίπερ ὅχι κατ' ἐξοχὴν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ ἀνήκοντα. Τοιαῦτα δ' εἶνε οἱ τὰς κεφαλὰς πασῶν τῶν ἐν τῷ πίνακι μορφῶν πλὴν τῶν δύο πρὸς δεξιὰν καθημένων θεαινῶν κοσμοῦντες στέφανοι ἐκ κλάδων μύρτου, ὡς φαίνεται, πεποιημένοι, οἱ ἄλλοι κλάδοι (μύρτου ἀναμφιβόλως καὶ αὐτοί), οὓς κρατοῦσιν ἐν ταῖς χερσὶ δύο ἀνδρικαὶ καὶ δύο γυναικεῖαι μορφαί, ὡς λατρείαν ταῖς καθημέναις θεαῖς προσφέρουσαι, καὶ δι' ὧν εἶνε ἐπεστεμμένοι οἱ κέρνοι, προσέτι αἱ ὑπὸ δύο μορφῶν φερόμεναι δᾶδες καὶ οἱ ἐν τοῖς ἐλευσινιακοῖς ὀργίοις συνήθεις αὐλοί, οὓς ἔχει ἡ κατὰ τὸ ἀριστερόν μέρος τοῦ αὐτώματος γυνή⁴.

Σύμβολόν τι ἀναμφιβόλως παριστᾷ καὶ ἡ ὅλως ιδιότροπος διακόσμησις τῆς ἐνούσης ἄνωθεν τὰς παραστάδας προεχούσης ταινίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν

¹ Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XX σελ. 357 ἐξ. Πρόβλ. Rubensohn Mittheil. d. d. arch. Inst. XXIV σελ. 57 ὑπόσημ. Τεμάχια ὁμοίων ἀγαλμάτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐν τῷ ἐν Ἐλευσίνι μουσεῖῳ, ἐν οἷς καὶ κορμὸς μεγέθους ἡμίσεως περίπου τοῦ φυσικοῦ πρό μικροῦ μόλις προσκτεθείς.

² Α. γ. ὁ Strube ἔ. ἀν. σελ. 39.

³ Ἰδὲ Overbeck, Kunstmythol. II σελ. 671 ἐξ. Rubensohn ἔ. ἀν. σελ. 291 ὑπόσημ.

⁴ Ἀριστοτ. Βάτρ. 313. Ἐν ἄλλαις ἐλευσινιακαῖς παραστάσεσιν ἀπαντῶσι κύμβαλα, ὡς ἐν τῷ κατωτέρῳ μνημονευμένῳ ἀγγεῖῳ τῆς συλλογῆς Castellani.

βάσιν τοῦ αετώματος. Αὕτη εἶνε διηρημένη κατὰ τὸν τρόπον τοῦ θριγκοῦ τῶν δωρίου ῥυθμοῦ οἰκοδομημάτων εἰς τριγλύφους τινάς (μᾶλλον διγλύφους) καὶ μετόπας, ἐν ἐκάστη δὲ τῶν μετοπῶν ὑπάρχει κυκλικόν τι σχῆμα διηρημένον διὰ τοξοειδοῦς μελαίνης γραμμῆς εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν ἔχει σχῆμα μηνίσκου καὶ πληροῦται ὑπὸ σκιερῶν λεπτῶν γραμμῶν τοξοειδῶν συγκεντρικῶν τῇ πρώτῃ, τὸ δ' ἕτερον εἶνε ἐλλειψοειδὲς καὶ οὐδεμίαν γραμμὴν οὐδὲ σκιὰν ἐμπεριέχει. Ἐκάστου μηνίσκου τὰ κέρατα ἀντικρύζουσι πρὸς τὰ τοῦ ἐν τῇ παρακειμένη μετόπῃ μηνίσκου, οὕτως ὥστε πάντα τὰ ἐν ταῖς μετόπαις κυκλικὰ σχήματα ἀποτελοῦσιν ἀντίστοιχα ζεύγη, ἐξαιρουμένων μόνον δύο¹, μακρὰ δὲ σκιερὰ γραμμὴ διὰ πασῶν τῶν μετοπῶν διήκουσα συνδέει ἅπαντα τὰ κυκλικὰ σχήματα διὰ τοῦ μέσου πάντων διερχομένη. Τὰ παράδοξα κοσμήματα ταῦτα μοι φαίνονται ὅτι εἶνε ὁμοιώματα τῆς σελήνης περὶ τὴν φάσιν τῆς πανσελήνου εὐρισκομένης, διότι περὶ τὴν πανσέληνον ἀκριβῶς ἐτελοῦντο τὰ μεγάλα Ἐλευσίνια, καὶ ἄλλως δὲ πολλή εἶνε ἡ σχέσις τῆς σελήνης πρὸς τὰς Ἐλευσινίας θεάς². Γνωστὸν δ' ὅτι ἐν ἔλευσινιακαῖς ἀγγειογραφίαις συχναὶς ἀπαντῶσιν ἀστέρες (Förster, Raub und Rückkehr der Persephone σελ. 245. Overbeck Kunstmythol. Atlas XVII 26 καὶ 26a). Ἡ διὰ πασῶν τῶν μετοπῶν διήκουσα σκιερὰ γραμμὴ φαίνεται ὅτι δηλοῖ τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τὸ συμβολικώτερον.

Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παριστάμενα ἄνθη, τὰ τε δύο μεγάλα παρὰ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὰ ἀλλαχοῦ ἐγκατεσπαρμένα μικρὰ τὰ διὰ κυκλοειδῶς διατεταγμένων λευκῶν στιγμῶν δεδηλωμένα, καίπερ πάντα κατὰ τυπικὸν τρόπον καὶ ὅχι πιστῶς κατὰ φύσιν ἀπεικονισμένα, νομίζω ὅτι δὲν δηλοῦσιν ἀπλῶς ἄνθη οἰαδῆποτε, ἀλλὰ τινὰ τῶν ἐν τοῖς ἔλευσινιακοῖς μύθοις παραδεδομένων ἢ τῶν ἐν τῇ ἔλευσινιακῇ λατρείᾳ χρησίμων ἀνθέων, οἷα λ. χ. εἶνε τὰ ἐν τῷ εἰς Δήμητρα ὕμνῳ ἀναφερόμενα (στ. 5 ἐξ. καὶ 426 ἐξ: ῥόδα, κρόκος, ἰα, ἀγαλλίδες, ὑάκινθος, νάρκισσος, λείρια) καὶ προσέτι ὁ μή-

κων, ὁ μῖλαξ, ὁ ἀσφόδελος καὶ ἄλλα³. Τοῦλάχιστον δὲν μοι φαίνεται ὅλως ἀπίθανος τοιαύτη τις εἰκασία ἔνεκα τῆς ὅλως ἀσυμμέτρου καὶ οὐδαμῶς εἰς διακόσμησιν συντεινούσης θέσεως τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι ἀνθέων καὶ ἐπειδὴ ἄνθος ὁμοιάζον πρὸς τὰ μικρὰ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἀπαντᾷ ἐν τε τῇ κατὰ τὴν κοιλίαν ζώνῃ τῆς ἀνωτέρω (σελ. 11) μνημονευθείσης περιφήμου Κυμαίας ὑδρίας⁴, καὶ ἐν τῷ ὑπὸ Brunn ἐκδοδομένῳ μετὰ παραστάσεως ἀνόδου τῆς Κόρης ἰταλιωτικῷ κρατῆρι⁵, ἐν τῷ αὐτῷ κρατῆρι δὲ ἀπαντᾷ καὶ ἄνθος ὁμοιάζον πρὸς τὸ μέγα ἄνθος τοῦ ἡμετέρου πίνακος τὸ παρὰ τὸν ὀμφαλόν⁶. Ὡσαύτως καὶ ἐν παραστάσει ἀρπαγῆς τῆς Κόρης (Monum. dell' Inst. VI πίν. XLII, A) παρίστανται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πολλὰ ἄνθη ὁμοιάζοντα λίαν πρὸς τὰ μικρὰ τοῦ ἡμετέρου πίνακος. Ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ μεμεστωμένων φαίνεται ὅτι συνίστανται καὶ οἱ ἄνωθεν ἀντὶ στεφανωμάτων κρεμάμενοι ὄρμοι. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῦ σκήπτρου τῆς Κόρης ἀνθέμιον ἔχει σχῆμα λειρίου, ὥς μοι εἶπεν ὁ γνωστός παρ' ἡμῖν βοτανικὸς κ. Heldreich, ὥστε ἴσως οὐδὲ τοῦτο εἶνε ἄνευ συμβολικῆς τινος ἐννοίας οὕτω πεποιημένον, καίτοι ἄληθῶς ὅχι τῶν Ἐλευσινίων οὐδὲ τῶν χθονίων θεῶν μόνον τὰ σκήπτρα φέρουσι τοιοῦτον ἀνθέμιον, ἀλλὰ καὶ ἄλλων μυθικῶν προσώπων⁷.

¹ Περὶ τοῦ νάρκισσου πρβλ. καὶ Σοφοκλ. Οἶδ. Κολ. 682. ὁ καλὸς λίθοτρος - - νάρκισσος μεγάλαιν θεαῖν ἀρχαῖον στεφάνωμα. Ἐνοεῖται ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Hehn (Kulturpflanzen und Hausthiere σελ. 243 ἐξ.) ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ εἰς Δήμητρα ὕμνου δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη τὰ λείρια οὐδὲ τὸν νάρκισσον οὐδὲ τὰ ῥόδα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐξ αὐτῶν παρσκευασμένα ἀρώματα, ἐμεγαλοποίησε δὲ ἐπὶ τὸ μυθωδέστερον τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐωδίαν τῶν ἀγνώστων αὐτῷ ἀνθέων τούτων, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἡμετέρου πίνακος καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῇ ἀληθῆς, διότι καθ' ὃν χρόνον ἐποιήθη ὁ ἡμέτερος πίναξ ταῦτα πάντα βεβαίως ἦσαν γνωστά. — Περὶ τοῦ ἀσφοδέλου ὡς ἱεροῦ φυτοῦ τῆς Περσεφόνης ἴδε Σουΐδαν ἐν λ. ἀσφόδελος, περὶ τοῦ μίλακος Διον. Ἄλ. Opuscula ed. Usener et Radermacher τόμ. I σελ. 314. Πρβλ. προσέτι Ovid. Fast. IV, 435 ἐξ.

² Ἰδε Compt. Rendu de la comm. Imp. arch. 1862 πίν. III 1 καὶ 3-4.

³ Supplement zu den Studien über den Bilderkreis von Eleusis πίν. III. = Overbeck, Kunstmythol. Atlas XVIII, 15.

⁴ Ὑποκάτω τοῦ Τριπτολέμου. Ὁ κ. Heldreich ἰδὼν τὴν τε ἀπεικόνισιν τοῦ ἡμετέρου πίνακος καὶ τὴν τοῦ ὑπὸ Brunn ἐκδοδομένου κρατῆρος εἶπεν ὅτι μετὰ ἱκανῆς πιθανότητος δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ ἀπ' ἀμφοτέρων τὸν νάρκισσον.

⁵ Πρβλ. λ. χ. Overbeck, Kunstmythol. Atlas XV καὶ XVI. Τὸ λείριον ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιτυμβίοις μνημείοις, π. χ. Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen IV πίν. VIII.

¹ Ἄνωθι τῆς παιδικῆς μορφῆς. Τοῦτο ἀναμφιβόλως ὁφείλεται εἰς ἀπλὴν παραδρομὴν τοῦ κεραμογράφου.

² Μαρτυρίας περὶ τοῦ χρόνου τῆς τελέσεως τῶν Ἐλευσινίων ἴδε παρὰ Mommsen, Feste der Stadt Athen, σελ. 205. Περὶ τῆς σχέσεως τῆς σελήνης πρὸς τὰς Ἐλευσινίας θεάς Roscher, Selene und Verwandtes σελ. 124. Kern ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 σελ. 131 ἐξ.

Ὅ,τε τόπος τῆς εὐρέσεως λοιπὸν καὶ ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή καὶ ἡ παρουσία τῶν τοιούτων συμβόλων ἀποδεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι ἡ παράστασις τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἀνήκει εἰς τὰς τοῦ ἐλευσινιακοῦ λεγομένου κύκλου, τουτέστιν ὅτι ἀναφέρεται εἰς τινὰ τῶν περὶ τὴν Ἐλευσῖνα καὶ τὰς ἐλευσινιακὰς θεότητας μύθων ἢ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτόθι τελουμένην λατρείαν. Οὐδεμία λοιπὸν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφισβήτησις ὅτι αἱ κατὰ τὸ πρὸς δεξιὰν μέρος τοῦ ἡμετέρου πίνακος ὑπάρχουσαι δύο καθήμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ εἶνε αἱ Ἐλευσίνιαι θεαί, καίτοι παρίστανται μετὰ σκήπτρου μόνον καὶ διαδήματος, οὐδὲν δὲ ἄλλο ἐκ τῶν χαρακτηριζόντων αὐτὰς συμβόλων φέρουσι ἤτοι σταχύων, δάδων, κίστης, μοδίου καὶ τῶν τοιούτων¹. Μόνον τὰ ἔδρανα, ἐφ' ὧν κάθηνται, δύνανται ἴσως νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς μυστικαὶ κίσται, ἀλλὰ τὸ σχῆμα αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο ὅχι μόνον ὡς βέβαιον, ἀλλ' οὐδ' ὡς πολὺ πιθανόν. Καὶ ἡ ἐνδυμασία δ' αὐτῶν εἶνε κοινή, ἀπηλλαγμένη τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος, ὅφ' ὃ παρίστανται ἐν τῷ γνωστῷ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ, ὁμοία δὲ ὡς ἐν τῷ ἐκ Νεαπόλεως ἀμφορεῖ τῷ παρὰ Overbeck *Kunstmythol. Atlas XVI, 16* ἐκδεδομένῳ. Ἡ Κόρη χαρακτηρίζεται κατὰ τὸ σύνηθες νεανικωτέρα τῆς Δήμητρος ἔξωμον φοροῦσα χιτῶνα καὶ ἱμάτιον ἐλαφρότερον καὶ πῶς λιτοτέραν φέρουσα κόμμωσιν².

Πρὸς τὰς θεὰς ταύτας προσέρχονται σεβίζουσαι αὐτὰς δι' ὧν φέρουσιν ὀργάνων λατρείας (κέρνων, δάδων, θαλλῶν, οἰνοχόης) πᾶσαι αἱ ἄλλαι μορφαὶ πλὴν τῶν ἐν τῷ ἀετώματι, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἴδιον σύμπλεγμα καθ' ἑαυτὰς οὐδαμῶς πρὸς τὰς σεβιζομένας θεὰς ἀποβλέπουσαι μία δὲ καὶ κατακεκλιμένη. Ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι λοιπὸν παρισταμένη πρᾶξις εἶνε πρόσδοτος, ὡς ἔλεγον τὴν τοιαύτην τῆς λατρείας προσφορὰν οἱ ἀρχαῖοι, αἱ δὲ ἐν τῷ ἀετώματι μορφαὶ καίπερ ὡς ἐν τῷ αὐτῷ δαπέδῳ βαίνουσαι θεωρούμεναι ὑπὸ τοῦ τεχνίτου³, καὶ ἄλλως ἐμπεφορημένοι τῆς ἐλευσινιακῆς λατρείας, ὡς ἀποδεικνύει ὁ κέρνος, ὃν φορεῖ ἡ ἐν τῷ

¹ Ἀμφότεραι αἱ θεαὶ μετὰ σκήπτρων παρίστανται καὶ ἐν παραστάσει ἀποστολῆς τοῦ Τριπολέμου (Overbeck, *Kunstmythol. Atlas XV, 7, 19*).

² Περὶ τοῦ μὴ διὰ λευκοῦ χρώματος ἀπεικασμένου προσώπου τῆς Δήμητρος ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω σελ. 10.

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω σελ. 9.

μέσῳ γυναικεῖα μορφή, ὅμως προφανῶς δὲν μετέχουσιν αὐτῆς ταύτης τῆς προσόδου, ἀλλὰ μόνον παρίστανται εἰς αὐτὴν ἀναλόγως πρὸς τὰς κατὰ ἄκρα τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι τῶν ναῶν συμπλεγμάτων μορφάς. Ὁ πρὸς ἀριστερὰν τοῦ πίνακος ἀπεικονισμένος κίων μεμονωμένος ὡς εἶνε καὶ ὑπὲρ τὸ προσῆκον μικρὸς ἔχει προφανῶς συμβολικὴν ἔννοιαν καὶ ὅχι διακοσμητικὴν, δηλαδὲ, ὡς εἶνε γνωστὸν ἐκ πολυαρίθμων ἀναλόγων παραδειγμάτων κεραμογραφιῶν τε καὶ ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων¹, ὅτι ἡ παρισταμένη πρᾶξις τελεῖται ἔμπροσθεν οἰκοδομήματός τινος, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ αὐτὸ τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν τῶν σεβιζομένων θεῶν. Τὰ ἄνωθεν κρεμμένα στεφανώματα παριστῶσι τὸν τόπον τοῦτον ἑορτασίμως διακεκοσμημένον. Ἐπίσης ἐστεμμένος διὰ διπλοῦ στεφανώματος εἶνε καὶ ὁ ὀμφαλός, ὅχι ὅμως ἐκ δάφνης ἢ μύρτου κατὰ τὸ σύνηθες, ἀλλὰ δι' ἄλλου ἀδήλου φυτοῦ.

Καιρὸς ἦδη νὰ ἐξετασθῇ τίνα εἶνε τὰ τὴν πρόσδοτον ποιοῦμενα πρόσωπα καὶ ἐπὶ τίνι αἰτίᾳ τελούσιν αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν προσώπων τούτων οὐδὲν φέρουσι χαρακτηριστικὸν σύμβολον, μόνος δὲ ὁ θαδουχῶν νεανίσκος ὁ τὴν ποικίλην στολὴν φορῶν καὶ τὰς ἐνδρομίδας ὑποδεδμένος παρίσταται ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφήν καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου, οὗτος πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ ἐξετασθῇ τίς εἶνε. Τὰ κυριώτατα τῶν μνημείων, ἐφ' ὧν παρίσταται ὁ εἰρημένος νεανίσκος εἶνε ἡ ἐκ Παντικαπαίου πελίκη, τὸ ἀγγεῖον Pourtalés καὶ ἡ ἐκ Κύμης ὑδρία, ἔπειτα τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἀνάγλυφον τοῦ Λακρατείδου (*Festschrift für Otto Benndorf* σελ. 111 ἐξ. πίν. IV). τὰ λοιπὰ ἀπαριθμεῖ ὁ Furtwängler, *Meisterw.* σελ. 565, ὑποσημ. 2 καὶ ἐκτενέστερον ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἐκδόσει τοῦ αὐτοῦ πονήματος σελ. 332. Πρὸς καὶ Rubensohn ἐν *Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXIV* σελ. 57 ἐξ. Διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Λακρατείδου ἐβεβαιώθη ὅτι ἐν ἐκείνῳ τοῦλάχιστον ἡ μορφή αὕτη εἶνε ὁ *Εὐβουλεύς*, ὡς δέχεται ὁ τε ἐκδοὺς τὸ ἀνάγλυφον Heberdey (σελ. 115) καὶ ὁ Rubensohn (σελ. 58), εἵκασε δὲ καὶ πρότερον ὁ Furtwängler (ἐνθ. ἀν. καὶ *Mittheil.* 1895 σελ. 357 ἐξ.). Ἀλλ' ἀρ'

¹ Πρὸς λ.χ. τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἀγγεῖον τοῦ Pourtalés.

ἐτέρου ὁ Εὐβουλεύς ῥητῶς εἶνε παραδεδομένος ὡς συβώτης¹, ἐν δὲ τῇ προειρημένῃ Κυμαία ὑδρία παρίσταται ἀληθῶς νεανίσκος χοῖρον ἀπὸ τοῦ ποδὸς κρατῶν καὶ συβώτῃ ἀρμόζουσιν στολὴν φέρων, ὅστις ἐπίσης δικαιοτάτα δύναται νὰ ὀνομασθῇ Εὐβουλεύς, ἐνῶ ἐν τῇ αὐτῇ ὑδρία ὑπάρχει καὶ ὁ τὴν αὐτὴν στολὴν πρὸς τὸν δαδούχον τοῦ ἡμετέρου πίνακος φορῶν νεανίσκος². Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ ὑδρία τοῦλάχιστον δὲν δύνανται ἀμφότεροι νὰ εἶνε *Εὐβουλεῖς*, καίτοι ἐκάτερος δύναται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο δικαιοτάτα κατὰ τὰ προειρημένα. Ὁ χοῖρος ὅμως, ὃν φέρει ὁ πρῶτος τῶν προειρημένων νεανίσκων εἶνε σύμβολον τοσοῦτον χαρακτηριστικόν, ὥστε κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τοῦλάχιστον οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητηθῇ ὅτι οὗτος ἀληθῶς εἶνε ὁ Εὐβουλεύς, ὁ δὲ τὰς δᾶδας φέρων εἶνε ἄλλο πρόσωπον³. Τὸ γεγονός τοῦτο δηλοῖ ὅτι ὁ Εὐβουλεύς δὲν ἦτο πρόσωπον κατέχον θέσιν μόνιμον καὶ πάντοτε τὴν αὐτὴν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ χρονικῇ περιόδῳ παρίστατο ἄλλοτε ὑπὸ ἄλλο σχῆμα, καὶ ὅτι καὶ ἄλλο πρόσωπον ὑπὸ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἀπεικονίζετο ἐνίοτε. Ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς μαρτυρίαις τῶν ἀρχαίων ὁ Εὐβουλεύς ὅτε μὲν εἶνε ἀπλοῦς συβώτης, ὅτε δὲ θεὸς ὁμοιάζων πρὸς τὸν Πλούτωνα (καὶ τὸν Ἄδην) ἢ τὸν Διόνυσον, ἢ καὶ συγγεόμενος πρὸς τινὰ τούτων (ἴδε τὸ ἄρθρον *Εὐβουλεύς* ἐν τοῖς λεξικοῖς τοῦ

¹ Σχολ. Λουκιαν. ἐν Rhein. Museum XXV σελ. 549. "Ὅτε ἀνθολογοῦσα ἠρπάξατο ἡ Κόρη ὑπὸ τοῦ ἡλίουτονος, τότε κατ' ἐκείνον τὸν τόπον Εὐβουλεύς τις συβώτης ἐνεμεν ὅς. Κλήμης' Ἀλεξ. Πρωτ. II 20 σελ. 17: βουκόλος ὁ Τριπτόλεμος ἦν, ποιμὴν δὲ ὁ Εὐμολπος, συβώτης δὲ ὁ Εὐβουλεύς.

² Οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσι σήμερον αἱ παλαιότεραι γνώμαι περὶ τῆς μορφῆς ταύτης, ὡς τοῦ Stephani (Compte-Rendu de la commiss. imp. arch. 1862 σελ. 33) ὅτι εἶνε Ἄρτεμις, καὶ τοῦ Strube (Studien über den Bilderkreis von Eleusis σελ. 44), Overbeck (Kunstmyth. III σελ. 678) καὶ Heydemann (Marmorkopf Riccardi Winkelmannsprogramm σελ. 15) ὅτι εἶνε θνητὸς (ἄνθρωπος ἢ γυνή) ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦ δαδούχου. Ἰδε καὶ ὅσα περὶ τούτου παρατηρεῖ ὁ Furtwängler ἐνθ. ἀνωτ. περὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2382 σκύφου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπάρχοντος νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 1341 καὶ τὰ κατωτέρω σελ. 29 ὑποσημ. 3 ῥηθισμένα.

³ Τὸ ὑπὸ Rubensohn ἐν Mittheil. Athen XXIV πίν. VIII, 2, 3 ἐκδοσθέν τεμάχιον ἀγγείου μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν ἀποδίδει αὐτῷ ὁ ἐκδότης (σελ. 58), διότι ἀληθῶς μὲν δὲν φέρει χοῖρον ὁ ἐν αὐτῷ παριστάμενος νεανίσκος, ἀλλ' εἶνε ὅλως ἄδηλον ἂν εἶνε τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τὸν ἐν τῇ Κυμαία ὑδρίᾳ. Ταῦτα γράφω ἐξετάσας ἐπὶ τούτῳ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον· ἄλλο δὲ ἐλευσινιακὸν μνημεῖον παριστῶν τὸν περὶ οὗ πρόκειται νεανίσκον μετὰ ἄλλου ζώου πλὴν τοῦ χοίρου δὲν ὑπάρχει.

Roscher καὶ τοῦ Daremberg et Saglio). Ὑπὸ τινῶν μὲν λοιπὸν τῶν μετεχόντων τῆς λατρείας ταύτης ἐπιστεύετο ὡς πρόσωπον αὐθυπόστατον ἰδίαν ἔχον ἀτομικότητα, ὑπ' ἄλλων δὲ ὡς ἀπλοῦν ἐπίθετον ἄλλης θεότητος, ἢ ὡς δαίμων παραπλησίαν σημαντικώτερῳ τινὶ θεῷ ἔχων ὑπόστασιν, ἐστερημένος μόνον τῆς ἀτομικότητος ἐκείνου¹. ὥστε ἡ διαφορὰ τοῦ σχήματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον παρίσταται ὁ Εὐβουλεύς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου καὶ ἐν τῇ Κυμαία ὑδρίᾳ, εἶνε φυσικὴ συνέπεια τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, ὅχι αὐθαίρετος ἀστάθεια περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ σχήματος ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετασθῇ τίνα τῶν παραδόσεων ἠκολούθησεν ὁ τὸν ἡμέτερον πίνακα γράψας, ἥτοι ἂν ὁ δαδούχων νεανίσκος εἶνε Εὐβουλεύς, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου, ἢ ἄλλος τις θεὸς πλὴν τοῦ Εὐβουλέως, ὡς ἐν τῇ Κυμαία ὑδρίᾳ. Τὸ ζήτημα τοῦτο νομίζω ὅτι λύει ἀσφαλῶς τὸ προσκείμενον τῷ νεανίσκῳ σύμβολον, ἥτοι ὁ ὀμφαλός, ὅστις ἐκ πασῶν τῶν ἐλευσινιακῶν θεοτήτων κατ' ἐξοχὴν προσήκει τῷ Ἰάκχῳ τῷ ἐν λέβητι ἐπὶ τοῦ τρίποδος ἐψηθέντι καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῷ Παρνασσῷ ταφέντι· ὥστε Ἰακχος εἶνε βεβαίως ὁ τοῦ ἡμετέρου πίνακος δαδούχων νεανίσκος. Τοῦτο ἐπικυροῦσι προσέτι αἱ ἐλευσινιακαὶ παραστάσεις δύο ἀγγείων κατωτέρω μνημονευθησομένων, ἥτοι τῆς ὑπ' ἀριθ. 1443 ὑδρίας τοῦ ἡμετέρου Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ ἀγγείου τῆς συλλογῆς Castellani, ἐν οἷς παρίσταται ὁ Διόνυσος καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ, ὁ δὲ Διόνυσος πρὸς τὸν Ἰακχὸν μάλιστα ταυτίζεται ἐκ πάντων τῶν ἐλευσινιακῶν θεῶν². Τῷ Ἰάκχῳ ἀνήκουσιν αἱ παρακείμεναι ὑπὸ τὸν ὀμφαλὸν δέσμαι τῆς ἱερᾶς αὐτῷ μύρτου³, αἵτινες καὶ ἰάκχαι ἐπεκαλοῦντο⁴.

Ἀλλὰ τότε πῶς πρέπει νὰ κληθῇ ὁ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἔχων νεανίσκος ἐν τῇ Κυμαία ὑδρίᾳ, ἀφοῦ

¹ Φορεῖς τῶν ἀσυμφώνων τούτων δοξασιῶν ἴσως ἦσαν τὰ διάφορα γένη, ὅσα μετεἶχον τῆς ἐν Ἐλευσίνι λατρείας.

² Τὸ ἐν τῷ ἐν Ἐλευσίνι μουσεῖῳ ὑπάρχον ἔγαλμα τοῦ Ἀντινόου (προβλ. Conze καὶ Michaelis, Bullettino dell'Inst. 1860 σελ. 179) ὅπερ ἔχει καὶ τὸν ὀμφαλὸν παρακείμενον, μοῖ φαίνεται ὅτι παριστᾷ αὐτὸν ὑπὸ μορφῇ Ἰακχοῦ, πλανᾶται δὲ ὁ Wernicke (Pauly-Wissowa Realencyclopädie I σελ. 2441).

³ Ἀριστοφ. Βάτρ. 325 Ἰακχ', ὃ Ἰακχε, ἐλθὲ - - - πολὺκαρπον μὲν τινάσσων περὶ κρατὶ σφ' βρύοντα στέφανον μύρτων.

⁴ Roscher, Mythol. Lex. τόμ. II¹ σελ. 10.

ἐν αὐτῇ ὁ τρίπους πρόσκειται ἐτέρα νεανικῇ μορφῇ ποδὴρη χιτῶνα ἐνδεδυμένη καὶ μακρὸν φερούση θύρσον, οἱ δὲ βράχιοι ἐπίσης ἀπομεμακρυσμένοι τοῦ πρώτου παράκεινται πλησίον τῷ δευτέρῳ διεσταυρωμένοι ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Δήμητρος καὶ Κόρης μικροῦ βωμοῦ; Καὶ τοῦτο νομίζω ὅτι ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας τῆς παραδόσεως, καθ' ἣν ὁ Ἰακχος ὅτε μὲν ταυτίζεται τῷ Διονύσῳ, ὅτε δὲ διαστέλλεται ἀπ' αὐτοῦ, γνωστὴ δὲ ἡ τοῦ Διονύσου πρὸς τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸν τρίποδα σχέσις¹. Ὁ μὲν ἡμέτερος πίναξ λοιπὸν ἀπονέμων τῷ Ἰάκῳ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τοὺς βράχους οὐδεμίαν καταλείπει τῷ Διονύσῳ θέσιν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ, ἐνῶ τοῦναντίον ἐν τῷ ἀγγεῖῳ τῷ ἄλλοτε τῇ συλλογῇ Castellanī ἀνήκοντι καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτῆς (pl. II) ἀπεικονισμένῳ ἐλλείπει μὲν ὁ Ἰακχος, παρίσταται δὲ μόνος ὁ Διόνυσος ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καθήμενος ἀπληρῶν τὸν Ἰακχόν², ὡς ἀναπληροῖ ἐν τῷ ἡμέτερῳ πίνακι ὁ Ἰακχος τὸν Διόνυσον. Ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ συμβιβάζονται ἀμφότεραι αἱ ἀντίθετοι αὗται παραδόσεις, ἀλλὰ μόνος ὁ Διόνυσος παρίσταται ὡς ὁμότιμος καὶ πάρεδρος τῇ Δήμητρὶ καὶ τῇ Κόρῃ θεός, ὁ δὲ Ἰακχος ὡς ἀπλοῦς δαίμων δευτερεύουσαν θέσιν κατέχων, ὡς καὶ ὁ Εὐδουλεύς³.

¹ Middleton, *Journal of Hell. Studies* IX σελ. 302. Harrison αὐτῷ: XIX σελ. 225 ἐξ. Hiller v. Gaertringen ἐν *Pauly-Wissowa Realencycl.* ἐν ἄρθρῳ *Delphi, Geschichte* σελ. 6.

² Πρὸς δεξιὰν τοῦ Διονύσου ἵσταται γυναικεία μορφή, ἣν νομίζω Ἀφροδίτην, αὕτη ὅμως δὲν παρίσταται ἐγκαλυπτομένη, ὡς ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ, ἀλλ' ὡς ἄρτι ἀναβεβλημένη τὸ ἱμάτιον καὶ ὑψοῦσα τὸν ἀριστερόν ὦμον, ἵνα ὠθήσῃ τὸ ἄκρον αὐτοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ στερεώσῃ τὴν ἀναβολήν. Ἡ ἐτέρα γυνὴ ἡ πρὸς ἀριστεράν ἵσταμένη παρὰ τὴν Δήμητρα εἶνε ἀναμφιδόλως Ἀθηνᾶ.

³ Τὸ Διόνυσον ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ ἀνεγνώρισεν ἤδη ἐξ ἀρχῆς ὁ Stephani καὶ ἔπειτα ὁ Heydemann, *Marmorkopf Riccardi* (XIII Winkelmannsprogramm) σελ. 15. Ὁ Strube (ἐ. ἀν. σελ. 41) καὶ τοῦτον νομίζει ἱερέα, ὡς καὶ τοὺς δύο προειρημένους νεανίσκους καὶ τὸν ἕτερον δαδουχοῦντα νεανίσκον τὸν παρὰ τὸν Τριπτόλεμον, συμφωνοῦσι δ' αὐτῷ καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ πλὴν ἄλλων δυσχερεῶν ἃς γεννᾷ ἡ ὑπόθεσις αὕτη, μοὶ φαίνεται ὅλως ἀσυμβίβαστος πρὸς αὐτὴν ἢ τε νεανικὴ ἡλικία κοινὴ οὕτα πᾶσι τούτοις, καὶ ἡ οἰκειότης, μετ' ἧς συμπεριφέρονται πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὸ ὅλως ἀνάρμοστον ἱερεῖ σχῆμα τοῦ φέροντος τὸν χοῖρον. Ἀλλ' οὐδὲ θεράπων ὑπηρετῶν κατὰ τὴν θυσίαν δύναται νὰ εἶνε οὗτος ὁ τὸν χοῖρον φέρων (ὡς νομίζει ὁ Kern ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 17 καὶ ἄλλοι), ἀφοῦ ὑπάρχουσιν αὐτοῦ ὑπόστατα μόνον αὐτὸν ἀπεικονίζοντα ἀγάλματα, οἷον τὸ ὑπὸ Furtwängler (*Mittheil. Athen XX* σελ. 357) ἐκδοθὲν καὶ ἄλλα ἱκανά.

Ἀνάλογος πρὸς τὸν ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ διχασμὸν τῆς αὐτῆς θεότητος εἰς Διόνυσον καὶ Ἰακχόν νομίζω ὅτι ἀπαντᾷ ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἀμφορέως τῆς συλλογῆς Fittipaldi (*Monum. dell' Inst. VI* σελ. XLII A), ἐν ᾗ ὁ Πλούτων ἀρπάσας τὴν Κόρην κατάγει αὐτὴν ἐπὶ τεθρίππου εἰς τὸν Ἄδην, ἐν τῷ Ἄδῃ δὲ ὁ ἰσοδύναμος τῷ Πλού-

Ἰακχος λοιπὸν εἶνε καὶ ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ ὁ δαδουχὼν νεανίσκος, ἀλλ' ὑποδεέστερος τὴν ὑπόστασιν ἢ ἐν τῷ ἡμέτερῳ πίνακι¹.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ παρίστανται ὁμοῦ ὁ Διόνυσος καὶ ὁ ἡμέτερος μετὰ τῆς ποικίλης στολῆς νεανίσκος ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1443 ἐκ Κρήτης προερχομένη ὑδρίᾳ τοῦ ἡμετέρου Ἐθνικοῦ μουσείου, ἧς τὴν παράστασιν περιέγραψα διὰ βραχείων ἐν τῷ ἔτι ὑπὸ τὰ πιεστήρια εὐρισκομένῳ τεύχει τῶν *Monuments Piot* (πρὸβλ. καὶ *Furtwängler, Meisterwerke* σελ. 565 ὑποσημ. 2, 3). Ὁ μὲν Διόνυσος κάθηται πρὸς δεξιὰν τῶν ἐλευσινίων θεαινῶν ἰσοτίμως παρεδρεύων αὐταῖς καὶ ὑποκάτω αὐτοῦ ὑπάρχει ὁ ὀμφαλός, ὁ δὲ ἡμέτερος νεανίσκος τὴν αὐτὴν φέρων ὡς ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ στολήν, ἀλλ' ἀντὶ δάδων κρατῶν σκῆπτρον ἵσταται ὀπισθεν τῆς Δήμητρος συνεσταλμένος ὡς πρόσωπον ὅλως δευτερεύον². Ἡ τὸ ἱμάτιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀναβαλλομένη γυναικεία μορφή ἥτις ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ παρίσταται καθημένη παρὰ τὸν Ἰακχόν, ὀρθῶς δέ, ὡς μοι φαίνεται, νομίζεται ὡς Ἀφροδίτη³, κάθηται ὀπισθεν τοῦ Διονύσου. Τὸ

τῶν Εὐδουλεύς καθήμενος καὶ κρατῶν φιάλην καὶ κλάδον μύρτου καὶ μύρτινον ὡσαύτως φορῶν στέφανον ἀναμένει τοὺς ἐρχομένους, ἵνα ὑποδεχθῇ αὐτοὺς καὶ ξενίσῃ ἐν τοῖς ὑποχθόνιοις αὐτοῦ δώμασι (Πρὸβλ. Ὀρφ. Ὑμν. XVIII, 12). Σημειωτέον δ' ὅτι ἐορταζομένης τῆς καθόδου τῆς Κόρης ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἐλατρεύετο καὶ ὁ Εὐδουλεύς. Ὁ Stephani (*Annali dell' Inst.* 1860 σελ. 311) ὁ Gerhard (*Ges. Akad. Abh.* 2 σελ. 423 Anm. 276) καὶ ἄλλοι νομίζουσι τοῦτον ὡς Ἀπόλλωνα, ὁ δὲ Förster (*Raub und Rückkehr der Perseph.* σελ. 245) Ἑρμῆν. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀπόλλων δὲν ἔχει θέσιν ἐν τῇ παρισταμένη σκηνῇ, εἰς δὲ τὸν Ἑρμῆν εἶνε ἀνάρμοστον τὸ σχῆμα. Ὁ ἐν ἑτέρῳ ὅμως ἀμφορεῖ (*Overbeck Kunstmyth. Atlas XVII*, 26) νεανίας ὁ ἐπὶ τοῦ πρέμνου στηριζόμενος καὶ τὸν πέτασον φορῶν, φαίνεται ὅτι πράγματι εἶνε ὁ Ἑρμῆς, ὡς νομίζουσιν αὐτὸν ὁ Förster (σελ. 242) καὶ ὁ Overbeck (*III* σελ. 604). Ὁμοίος διχασμὸς Ἰακχοῦ καὶ Διονύσου ὑπάρχει ἐν ἀγγειογραφίᾳ, ἐν ᾗ ὁ Furtwängler (*Jahrbuch d. d. arch. Inst. VI* σελ. 120 ἐξ.) ὀρθῶς φαίνεται ὅτι εὐρίσκει γέννησιν Ἰακχοῦ, ὁ Διόνυσος παρίσταται κατ' αὐτὴν μετὰ Σιληνοῦ καὶ Νύμφης. Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰακχοῦ ἴδε καὶ Robert, *Arch. Märchen* σελ. 181 ἐξ.

Περὶ τοῦ ἑτέρου δαδουχοῦντος νεανίσκου τῆς Κυμαίας ὑδρίας τοῦ μετὰ τὸν Τριπτόλεμον ὡς καὶ περὶ τῆς μετ' αὐτὸν γυναικείας μορφῆς δὲν δύναμαι νὰ εἰπῶ τι θετικόν. Πιθανόν πως μοὶ φαίνεται ὅτι εἶνε Εὐμολπος κρατῶν δάδα ὡς ἱεροφάντης καὶ φορῶν ἐνδρομίδας ὡς Θράξ, ἡ δὲ παρ' αὐτὸν γυνὴ Ἑλευσίς, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Heydemann (ἐν ἀνωτ. σελ. 15).

² Σημειωτέον ὅτι οὗτος ἔχει βραχεῖαν κόμην, ὥστε ἐπλανήθη ὁ Rubensohn (*Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXIV* σελ. 58) ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ μακρὰ κόμη εἶνε ἀπαραίτητος τῷ Εὐδουλεῖ, ὑπὸ τοῦτο το σχῆμα μόνον παρισταμένῳ.

³ Strube σελ. 36. Overbeck, *Kunstmyth.* III σελ. 677. Ὁμοί-

σκήπτρον δὲ, ὅπερ φέρει ἐν τῇ ὑδρίᾳ ταύτῃ ὁ νεανίσκος ἀντὶ τῶν δᾶδων, δὲν ἀρμόζει τῷ Ἰακχῷ, ἀλλὰ τῷ Εὐβουλεῖ, ὅστις πρὸς τὸν Δία σχετίζεται κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς παραδόσεσι τῶν ἀρχαίων. Τούτων ἕνεκα πιστεύω ὅτι ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ ὁ Ἰακχος ἐλλείπει, ὡς ἐν τῷ ἀγγεῖῳ Castellani, ὁ δὲ τὰς ἐνδρομίδας φορῶν καὶ τὸ σκήπτρον ἔχων νεανίας εἶνε Εὐβουλεύς, ὅστις οὕτω μετὰ τοῦ σκήπτρου παρίσταται συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἢ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου· ἐπὶ δὲ συμφωνότερος πρὸς αὐτὰς θὰ ᾔητο ἂν παρίστατο πρεσβυτικός, ὅπως ὑπέδειξεν ὁ Kern (Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XVI σελ. 20 ἐξ.).

Ἦδη ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις φαίνεται ὅτι διτταὶ περὶ τῆς γενέσεως τῶν ὄντων θεωρίαι, ἡ μὲν ἀποδλέπουσα εἰς τὴν λεληθότως ἐνεργοῦσαν γενετήσιον δύναμιν τῆς φύσεως, ἡ δὲ εἰς τὴν μετὰ σοφίας δημιουργίαν τῶν ὄντων ἐπήνεγκον τὸν διχασμὸν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ, ὅστις καὶ ἔπειτα ἐξηκολούθησεν ὑπάρχων ἀφανὴς ὢν ἐν Ἐλευσίνι καὶ ἀνώνυμος, ἀπλῶς θεὸς μόνον ἀποκαλούμενος. Ἡ μὲν τῶν ἐξ αὐτοῦ παραχθειςῶν θεοτήτων εἶνε μυστηριώδης, πλήρης ἐμφύτου σφρίγγους καὶ μετ' ἀκατασχέτου δυνάμεως ἐμφανιζομένη, ὅθεν καὶ νεαρά τὴν μορφήν (ὁ Χθόνιος Διόνυσος), ἡ δὲ προνοητικὴ μετὰ σοφίας ἅμα καὶ ἀμετατρέπτου κανονικότητος τοὺς νόμους τῆς ζώσης φύσεως ἐπιβάλλουσα καὶ κατὰ ταῦτα πρεσβυτικὴ (Χθόνιος Ζεὺς). Βραδύτερον οἱ δύο οὗτοι θεοὶ εἰς κύκλους ἄλλων μυθολογικῶν παραδόσεων περιληφθέντες (ὁ μὲν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ δὲ τοῦ Θηβαίου Διονύσου) ἀπηλλοτριώθησαν πρὸς τὰς περὶ τῶν χθονίων θεῶν δοξασίας, προῆλθον δὲ νέοι θεοὶ ὑποκαθιστῶντες ἐκείνους ἐν ταῖς περὶ τῶν

χθονίων θεῶν παραδόσεσιν, ἥτοι ἐκ μὲν τοῦ χθονίου Διονύσου ὁ Ἰακχος, ἐκ δὲ τοῦ χθονίου Διός ὁ Εὐβουλεύς¹ καὶ ὁ Πλούτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρχικὴ θεωρία ἢ προξενήσασα τὸν διχασμὸν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ εὐκόλως ἐλησμονεῖτο ἢ παρεβλέπετο, φυσικὸν ἦτο νὰ προκύψῃ σύγχυσις τῶν ἐκ τοῦ διχασμοῦ παραχθειςῶν νέων θεοτήτων πρὸς τὸν ἀρχικὸν γεννήτορα, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας. Διὰ ταῦτα ἐν ταῖς παραδόσεσιν ὅ,τε Ἰακχος καὶ ὁ Εὐβουλεύς συγγέονται ἀμφοτέρω καὶ πρὸς τὸν Δία (Ἄδην) καὶ πρὸς τὸν Διόνυσον καὶ θεωροῦνται ἐπίσης ἀμφοτέρω ὅτε μὲν σύζυγοι τῆς θηλείας χθονίας θεότητος καὶ γεννήτορες, ὅτε δὲ τέκνα τοῦ Διός ἢ τοῦ Διονύσου. Τὸ αὐτὸ πιστεύω ὅτι συνέβη καὶ ἐν ταῖς παραστάσει τῶν μνημείων τῆς τέχνης· ὁ μὲν Εὐβουλεύς πρεσβυτικός παριστάμενος τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ὁμοιάζων τῷ Διὶ καὶ τῷ Πλούτωνι προσέλαβε κατὰ πρῶτον μὲν τὸ νεανικὸν τῆς μορφῆς καὶ τὴν θρακικὴν στολὴν τοῦ Διονύσου², διετήρησεν ὅμως τὸ σκήπτρον τοῦ Διός (ὑδρία τοῦ Ἐθν. Μουσείου), εἴτα δὲ παραλαβὼν καὶ τὰς δᾶδας ἐξωμοιώθη τελείως πρὸς τὸν Ἰακχον (ἀνάγλυφον Λακρατείδου)· ὁ Ἰακχος δ' ἀφ' ἐτέρου προσέλαβε τὴν μακρὰν κόμην καὶ τὴν σκυθρωπότητα τοῦ Εὐβουλέως (Κυμαία ὑδρία)³. Ἐξ ἄλλου ἐπειδὴ ὁ Ἰακχος κατέλαβεν ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης τὴν κυρίαρχον θέσιν, ἣν τὸ πρῶτον κατεῖχεν ὁ πανάρχαιος χθόνιος θεός, ὁ

¹ Τὸ ὄνομα παρηρμηνεύθη ἐν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις νομισθὲν ὅτι σημαίνει τὸν ἀγαθὰ συμβουλευόντα (bon-consilii praestitem, Macroh. Sat. I, 18, 17), ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ὅλως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν ἀρχαιότερον τύπον Βουλεύς. Εἰς ἐμὲ φαίνεται πιθανώτερον ὅτι τὸ ὄνομα δηλοῖ τὸν θεὸν τὸν προνοοῦντα περὶ τῶν μελλόντων καὶ ἀμετατρέπτως προαποφασίζοντα τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν, τὸν διοικοῦντα τὴν εἰμαρμένην. Ὁ τύπος Εὐβουλεύς ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ Βουλεύς ὕστερον κατ' εὐφημισμὸν. Ἐκ τούτων οὐδαμῶς εἶνε ἀναγκαῖον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἦτο θεὸς μαντικός, ὡς νομίζει ὁ Rohde (Psyche² I σελ. 207, 2), καίτοι ἡ μαντικὴ οὐδαμῶς εἶνε ἀνάρμοστος τοιούτῳ θεῷ.

² Περὶ τῆς στολῆς ταύτης ἴδε Hartwig, Bendis σελ. 7 ἐξ. Μετὰ τοῦ δερματίνου ἐπιβλήματος τῆς θρακικῆς στολῆς παρίσταται ὁ Ἰακχος μόνον ἐν τεμαχίῳ ἀναγλύφῳ ἐκδεδομένῳ ὑπὸ Kern (Mittheil. Athen. XVII σελ. 127 fig. 2). Ἡ ὁμοιότης τῆς στολῆς τοῦ δαδουχοῦντος νεανίσκου πρὸς τὴν τῶν δραματικῶν ὑποκριτῶν, ἣν ἐξαίρει ὁ Strube (σελ. 45) παρελήφθη πιθανώτατα καὶ αὕτη ἐκ τῶν Διονυσιακῶν πομπῶν. Ὡσαύτως καὶ τὰ ἐπίθετα μιτρηφόρος καὶ θυρσοτινάκτης (Ὅρφ. Ὑμν. V, 4) μετεδόθησαν ἀπὸ τοῦ Διονύσου εἰς τὸν Εὐβουλέα.

³ Ἴσως καὶ τοῦ Θηβαίου Διονύσου ἡ πωγωνοφόρος μορφή ἐντεῦθεν ἔχει τὴν προέλευσιν.

τατα παρίσταται ἡ Ἀφροδίτη ἐν ἀναγλύφῳ ἐκδεδομένῳ ὑπὸ Collignon ἐν Monuments Grecs publiés par l'association pour l'encouragement des ét. Gr. N° 10 (1881) pl. I. Ἡ στάσις αὕτη εἶνε χαρακτηριστικὴ τῶν χθονίων θεαινῶν, ὁ δὲ Collignon (σελ. 6) ἀντιλέγων δὲν παρατήρησεν ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρατιθέμενα παραδείγματα εἶνε προσωποποιήσεις πόλεων, αἵτινες παρίστανται ὑπὸ τὸν τύπον χθονίων θεαινῶν. Ὁ Ἰακχος παρὰ τὴν Ἀφροδίτην ἰστάμενος ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ νομίζω ὅτι ἀναπληροῖ τὸν κατὰ τοὺς ὁρφεοὺς Ἐρωτα, τὸν ἱεροφάντην μυστηρίων καὶ λαμπρῶ φῶτι τὴν ἀμυρανὴν νύκτα πετάσαντα (Λουκιαν. Ἐρωτ. 32. Roscher Mythol. Lex. ἐν λ. Eros σελ. 1344). Γνωστὸν δὲ ὅτι ὑπὸ τὴν συνήθη μορφήν συχνάκις παρίσταται ὁ Ἔρως μετὰ τῆς Ἀφροδίτης ἐν τοῖς ἐλευσινιακοῖς μνημείοις (Πρόλ. Overbeck, Kunstmyth. III σελ. 561). Περὶ τῆς καταχθονίας Ἀφροδίτης πρόλ. καὶ τὰ ὑπὸ H. von Prott ἐν Mittheil. d. d. arch. Inst. Athen XXIV σελ. 258-261 γεγραμμένα.

Εὐβουλεύς δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης λατρείᾳ ἐν τῇ αὐτῇ περιωπῇ¹. ὅθεν ὑποβιβασθεὶς εἰς ἀπλοῦν ἥρωα μάρτυν τῆς ἀρπαγῆς τῆς Κόρης μετέπεσεν εἰς συβώτην ἕνεκα τῆς παραδεδομένης λατρείας τοῦ χθονίου Διός, καθ' ἣν ἐθύοντο αὐτῷ χοῖροι². Καίπερ ὅμως εἰς τοιαύτην ὑποδεστέραν ὑποβιβασθεὶς τάξις ὁ Εὐβουλεύς κατέχει ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ τὴν προσήκουσαν θέσιν παρὰ τῇ Ἀθηνᾷ, ἥτις μοι φαίνεται ὅτι δὲν παρίσταται ἀπλῶς ὡς ἀττική θεότης, ὅπως κοινῶς νομίζεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀντίστοιχος τῷ χθονίῳ Διὶ (Εὐβουλεῖ) θήλεια θεότης, ὅπως καὶ ἐλατρεύετο ἐν Κορωνείᾳ τῆς Βοιωτίας (Στράβ. IX, 29· πρβλ. Πausan. IX, 34, 2). Μόνον ἐν τῷ ὑπὸ Lovatelli ἐν *Bullettino della comm. arch. comunale VII* πίν. I-III ἐκδεδομένῳ ἀναγλύφῳ ὁ τοιοῦτος Εὐβουλεύς παρίσταται ὡς ἀπλοῦς θεράπων ἐν τῇ ἱεροτελεσίᾳ. Κατὰ τινὰ ὀρφικὴν παράδοσιν ὅμως ἄρχων τοῦ Ἄδου καὶ ἐπομένως ἰσότιμος ταῖς μεγάλαις Ἐλευσινίαις θεαῖς εἶνε ὅχι ὁ Ἰαχχος, ἀλλ' ὁ Εὐβουλεύς (Ὀρφ. Ὑμν. XVIII, 12), ὥστε ἐν τῇ παραδόσει ταύτῃ δὲν ὑπῆρχε θέσις θεοῦ διὰ τὸν Ἰαχχον, ὡς δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐτέρᾳ διὰ τὸν Εὐβουλέα κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰαχχος κατὰ τὴν ὀρφικὴν παράδοσιν ταύτην (Κλήμ. Ἀλ. Προτρ. 21, Roscher *Mythol. Lex.* II, 1 σελ. 2) δὲν εἶνε θεὸς ἐπίσημος, ἀλλὰ παιδικὸς δαίμων μάρτυς τῆς ἀσχημοσύνης τῆς Βαυβοῦς. Ὁ οὕτως ὑποβιβασθεὶς Ἰαχχος εἶνε ἀντίστοιχος πρὸς τὸν συβώτην Εὐβουλέα. Ὅσοι λοιπὸν ἐδέχοντο ὡς θεὸν ἰσότιμον τῇ Δήμητρὶ καὶ τῇ Κόρῃ τὸν Εὐβουλέα, ἐνόμιζον τὸν Ἰαχχον ἀπλοῦν παιδικὸν δαίμονα, καὶ τάνάπαλιν ὅσοι ἀπένεμον τὴν θεότητα τῷ Ἰαχχῷ, ἐνόμιζον τὸν Εὐβουλέα συβώτην. Μόνος ὁ ποιήσας τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Λακρατείδου φαίνεται ὅτι συνεδύασεν ἀμφοτέρας τὰς παραδόσεις καὶ παρέστησεν ἰσοτίμους τὸν τε Εὐβουλέα καὶ τὸν Ἰαχχον, ἀλλ' ἔταξεν ἐκάτερον ἐν ἰδίῳ ὁμίλῳ θεοτήτων, ἥτοι τὸν μὲν Εὐβουλέα μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς θεᾶς, τὸν δὲ Ἰαχχον μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης, κατὰ

¹ Διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου ὁ Εὐβουλεύς παρίσταται μὲν ὡς θεός, ἀλλ' εἶνε ἀπομεμακρυσμένος τῶν περὶ τὴν Δήμητρα θεοτήτων.

² Kern ἐν *Mith. Athen* XVI σελ. 16.

δηλον οὕτω ποιῶν τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς ἰσοτιμίας αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ θεολογικῷ συστήματι. Ἰαχχον δὲ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου νομίζω τὸν ὅπισθεν τῆς Δήμητρος ἰστάμενον παῖδα, ὅστις κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ θαλλοὺς μύρτου (ὅχι στάχυν, ὡς ἐνόμισεν ὁ Heberdey σελ. 112). Εἰκάζω δὲ τοῦτο διὰ τε τὸ προστεθειμένον χαρακτηριστικώτατον ἐκεῖνο σύμβολον, ἥτοι τὴν μύρτον, καὶ διότι τὰ σωζόμενα λείψανα τῆς δεξιᾶς χειρὸς τῆς ὀπισθεν τοῦ παιδὸς τούτου γυναικείας μορφῆς δηλοῦσι σαφῶς ὅτι αὕτη ἐνεκαλύπτετο διὰ τοῦ ἱματίου, ὅπως ἡ ἀκροτάτη πρὸς δεξιάν μορφή τῆς Κυμαίας ὑδρίας, καὶ ἡ παρὰ τὸν Διόνυσον γυναικεία μορφή τῆς ὑπ' ἀριθ. 1443 ὑδρίας τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Καὶ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λακρατείδου λοιπὸν ὁ Ἰαχχος παρίσταται ὁμοῦ μετὰ τῆς χθονίας Ἀφροδίτης, ὅπως ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ. Ἐκ τούτου πάλιν νομίζω ὅτι ἀντιστρόφως ἀποδεικνύεται ὅτι ὀρθῶς ἐνομήσθη ὡς Ἰαχχος ὁ τὰς δύο δᾶδας κρατῶν νεανίσκος τῆς Κυμαίας ὑδρίας, διότι ὑποτιθεμένου ὅτι τὰ εἰρημένα δύο ἀκρότατα πρόσωπα τοῦ Λακρατείδου ἀναγλύφου εἶνε τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ δύο πρὸς δεξιάν ἀκρότατα πρόσωπα τῆς Κυμαίας ὑδρίας, ἐπειδὴ ὁ παῖς τοῦ ἀναγλύφου δὲν δύναται νὰ εἶνε Εὐβουλεύς ἐξ ἅπαντος δὲ εἶνε Ἰαχχος κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ἀντίστοιχος μορφή τῆς Κυμαίας ὑδρίας Εὐβουλεύς τοῦλάχιστον δὲν δύναται νὰ εἶνε, ἀλλὰ βεβαίως Ἰαχχος, ὡς ἡ ὁμοία αὐτῷ μορφή τοῦ ἡμετέρου πίνακος. Προσεπιμαρτυρεῖ δὲ ταῦτα καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 1341 σκύφος τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (πρβλ. Furtwängler ἐν. ἀν.), ἐν ᾧ ὁ Ἰαχχος παριστάμενος μετὰ δύο δᾶδων καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ σχῆμα, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ἐν τῇ Κυμαίᾳ ὑδρίᾳ, φέρει προσέτι ἐν τῇ ζώνῃ θαλλοὺς μύρτου, τὸ δ' ἀπρόσφορον τῆς θέσεως, ἐν ᾧ οἱ θαλλοὶ εἶνε προστεθειμένοι, ἀποδεικνύει νομίζω ὅτι ὁ ἀγγειογράφος ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς προσθήκης αὐτῶν ὡς συμβόλου διαστέλλοντος τὸν Ἰαχχον ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὸ αὐτὸ σχῆμα ἐνίοτε παρισταμένου Εὐβουλέως.

Αἱ λοιπαὶ μορφαὶ τοῦ πίνακος στεροῦνται ἰδίων διακριτικῶν χαρακτηριστικῶν, ὥστε ἀδύνατον φαίνεται νὰ ὀρισθῇ μετὰ τίνος βεβαιότητος τίνα πρό-

σωπα παριστῶσιν. Οἱ ὑπὸ τριῶν γυναικείων μορφῶν φερόμενοι μυστικοὶ κρατῆρες δηλοῦσιν ἀπλῶς μύησιν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, δὲν δύνανται δὲ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς χαρακτηρίζοντες ὠρισμένα πρόσωπα. Ἐπειδὴ δὲ μόνον γυναῖκες καὶ δὴ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κομίζουσι τοὺς κρατῆρας, ἡ δὲ προεξάρχουσα αὐτῶν ἢ καὶ σεμνοτέραν περιβολὴν φοροῦσα¹ ἤτοι ἡ κρατοῦσα τὰς δᾶδας δὲν φέρει κρατῆρα, νομίζω ὅτι ἡ τοιαύτη κρατηροφορία τὸ κατ' ἀρχὰς ἦτο λειτουργία ὑπηρετική εἰς γυναικας καὶ δὴ τὰς κατωτέρας τὴν τάξιν προσήκουσα, ἄλλοτρία δὲ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν δεσποινῶν. Δηλαδή οἱ τὸν μυστικὸν κυκεῶνα ἐμπεριέχοντες κρατῆρες μετεκομίζοντο εἰς τὴν τελετὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑπὸ γυναικῶν ὅπως τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῶν κρηνῶν ἐν ταῖς ὑδρίαις, βραδύτερον δὲ μόνον ἡ τοιαύτη λειτουργία μετέπεσεν εἰς ἀπλὴν τελετουργικὴν πράξιν, οἷαν παριστᾷ αὐτὴν καὶ ὁ ἡμέτερος πίναξ, ὡς δηλοῖ ἡ μικρότης τῶν κρατῆρων καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐπιβεβλημένη πρόσδεσις αὐτῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δι' ἱμάντων ἢ μηρίνων. Ἐὰν ταῦτα ἔχωσιν ὀρθῶς, αἱ κερνοφοροῦσαι γυναῖκες πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὑποδεέστεραι τῆς μὴ κερνοφορούσης γυναικείας μορφῆς τῆς κρατούσης τὰς δᾶδας, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ ἀνδρικαὶ μορφαὶ ὡς κατέχουσαι ὅλως δευτερεύουσιν θέσιν ἐν τῇ παραστάσει. Τούτων ἕνεκα φρονῶ ὅτι ἡ μὲν τὰς δᾶδας φέρουσα γυνὴ εἶνε θεὰ καὶ δὴ ἡ Ἐκάτη ὡς πρόσπολος καὶ ὁπάων τῶν Ἐλευσινίων θεαινῶν κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν εἰς Δήμητρα ὕμνον (στίχ. 440) παρισταμένη². πᾶσαι δ' αἱ ἄλλαι μορφαὶ παριστῶσι θνητούς, ἀλλ' ἀναμφιβόλως εἰς τὸν μυθικὸν κόσμον ἀνήκοντας, ὅχι κοινούς μύστας. Αἱ ἐν ταῖς γωνίαις τοῦ ἀετώματος δύο νεανικαὶ μορφαὶ δύνανται ἴσως μᾶλλον νὰ παριστῶσι τοπικούς τινας δαίμονας, οἷον τοὺς ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ ρέοντας δύο ποταμούς, κατὰ τὴν γνωστὴν συνήθειαν τῶν ἐν τοῖς ἀετώμασι συνταγμάτων. Μετὰ τινος πιθανότητος μόνον δύναται νὰ ῥηθῇ ὅτι αἱ τρεῖς ἀριστερόθεν τῆς Ἐκάτης μορφαὶ εἶνε ὁ Κελεός, ὁ Δημοφῶν καὶ ἡ Μετά-

¹ Παρατηρητέον ὡσαύτως ὅτι μόνη αὕτη φέρει ἐν τῇ κεφαλῇ στεφάνην ὡς αἱ μεγάλαί θεαί.

² Μετὰ μόνων τῶν δᾶδων ἄνευ ἄλλου τινὸς διακριτικοῦ παρίσταται ἡ Ἐκάτη δι' ἐπιγραφῆς ἀσφαλῶς δεδηλωμένη ὡσαύτως ἐν τῷ ἰταλιωτικῷ κρατῆρι τῷ ὑπὸ Brunn, Supplement zu den Studien über den Bilderkreis von Eleusis πίν. III ἐκδεδομένῳ.

νείρα. Εἰκάζω δὲ τοῦτο ἐπειδὴ εἶνε φανερόν ὅτι ἡ ἀριστερόθεν τῆς Ἐκάτης γυνὴ σπεύδει νὰ προσφέρῃ τι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τῇ Δήμητρι, αὕτη δὲ τείνει τὴν δεξιάν, ἵνα λάβῃ τὸ προσφερόμενον. Ὁ ἡμέτερος πινακογράφος συμπτύξας ἐν στενῷ χώρῳ τὴν παράστασιν ἐκτενεστέρας εἰκόνας ὑπέπεσε κατὰ τὰ ἀνωτέρω (σελ. 7) εἰρημένα ἕνεκα ἀδεξιότητος εἰς τὸ σφάλμα νὰ ἀποκρύψῃ ὀπισθεν τοῦ σώματος τῆς Ἐκάτης τὸ ἄκρον τῆς χειρὸς καὶ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς ἀριστερόθεν τῆς Ἐκάτης γυναικός, ὥστε δὲν εἶνε σαφές τί αὕτη κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρί. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ παῖς ὀπισθεν προτείνει διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς οἶνοχόην, πιστεύω ὅτι ἡ πρὸ αὐτοῦ γυνὴ ἐκράτει φιάλην, ἵνα προσφέρῃ τὸ πόμα τῇ Δήμητρι δεξιουμένη αὐτὴν¹, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἡ Κόρη κρατοῦσα καὶ αὕτη φιάλην ἀναμείνει νὰ δεχθῇ τὸ πόμα κατόπιν. Ἡ τοιαύτη δεξιῶσις ἀρμόζει μάλιστα τῇ συζύγῳ τοῦ τῆς Ἐλευσίνος ἀνακτος· ἐὰν δ' αὕτη ἡ γυνὴ ὑποτεθῇ ὡς ἡ Μετάνειρα, βεβαίως οἱ κατόπιν αὐτῆς εἶνε ὁ Δημοφῶν καὶ ὁ Κελεός, ἐκτὸς ἂν προτιμᾷ τις νὰ δεχθῇ ὡς υἱὸν τοῦ Κελεοῦ καὶ τῆς Μετανείρας τὸν Τριπτόλεμον ἀντὶ τοῦ Δημοφῶντος². Ἄνευ τινὸς βεβαιότητος, ἀλλ' ὅμως συμφῶνως πρὸς τε τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα περὶ τῶν ἄλλων προσώπων καὶ πρὸς ἄλλας ἐλευσινιακὰς παραστάσεις δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τῶν ὑπολειπομένων προσώπων ὀρίζοντες τὸν ἐν τῇ κάτω σειρᾷ τῶν μορφῶν πωγωνοφόρον ὡς Εὐμολπον, τὴν παρ' αὐτὸν γυναικα ὡς θυγατέρα τοῦ Κελεοῦ, τὸν ἐν τῷ ἀετώματι πωγωνοφόρον ὡς Ἴπποθόωντα, καὶ τὰς ἐν τῷ ἀετώματι γυναικας εἴτε καὶ αὐτὰς ὡς θυγατέρας τοῦ Κελεοῦ εἴτε ὡς ἐπιχωρίους νύμφας, ὅπερ καὶ πιθανώτερον. Ὁ Εὐμολπος ἰδρυτὴς τῶν μυστηρίων νομιζόμενος³ καὶ γενάρχης ὢν τῶν Εὐμολπιδῶν

¹ Ἀληθῶς αἱ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ χρώματος τῆς χειρὸς τῆς Μετανείρας γραμμαὶ δὲν φαίνονται ἀρμόζουσαι εἰς σχῆμα φιάλης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν προκειμένου περὶ εἰκόνας ὅχι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐξεργασμένης. Τὸ πρῶτον ὑπώπτουσα μὴ ἡ γυνὴ παραλαμβάνει παρὰ τῆς Δήμητρος στάχυς, ὧν τὸ σχῆμα φαίνεται μᾶλλον ἀρμόζον πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος γραμμάς, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην δὲν συμβιβάζεται οὔτε ἡ οἶνοχόη τοῦ παιδός, οὔτε ἡ λίαν ταπεινὴ θέσις τῆς προτεταμένης χειρὸς τῆς Δήμητρος. Καὶ ἂν ὅμως ἤθελεν ὑποτεθῇ ὅτι εἶνε ὀρθὴ ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις, πάλιν ἡ γυνὴ θὰ ἦτο ἡ Μετάνειρα.

² Ὁμοίως δεξιούται τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Κόρην ὁ Εὐβουλεύς ἐν τῷ ἀφορεῖ Fittipaldi κατὰ τὰ ἀνωτέρω (σελ. 29 ὑπόσημ. 3) εἰρημένα, ὡς οἰκοδεσπότης τῶν καταχθονίων δωματίων.

³ Μαρτυρίας ἴδε παρὰ Roscher, Mythol. Lex. ἐν λ. Eumolpos σελ. 1403.

δὲν εἶνε σπάνιος ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κύκλου (Elite cer. III 62· πρβλ. Brunn, Supplement zu den Studien κτλ. σελ. 8), ἀρμόζει δὲ κάλλιστα καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι. Ἡ ἀπλουστάτη αὐτοῦ περιβολὴ καὶ τὸ λαγωδόλον, ὅπερ κρατεῖ, χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν ὡς ποιμένα κατὰ τὴν παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ (Προτρ. II 20) παράδοσιν¹. Ὁμοίως ἀρμόζει νὰ ἔχῃ θέσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι καὶ ὁ Ἱπποθῶν, ὁ ἐπώνυμος τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἡ Ἐλευσίς, νομίζω δ' ὅτι παρίσταται ἐν τῷ ἀετώματι ὡς ἐπιχώριος ἥρως κρατῶν τὴν οἰνοχόην, ἵνα δεξιωθῇ καὶ αὐτὸς τὰς νεωστὶ ἐγκαθιδρυθείσας ἐν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ θεάς, ὡς δεξιούται αὐτὰς καὶ ἡ Μετάνειρα. Θυγατέρες τοῦ Κελεοῦ ἀναφέρονται ἢ μία μόνον (Ovid. Fast. IV 540 καὶ 543) ἢ τέσσαρες (Ὅμηρ. Ὑμν. εἰς Δημ. 107 ἐξ. πρβλ. Roscher, Mythol. Lex. II, 1 σελ. 1027), ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι αἱ ὑπολειπόμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ εἶνε τρεῖς, ἢ δὲ ἐν τῷ ἀετώματι θέσις ἀρμόζει μᾶλλον τοῖς ἐπιχωρίοις δαίμοσι, πιθανώτερον μοι φαίνεται ὅτι θυγάτηρ τοῦ Κελεοῦ εἶνε μόνον ἢ παρὰ τὸν Εὐμολπον, αἱ δ' ἐν τῷ ἀετώματι ὅτι εἶνε ἐπιχώριοι νύμφαι.

Ἐξεταστέον ἤδη ἐπὶ τίνι αἰτίᾳ τὰ προειρημένα μυθικὰ πρόσωπα ποιοῦνται τὴν πρόσοδον ταῖς μεγάλαις Ἐλευσινίαις θεαῖς. Πρόδηλον φαίνεται ὅτι αἱ μεγάλαι θεαὶ παρίστανται ἤδη μονίμως ἐγκαθιδρυμέναι ἐν Ἐλευσίνι, ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ ἑδρα τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ, ᾧ κυρίως ἀνήκει ὁ ὄμφαλός². Ὁ ὑποκαθιστῶν τὸν θεὸν ἐκεῖνον Ἰακχος ὡς θεράπων τῶν μεγάλων θεῶν παριστάμενος καὶ λατρεῖαν προσφέρων παραχωρεῖ αὐταῖς τὴν κυρίαρχον ἐν τῷ παναρχαίῳ ἱερῷ θέσιν. Ἡ Περσεφόνη δὲν παρίσταται ὅπως ἐν ἄλλοις ἐλευσινιακοῖς μνημείοις ὡς θυγάτηρ ὑποδεεστέραν θέσιν κατέχουσα τῆς μητρὸς, ἀλλ' ὡς δέσποινα καὶ αὐτὴ ἰσοτίμως παρεδρεύουσα τῇ Δήμητρι καὶ ἐξ ἴσου κυριαρχοῦσα τῆς ἱερᾶς ἐλευσινιακῆς ἑδρας· ὅθεν κρατεῖ καὶ αὐτὴ

¹ Ὅτι τὸ λαγωδόλον ἔφερον οἱ ποιμένες φαίνεται ἐκ τοῦ Θεοκρίτου IV 49. VII 128.

² Ἐν τῇ παρὰ Lenormant et De Witte, Elite de mon. cer. III πίν. LVII ἀγγειογραφίᾳ τὴν θέσιν τοῦ ἐν Ἐλευσίνι ἱεροῦ δηλοῖ ὁ ἰσοδύναμος τῷ ὄμφαλῳ τρίπους. Ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρῳ σελ. 17 μνημονευθέντι ἀναγλύφῳ τῆς ἐν Νεαπόλει ὀστεοδόχου κάλπης ὁ βωμός, ἐφ' οὗ θύεται ὁ χοῖρος, ἔχει σχῆμα ὄμφαλου τὴν ἐν Ἐλευσίνι ἑδραν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ δηλῶν προφανῶς καὶ αὐτός.

σκηπτρον ὡς ἡ Δημήτηρ¹. Ἡ προσφορὰ ὁμως τοῦ πόματος εἰς αὐτὰς ὑπὸ τῆς Μετανείρας δηλοῖ, ὡς ἐλέγχθη ἤδη, ὅτι αὐταὶ μὲν μόλις πρὸ μικροῦ ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἐλευσίνι, ἢ δὲ τὸ πόμα προσφέρουσα ὑπῆρχεν ἤδη πρότερον αὐτόθι ἐγκατακημένη. Οἱ δὲ κέρνοι, οἱ αὐλοὶ, τὰ στεφανώματα καὶ τὰ ἐν τῷ θριγκῷ τοῦ πίνακος ὁμοιώματα τῆς σελήνης περὶ τὴν φάσιν τῆς πανσελήνου εὐρισκομένης δηλοῦσι τὴν ἐορτὴν τῶν μεγάλων μυστηρίων (σελ. 23). Ἐκ τούτων πάντων εὐκόλον εἶνε νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ἡμέτερος πίναξ παριστᾷ τὴν ἐν τῷ Ὀμηρικῷ εἰς Δήμητρα ὕμνῳ στίχ. 384 ἕως 482 περιγραφομένην σκηνήν, ἥτοι τὴν μετὰ τῆς Δήμητρος συνάντησιν τῆς ἐκ τοῦ Ἄδου ἀνελθούσης Κόρης νηοῖο προπάροιθε θυώδεος καὶ τὴν κατόπιν ἰδρυσιν τῶν μεγάλων μυστηρίων, καίτοι δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ εἴχεν ὁ κεραμογράφος ὑπ' ὅψιν αὐτὸ τὸ κείμενον τοῦ ὕμνου, γινώσκων ἄλλοθεν τὴν αὐτὴν παράδοσιν. Ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος, ἢ μᾶλλον ὁ γράφας τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῦ, συνέπτυξε τὴν διεξοδικὴν περιγραφὴν τοῦ ποιητοῦ εἰς ἐνιαίαν σκηνὴν παριστῶσαν ταυτοχρόνως ἀμφοτέρω τὰ γεγονότα, τὴν συνάντησιν τῆς Κόρης μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τὴν ἰδρυσιν τῶν μυστηρίων, δὲν ἠκολούθησε δὲ τῷ ποιητῇ κατὰ πάντα, διότι παρέλιπε τὴν κάθοδον τῆς Ῥέας, ἵνα ἐπαναγάγῃ τὴν Δήμητρα εἰς τὸν Ὀλυμπον², καὶ ὡς δευτερεύοντα πρόσωπα ἐξέλεξεν ἐν μέρει ἄλλα ἢ τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀναφερόμενα, προτιμήσας ἄλλας μικρὸν παραλλασσοῦσας μυθολογικὰς παραδόσεις. Ἀνάλογοι παραστάσεις εἶνε ἡ τοῦ κρατῆρος τοῦ Pourtalés ἢ εἰκονίζουσα τὴν ἰδρυσιν τῶν μικρῶν λεγομένων ἐν Ἀγρας μυστηρίων, ἔνθα ἐμυήθησαν οἱ Διόσκουροι καὶ ὁ Ἡρακλῆς³, καὶ τὸ ἀνάγλυφον τῆς ἐν τῷ Bulletino della commiss. arch. comunale τῆς Νεαπόλεως VII πίν. II-III ἐκδεδομένης ὀστεοδόχου κάλπης, ὅπερ νομίζω ὅτι παριστᾷ τὴν πρώτην ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπι-

¹ Σκηπτρον κρατεῖ ἡ Περσεφόνη καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις (ἴδε Φίλιον ἐν Mittheil. Athen XX σελ. 253 ὑποσημ.), Furtwängler, Meisterwerke σελ. 562 ἐξ. Preller-Robert, Griech. Mythol. I σελ. 802 σημ. 1).

² Ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀετώματος γυναικεῖα μορφή σπεύδουσα πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ πίνακος, ἔνθα κάθεται ἡ Δημήτηρ, καὶ κρατοῦσα βράβδον ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἄγγελος, ἀλλ' οὔτε ἡ μορφή αὐτῆς εἶνε οἷα τῆς Ῥέας, οὔτε ὁ κέρνος ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἀποστολὴν ἀγγέλου παρὰ τοῦ Διὸς ἐρχομένης.

³ Strube ἐν. ἀν. σελ. 54, Overbeck Kunstmyth. III σελ. 669 ἐξ.

στασίαν τῶν μεγάλων Ἐλευσινίων θεαινῶν τελουμένην μύησιν¹. Ἀμφοτέρων ὁμῶς τούτων ὡς καὶ πάντων τῶν ἐκτενεῖς παραστάσεις φερόντων μνημείων τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου ὑπερέχει ὁ ἡμέτερος πίναξ κατὰ τὴν ἐνότητά καὶ τὴν ἐνάργειαν τῆς συνθέσεως, διότι σχεδὸν εἶπεῖν ἅπαντα τὰ πρόσωπα αὐτοῦ εἶνε ἀμεσώτερον συνημμένα πρὸς τὴν παρισταμένην πρᾶξιν, ἐνῶ ἐν ἐκείνοις οὐκ ὀλίγα πρόσωπα καὶ ἐκ τῶν πρωτευόντων μάλιστα εἶνε μόνον ἀπλῶς συμπαρεταγμένα μετὰ τῶν λοιπῶν. Τὸ πρότυπον λοιπὸν τοῦ ἡμετέρου κεραμογράφου ἦτο καλλιτέχνημα ὑπέροχον, ὅθεν καὶ ὁ ἡμέτερος πίναξ καίπερ κατὰ τὴν τέχνην τῆς ἐκτελέσεως ὑστερῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἄριστον ἀπάντων τῶν ὑπαρχόντων μνημείων τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου.

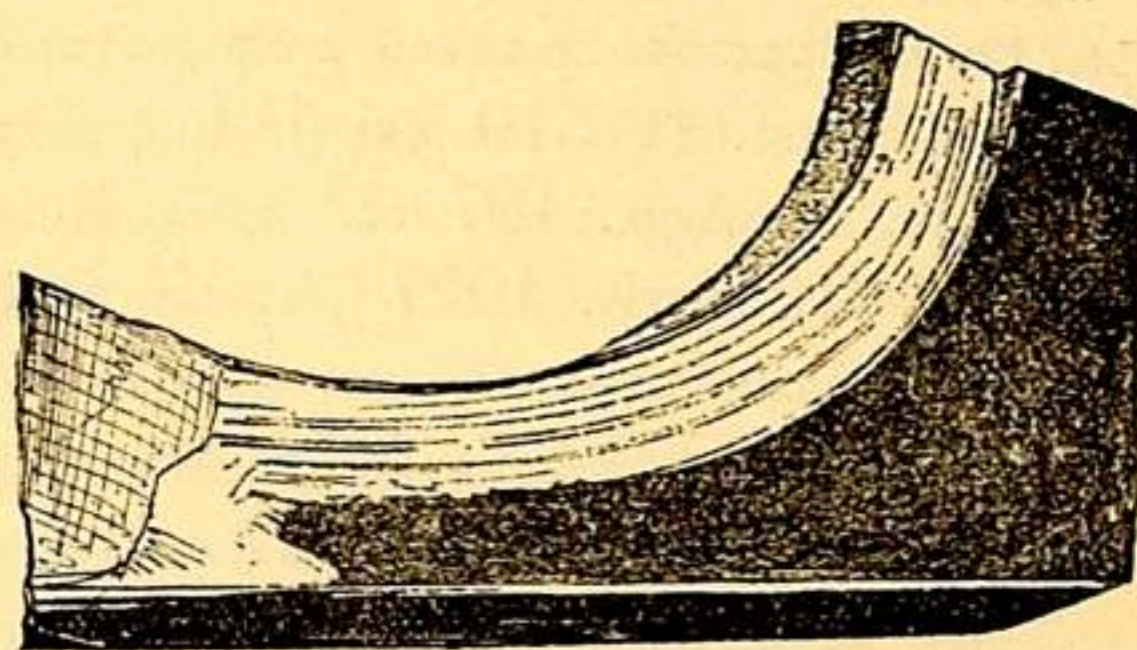
Πίναξ δευτέρος.

Ὁ δευτέρος πίναξ εἶνε ἐλλειπής, καὶ τὰ εὐρεθέντα τεμάχια αὐτοῦ δὲν συναρμολογούνται πάντα πρὸς ἀλλήλα, περὶ τινῶν δὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἀμφιβολία, ἀν ὄντως ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν, ἢ εἶνε τεμάχια ἄλλου πίνακος². Τὸ μεγαλύτερον τμήμα αὐτοῦ εἶνε συγκεκολλημένον ἐκ δέκα τεμαχίων, σφύζεται δὲ μέχρι τοῦ ἄκρου μόνον κάτωθεν καὶ ἐν τῷ κατωτάτῳ μέρει τῆς πρὸς δεξιὰν πλευρᾶς. Τὸ πρὸς ἀριστεράν ἡμισυ μέρος τῆς ἄνω πλευρᾶς εἶνε ὁμαλὸν καὶ δὲν ἀπολήγει εἰς ῥήγμα, φανερόν δὲ ὡς ἐλλειπόν αὐτόθι εἶνε μόνον λεπτὸν περιθώριον ἐπικεκολλημένον κατὰ τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τεμάχιον Δ τῆς δεξιᾶς γωνίας ἀετώματος ὄχι μόνον κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὸ πάχος συμφωνεῖ πρὸς τὸν πίνακα, ἀλλὰ καὶ προφανῶς ἦτο ἐπικεκολλημένον πού, μοὶ φαίνεται βέβαιον ὅτι ἄνωθεν ὁ πίναξ ἀπέληγεν εἰς ἀέτωμα ἰδιαίτερος κατεσκευασμένον καὶ ἐπικεκολλημένον εἰς αὐτόν, οὗ σφύζεται ἢ πρὸς δεξιὰν γωνία. Ἐν τῷ τεμαχίῳ Δ ὑποκάτω τοῦ ἀετώματος ὑπάρχει ζώνη ὅλως ἀνεπεξέργαστος, ἥτις

¹ Ὁ ἐκδοὺς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο Lovatelli καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν νομίζουν ὅτι πρόκειται περὶ συνήθους μύησεως, ἐπομένως πολλὰ τῶν παρισταμένων προσώπων νομίζουν ὡς θνητούς, ἀλλ' ἡ παρουσία τῆς Δήμητρος, τῆς Κόρης καὶ τοῦ Εὐδουλέως πείθει ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα εἶνε μυθικά, οὐδεὶς δὲ λόγος ὑπάρχει νὰ ὑποτεθῇ τὸ ἐναντίον.

² Ἐκ τρίτου τινὸς ἐρυθρομόρφου πίνακος εὐρέθη ταυτοχρόνως μικρόν καὶ ὅλως ἀσήμαντον τεμάχιον, ἔχον πάχος 0,01, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο οὐδὲν τῶν ἄλλων τεμαχίων ὁμοιάζει.

βεβαίως ἐκαλύπτετο ἔμπροσθεν ὑπὸ ἰδίας ἐπικεκολλημένης ταινίας, τὰ δὲ ἐν τῷ ἄνω μέρει τοῦ πίνακος σωζόμενα ἵχνη ἐπικολλήσεως (περὶ ὧν ἄνωτέρω) πρὸς στερέωσιν ταύτης τῆς ταινίας ἐχρησίμευον ὥστε μεταξὺ ἀετώματος καὶ πίνακος παρενέπιπτε ζώνη τις ὡς διάζωμα τρόπον τινὰ τοῦ πίνακος. Τὸ διάζωμα τοῦτο ἔφερε πιθανῶς καὶ διάκοσμόν τινα ἀνάγλυφον ἢ γραπτόν. Τὸ μέγιστον πλάτος τοῦ μεγάλου τεμαχίου εἶνε 0,27, τὸ ἐλάχιστον 0,15, τὸ ὕψος 0,30, τὸ δὲ πάχος περίπου 0,024. Τὸ αὐτὸ πάχος ἔχουσι πλὴν τοῦ ἀετώματος καὶ τὰ τεμάχια Β καὶ Γ προσέτι δὲ καὶ τὸ ἐν εἰκ. 3 εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ μέγεθος

Εἰκ. 3.

ἀπεικονιζόμενον μικρὸν τεμάχιον ἐκ τοῦ περιθωρίου κυκλικῆς τινος ὀπῆς ἀρκετὰ μεγάλης. Καὶ ταῦτα λοιπὸν τὰ τεμάχια ἐξ ἅπαντος εἰς τὸν αὐτὸν πίνακα ἀνήκουσιν, ὄντα ἄλλως καὶ κατὰ τὴν τέχνην ὁμοιώτατα.

Ἐν τῷ ἀκροτάτῳ πρὸς δεξιὰν μέρει τοῦ τεμαχίου Δ ὑπάρχει ἐν τῇ ὑποκάτῳ τοῦ ἀετώματος ζώνη τμήμα τι ἀποκεχωρισμένον, ἐν ᾧ ἀναμφιβόλως ὑπῆρχε προσκεκολλημένη ἔκτυπός τις κεφαλῆ, οἷα ἢ ἐν τῷ τεμαχίῳ Γ σωζομένη. Ἐν τῷ τεμαχίῳ Γ τὸ ὑπεράνω τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς ὑπάρχον σωζόμενον μέρος τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος ἔχει τοιοῦτον ὕψος, ὥστε ἀδύνατον εἶνε νὰ ἀνήκῃ εἰς γωνίαν ἀετώματος τὸ τεμάχιον τοῦτο, κατ' ἀνάγκην δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ τὴν κεφαλὴν ταύτην φέρον τεμάχιον ὑπῆρχεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πίνακος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ πίναξ ἦτο μέγας καὶ διηρημένος εἰς δύο τμήματα καὶ δύο παραστάσεις¹ χωριζόμενας ἴσως ἀπ' ἀλλήλων διὰ προεχούσης

¹ Ἀνάλογος εἶνε ἡ διάταξις τῆς παραστάσεως τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Λακρατείδου καὶ τοῦ τοῦ Λυσιμαχίδου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1886 πίν. 3,1)

παραστάδος είτε ἀπλῆς είτε ἀνθρωπομόρφου μετὰ τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς ἄνωθεν· τὸ ἀέτωμα ὅμως αὐτοῦ ἦτο ἐνιαῖον καθ' ἅπαν τὸ πλάτος. Σημειώ-
τέον δ' ὅτι ἐν τῷ φέροντι τὴν ὑπάρχουσαν ἔκτυπον κεφαλὴν τεμαχίῳ Γ ὄχι μόνον τὸ σωζόμενον τεμά-
χιον τοῦ γείσου τοῦ ἀετώματος ἔχει ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πάχος πρὸς τὸ τεμάχιον Δ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπο-
κάτω διάζωμα μετὰ τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς ἔχει τὸ αὐτὸ ὕψος (0,035). Τὸ μέγιστον πλάτος τοῦ τεμαχίου Δ εἶνε 0,215 τοῦ δὲ τεμαχίου Γ 0,05.

Ὁ πίναξ ἔχει προσέτι κάτωθεν καὶ δεξιόθεν περι-
θώριον προέχον 0,01-0,015 τῆς ἐπιφανείας τῆς προσόψεως αὐτοῦ, τὸ περιθώριον δὲ τοῦτο (τὸ κά-
τωθεν τοῦλάχιστον) εἶνε φανερόν ὅτι ἐπεκολλήθη, ἐνῶ ὁ πίναξ ἦτο ἤδη ἔτοιμος καὶ βεβαμμένος, διότι μέρος τῆς βαφῆς διακρίνεται ὑποκάτω τεθραυσμέ-
νου μέρους τοῦ ἐπικεκολλημένου κάτω περιθωρίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μὲν πρὸς δεξιὰν περιθώριον εἶνε ἔμ-
προσθεν βεβαμμένον, τὸ δὲ πρὸς τὰ κάτω ἄβαφον, καὶ ἡ κάτωθεν στενὴ πλευρὰ εἶνε ἀνώμαλος, εἰ-
κάζω ὅτι ὁ πίναξ εἶχε καὶ βάσιν τινὰ ἐξ ἐπικεκολ-
λημένων τεμαχίων ἀπαρτιζομένην, καὶ ὅτι ταύ-
της μέρη εἶνε τὸ ἔχον τὴν κυκλικὴν ὀπὴν (διαμέ-
τρου 0,05 περίπου) τεμάχιον (εἰκ. 3) καὶ δύο ἄλλα ἀσήμαντα τεμάχια προσέτι, ἀλλὰ τὸ σχῆμα τῆς βάσεως ταύτης δὲν μοι εἶνε σαφές, εἰμὴ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶχε προεξέχοντ' αἰ τινὰ ἄκρα μετὰ ὀπῶν, δι' ὧν ὁ πίναξ προσηλοῦτο πρὸς τινὰ τοῖχον. Τὸ φέρον τὴν ἡμικυκλικὴν ὀπὴν τεμάχιον ἔχει ἐπὶ τῆς προσ-
θείας μελανοβαφοῦς ἐπιφανείας¹ ἴχνη δηλοῦντα ὅτι πέριξ τῆς κυκλικῆς ὀπῆς ἦτό τι ἐπικεκολλημέ-
νον, ἴσως χεῖλός τι κυματιοειδές. Ἐν τῇ πρὸς δε-
ξιὰν παραστάσει, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ τὸ σωζόμενον μεγαλύτερον τμήμα Α, εἶνε βέβαιον ἔκ τε τῆς συμ-
μετρίας καὶ ἐκ τοῦ παρὰ τὸν λαιμὸν τῆς ἰσταμένης ὀρθίας γυναικείας μορφῆς μικροῦ τμήματος κέρα-
τος Ἀμαλθείας ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη μορφή, ὥστε αἱ δύο σωζόμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ εὐρίσκοντο ἐν τῷ μέσῳ. Κατὰ ταῦτα τὸ ὅλον πλάτος τῆς πρὸς δε-
ξιὰν παραστάσεως δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 0,50 περίπου, τὸ δὲ ὅλον πλάτος τοῦ πίνακος εἰς 1 μ.
περίπου. Τὸ ὀλικὸν ὕψος δ' αὐτοῦ (πλὴν τῆς προσ-

θέτου βάσεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ὑπολογισθῇ) κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν σωζομένην γωνίαν τοῦ ἀετώματος θὰ ἦτο σχεδὸν 0,60, ἐξ ὧν 0,25 περί-
που θὰ εἶχε τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος, ὅπερ ἀναμφιβόλως θὰ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ ἰδίας πολυπροσώ-
που παραστάσεως.

Τὸ τεμάχιον Β δὲν εἶνε ἀμέσως φανερόν ἐκ τίνος μέρους τοῦ πίνακος εἶνε ἀποκεκομμένον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ ἀσφαλῆ τεκμήρια, ἀρ-
κοῦντα νὰ δηλώσωσι τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀναμφισβη-
τήτως. Ἐν πρώτοις τὸ τεμάχιον τοῦτο ἄνωθεν τῆς πρὸς ἀριστερὰν ὑπαρχούσης κεφαλῆς ἀπολήγει εἰς εὐθύγραμμον τομήν, ὑπεράνω τῆς ὁποίας ἦτο ἐπι-
κεκολλημένον ἴδιον περιθώριον, ἐξ οὗ ὑπελείφθη ἴχνος τι ἐκ τῆς ἐπικολλήσεως κατὰ τὴν προσθίαν πρόσοψιν. Ἡ εὐθεῖα αὕτη γραμμὴ ἠδύνατο νὰ ἐκ-
ληφθῇ ὡς τὸ ἄνω πέρας τοῦ πίνακος, ἐπομένως νὰ θεωρηθῇ τὸ τεμάχιον τοῦτο ὡς ἀνήκον πρὸς τὰ ἀρι-
στερὰ ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ μεγάλου τεμαχίου Α, ἀλλ' ἂν τοῦτο νομισθῇ ὡς ἀληθές, ἡ ἐν αὐτῷ πρὸς δεξιὰν καθημένη μορφή, ἥς ἐλλείπει ἡ κεφαλὴ, ἀνατρέπεται, τὸ δὲ ἐδώλιον ἐφ' οὗ αὕτη κάθηται, παρίσταται ὡς ἀπολήγον ἄνω εἰς ὀξύ, καὶ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἀποκλίνει τοσοῦτον πρὸς τὰ ὀπίσω, ὥστε τὸ ἐπ' αὐτῆς κάθισμα νὰ εἶνε σχεδὸν εἰπεῖν ἀδύνατον· πλὴν τούτου δὲ καὶ αἱ πτυχαὶ τοῦ ἱμα-
τισμοῦ τῆς καθημένης μορφῆς ἰδίως πρὸς δεξιὰν φαίνονται ὅλως ἀσυμβίβαστοι πρὸς τοιαύτην στά-
σιν. Ἐὰν ὅμως ἡ καθημένη αὕτη μορφή τεθῇ εἰς τὴν ὀρθὴν στάσιν, ἡ γραμμὴ, εἰς ἣν ἀπολήγει τὸ τεμάχιον ὑπεράνω τῆς πρὸς ἀριστερὰν κεφαλῆς, ἀποκλίνει πολὺ ἀπὸ τῆς ὀριζοντίας διευθύνσεως, ὥστε καταφαίνεται ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀνή-
κεν εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ὑπεράνω τοῦ πίνακος ἀετώματος, πιθανῶς πρὸς ἀριστερὰν τοῦ τεμα-
χίου Γ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐν αὐτῷ δύο μορφῶν εἶνε μικρότερον τῶν ἐν τῷ τεμαχίῳ Α.

ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τέχνης ὁ δεύτερος οὗτος πίναξ εἶνε λεπτότερον καὶ ἐπιμελέστερον εἰργασμέ-
νος ἢ ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὄχι καὶ μετὰ πολλῆς καλλι-
τεχνικῆς δεξιότητος, ὡς ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ἀπλουστάτη σύγκρισις τῆς βαρείας καὶ ἀκόμψου περιβολῆς τῆς Κόρης πρὸς τὴν χαριεστάτην μορφήν αὐτῆς ἐν τῷ γνωστῷ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ. Δὲν ἐλ-
λείπουσιν ὅμως καὶ ὅλως ἀμελῶς ἐξεργασμένα

¹ Ἡ ὀπίσθια ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶνε τὸ πλεῖστον ἄδαφος. Μῆκος τοῦ τεμαχίου τούτου 0,072, πλάτος 0,05, πάχος 0,024 (ὡς καὶ τοῦ πί-
νακος, ἴδε ἀνωτέρω).

μέρη, οἷον ἡ πτερωτὴ μορφή τοῦ ἀετώματος καὶ οἱ πόδες τοῦ κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον καθημένου Τριπτολέμου. Τὸ λευκὸν χρώμα μεταχειρίζεται ὁ κεραμογράφος τοῦ δευτέρου πίνακος μόνον ἐν τοῖς μικροῖς ἐπικοσμήμασι τῶν μορφῶν, οἷον ψελλίοις, ἐνωτίοις, ὄρμοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις, ἐνθα ἴσως ὑπῆρχε καὶ ἐπιχρύσωσις, προσέτι δὲ ἐν τῷ ὀμφαλῷ καὶ τῷ κέρατι τῆς Ἀμαλθείας. Μόνον ἐν τῷ τεμαχίῳ Β ἢ πρὸς δεξιὰν μορφή ἔχει διὰ λευκοῦ χρώματος δεδηλωμένα τὴν χεῖρα καὶ τὰ κατὰ τὸ στῆθος μέρη, ἥτοι τὸν περιβάλλοντα τὸν κορμὸν χιτῶνα, ὅχι βεβαίως αὐτὸ τὸ στῆθος γυμνόν. Ἐπὶ τοῦ λευκοῦ τούτου μέρους ὅμως οὐδεμία ἐπιτεθειμένη δι' ἄλλου χρώματος γραμμὴ διεισώθη. Τὸ κάτωθι τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τῆς Δήμητρος μικρὸν λευκὸν στίγμα μοι φαίνεται ὅτι δηλοῖ πλατυτέραν τινὰ βᾶσιν, οἷον κρηπίδωμα τοῦ ὀμφαλοῦ. Ὁ διὰ λευκοῦ χρώματος δεδηλωμένος ὀμφαλὸς φέρει τι ἐν τῇ κορυφῇ οἷον ἐπικάλυμμα διὰ ὑποξάνθου χρώματος, δι' οὗ εἶνε πεποιημένος καὶ ὁ περιβάλλων τὸν ὀμφαλὸν στέφανος ἐκ θαλλῶν πιθανῶς μύρτου καὶ ἄλλαι τινὲς γραμμαὶ διακοσμητικαὶ κατὰ τὴν βᾶσιν· ταῦτα πάντα ἐδηλώθησαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀπεικονίσει διὰ μέλανος χρώματος. Ἀξία παρατηρήσεως τεχνικὴ λεπτομέρεια εἶνε ὅτι αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἐκτύπου κεφαλῆς εἶνε δεδηλωμένα πλαστικῶς.

Ἡ παράστασις τοῦ δευτέρου πίνακος εἶνε πολὺ μᾶλλον τοῦ πρώτου εὐδιαγνωστοτέρα ὡς ἀνήκουσα τῷ ἐλευσινιακῷ κύκλῳ, διότι παραστάσεις Δήμητρος καθημένης καὶ Κόρης ἱσταμένης καὶ κρατούσης δᾶδας εἶνε συχναί¹, ἐπίσης δ' εὐδιάγνωστος καίπερ τὸ πλεῖστον ἐλλιπὲς εἶνε ἡ μορφή τοῦ Τριπτολέμου κατὰ τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον τοῦ πίνακος. Τοιοῦτου πίνακος εὐαρμοστότατον κόσμημα εἶνε ὁ πολύκαρπος θαλλὸς μύρτου ἐν τῇ ὑποκάτω ταινίᾳ. Τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως ἀποτελοῦσι τρεῖς μορφαί, ἡ ἐν τῷ μέσῳ καθημένη Δημήτηρ, ἡ δεξιόθεν αὐτῆς ἱσταμένη Κόρη κρατοῦσα δύο δᾶδας, ὧν μόνον τὰ κάτω ἄκρα διεισώθησαν, καὶ ἡ ἀριστερόθεν τῆς Δήμητρος ἀνδρική μορφή, ἥς διεισώθησαν μόνον οἱ πόδες ὑψηλὰ ὑποδήματα (ἐνδρομίδας)

¹ Πρὸς. ἰδίως τὸ ἀνάγλυφον τοῦ εἰς Σμικυθίωνα ψήφισματος ἐν Mittheil. Athen XVII, σελ. 131, ἕτερον ἀνάγλυφον ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ XX πίν. V, Roscher, Mythol. Lex. I σελ. 1356.

φέροντες, ἐξ ὧν εὐκόλως ἀναγνωρίζεται ἡ μορφή τοῦ Ἰάκχου, περὶ ἧς διὰ μακρῶν διελάβομεν ἐν τοῖς περὶ τοῦ πρώτου πίνακος. Αἱ τρεῖς αὗται μορφαὶ κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον παρίστανται ἐν τεμαχίῳ ἀναγλύφου ἐκδεδομένῳ ὑπὸ Kern ἐν Mittheil. Athen XVII σελ. 127 fig. 2, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος καὶ ἀνωτέρω (σελ. 32 ὑποσημ. 2). Ὁ ὀμφαλὸς δηλοῖ τὴν ἐν Ἐλευσίνι ἑδραν τοῦ παναρχαίου χθονίου θεοῦ, ὃν ὑποκατέστησεν ὁ Ἰάκχος κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα (σελ. 28 ἐξ.), ἀλλ' ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι αἱ μεγάλαι θεαὶ κατέχουσιν ἐγγυτέραν θέσιν πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ἢ ὁ Ἰάκχος, διότι αὐταῖς κατ' ἐξοχὴν ἀνήκει ἡ Ἐλευσίς.

Ἡ Κόρη, ὡς ἐλέχθη ἤδη καὶ ἀνωτέρω, ἔχει τὴν αὐτὴν περιβολήν, ὡς ἐν τῷ περιφῆμῳ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ, πρὸς τὸ ὅποιον ὁμοιάζει περισσότερον πάντων τῶν ἐμοὶ γνωστῶν ἀρχαίων μνημείων, ἐν οἷς ἡ Κόρη παρίσταται μετὰ τῆς αὐτῆς περιβολῆς¹. Ἡ ὁμοιότης τῆς περιβολῆς, ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς καὶ ἰδίως οἱ ἀτεχνότατα ὡς πλαδαροὶ ὄγκοι ἀπεικονιζόμενοι μαστοί, δι' ὧν ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος ἐπειράθη νὰ παραστήσῃ τὸ ὑπερόχου πλαστικοῦ κάλλους σφριγῶν νεανικὸν στῆθος τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ μορφῆς αὐτῆς ἀποδεικνύουσιν ἀναμφισβητήτως, ὡς νομίζω, ὅτι ἡ μορφή τῆς Κόρης τοῦ ἡμετέρου πίνακος εἶνε ἀντιγεγραμμένη εἴτε ἐξ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου, εἴτε ἐξ ἄλλου, ὅπερ ἀπειμήθη ὁ ποιήσας τὸ ἀνάγλυφον ἐκεῖνο. Ὁ ὄγκος τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἱματίου καὶ αἱ ἄνευ αἰτίας ὑπερμέτρως καὶ πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτῆς πλευρὸν κεκλιμένα δᾶδες νομίζω ὅτι κάλλιστα ἐξηγοῦνται, ὅταν δεχθῶμεν ὅτι τὸ πρότυπον, ὅπερ ἀντέγραψεν ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος, δὲν εἶχε τὴν κατ' ἐνώπιον στάσιν, ἀλλὰ τὴν κατὰ πλευρόν, αἱ δὲ εἰρημένα ἀτέλειαι τοῦ ἡμετέρου πίνακος προῆλθον, διότι ὁ κεραμογράφος ἠθέλησε νὰ μετατρέψῃ τὴν πλευρικὴν στάσιν εἰς τὴν κατ' ἐνώπιον. Ὡσαύτως καὶ ὁ

¹ Overbeck, Kunstmyth. Atlas XIV, 6. XV, 23. Mittheil. Athen XVII σελ. 130 fig. 6. Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1893 πίν. 8 (=Schöne, Griech. Rel. XI, 57). Πρὸς. Kekule von Stradonitz, Siebenundfünfzigstes Winkelmannsprogramm σελ. 26. R. von Schneider, Antike Bronzen (Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des allerh. Kaiserhauses XII σελ. 72 καὶ 137. Pallat, Jahrbuch d. d. arch. Inst. 1894 σελ. 3 σημ. 4. Furtwängler, Meisterwerke σελ. 39. Φίλιον, Mittheil. Athen XX σελ. 251 ἐξ. Roscher, Myth. Lex. II, 1 σελ. 1351 ἐξ.

ὄρμος καὶ τὰ ἐνώτια, ὧν ὑπολείπονται αἱ ὀπαὶ ἐν τῷ
 μεγάλῳ ἐλευσινιακῷ ἀναγλύφῳ, φαίνονται ὅτι πι-
 στῶς ἀντεγράφησαν. Μόνον ἐν τῇ κομμώσει τῆς
 Κόρης ἐκαινοτόμησεν ὁ ἡμέτερος κεραμογράφος,
 διότι ἂν ἀπεμιμεῖτο πιστῶς τὸ πρότυπον αὐτοῦ, δὲν
 θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἐν τῇ ἀπλότῃ θαι-
 μασίαν χάριν αὐτοῦ, ἡ δὲ κόμμωσις τῆς ἐν τῷ πί-
 νακι μορφῆς θὰ ἐφαίνετο ὡς ἄμορφος ἡμισφαιρικὸς
 ὄγκος· διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸν ἐν τῇ κορυφῇ κόσ-
 συμβον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ μορφή τῆς Κόρης τοῦ με-
 γάλου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου ἀποδεικνύεται ὅτι
 ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τοῦ ἡμετέρου κεραμογράφου,
 ὅστις σαφῶς παρέστησεν αὐτὴν ὡς τὴν Κόρην, δὲν
 δύναται πλέον νὰ ὑπάρχῃ ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ
 τίς ἐκ τῶν δύο γυναικείων μορφῶν τοῦ μεγάλου
 ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου εἶνε Δημήτηρ καὶ τίς Κόρη,
 περὶ οὗ καὶ μέχρις ἐσχάτων ὑπῆρχεν ἀμφιβολία¹.

Ὡσαύτως καὶ τῆς Δήμητρος ἡ μορφή μοι φαί-
 νεται ὅτι ἀντεγράφη ἐκ προτύπου, ἐν ᾧ αὕτη εἶχε
 στάσιν πλευρικήν, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ ἐπίσης ὡς
 τῆς Κόρης ἄτεχνοι μαστοὶ καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ παρὰ
 φύσιν θέσις τοῦ δεξιοῦ σκέλους αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ
 ἡ Δημήτηρ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἔχει μορφήν
 εὐαρμοστοτέραν τῇ τῆς Κόρης, ἐνῶ ἡ τοῦ μεγάλου
 ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου Δημήτηρ παρίσταται ὑπὸ
 μορφήν ἀρχαϊκωτέραν καὶ ἱερατικωτέραν, πιστεύω
 ὅτι ἀμφοτέραι αἱ θεαὶ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ἀντε-
 γράφησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ προτύπου, ὅπερ ὁ ποιή-
 σας τὸ μέγα ἀνάγλυφον ἀπεμιμήθη μόνον ὡς
 πρὸς τὴν μορφήν τῆς Κόρης, ὅχι δὲ καὶ ὡς πρὸς
 τὴν τῆς Δήμητρος, ἐν ᾗ ἐξέλεξεν ἄλλο πρό-
 τυπον ἀρχαϊκώτερον παριστῶν αὐτὴν ἱσταμένην.
 Συμφώνως πρὸς τὰ εἰρημένα τὸ πρότυπον, ἐξ
 οὗ ἀντεγράφησαν αἱ μορφαὶ τῶν δύο θεαινῶν τοῦ
 ἡμετέρου πίνακος καὶ ἡ τῆς Κόρης τοῦ μεγά-
 λου ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου πρέπει νὰ ὑποτεθῇ
 ὅτι παρίστα αὐτὰς ἀμφοτέρας ἐν πλευρικῇ στά-
 σει, τὴν δὲ Κόρην κρατοῦσαν δύο δᾶδας. Ἰσως
 ὁμοῦ μετ' αὐτῶν παρίστατο καὶ ὁ Ἰαχχος, ὡς ἐν
 τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι (σελ. 44) τεμαχίῳ
 ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου, καίτοι ἐκεῖνο διαφέρει
 κατὰ τοῦτο ὅτι παριστᾷ τὰ πρόσωπα ταῦτα βλέ-
 ποντα πρὸς δεξιάν, ἐνῶ τὸ πρότυπον τοῦ ἡμετέρου

πίνακος βεβαίως παρίστα αὐτὰ ἐκ τῆς ἀντιθέτου
 πλευρᾶς. Ἡ μορφή καὶ ἡ στολή τῆς Δήμητρος
 τοῦ ἡμετέρου πίνακος διαστέλλεται πρὸς τὴν τῆς
 Κόρης ὡς μᾶλλον ὠρίμῳ τὴν ἡλικίαν δεσποσύνη
 προσήκουσα, ἡ δὲ κόμη αὐτῆς κατέρχεται λυτὴ ἐπὶ
 τῶν ὤμων συμφώνως πρὸς τὰς μυθολογικὰς παρα-
 δόσεις, καθ' ἃς ἐϋπλόκαμος ('Οδύσ. Ε. 125) καὶ
 ἡύκομος ('Ομηρ. ὕμν. εἰς Δήμ. 297. 315) ἐνο-
 μίζετο. Πρβλ. καὶ 'Ομηρ. ὕμν. εἰς Δήμ. 279:
 ξανθαὶ δὲ κόμαι κατενήνοθεν ὤμους. Τῇ ἡλικίᾳ
 αὐτῆς προσήκει καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ὤμων εἰς τὰ πλευ-
 ρὰ καθειμένος καὶ ἔμπροσθεν τοῦ στήθους διε-
 σταυρωμένος τελαμών, ὅστις συνημμένος ὢν μετὰ
 τῆς χαλαρῶς μόνον ἐσφιγμένης ζώνης ἐχρησίμευε
 νὰ παρακωλύῃ αὐτὴν τε καὶ τὸν χιτῶνα νὰ διο-
 λισθῇσιν πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ἱμάτιον αὐτῆς περι-
 βάλλει μόνον τὰ σκέλη ἀφειμένον ἐκ τοῦ κορμοῦ.
 Τὸ ἕτερον ἱμάτιον τὸ δι' ἰδίων ποικιλμάτων διακρι-
 νόμενον καὶ ἐπικαλύπτει τὸ ἐδῶλιον, ἐφ' οὗ κάθη-
 ται ἡ Δημήτηρ, νομίζω ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὴν
 στολὴν αὐτῆς, ἀλλ' εἶνε ἐξάρτημα αὐτοῦ τούτου
 τοῦ ἐδῶλιου, ὅπερ ἀναμφιβόλως εἶνε ἡ ἐκ πλείστων
 ἐλευσινιακῶν μνημείων γνωστὴ μυστικὴ χίστη¹.
 Ὁμοίως δι' ὀριζοντίων στεφανῶν διηρημένη παρί-
 σταται ἡ μυστικὴ χίστη καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις,
 ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λυσιμαχίδου (ἴδε Φίλιον
 ἐν Mittheil. Athen XX σελ. 250), καὶ ἐν τῷ ἐπι-
 στυλίῳ καὶ παρὰ ταῖς κιστοφόροις τῶν Μικρῶν
 Προπυλαίων τοῦ ἐν Ἐλευσίνι ἱεροῦ, τοῦτο δὲ ὅχι
 διότι ὑποδιηρεῖτο εἰς χωριστὰ ἀπ' ἀλλήλων τμή-
 ματα, ὡς φρονεῖ ὁ Furtwängler (Sammlung Sa-
 bouroff εἰς πίν. XXXII), ἀλλὰ διότι ἦτο πλεκτή,
 τοιοῦτον δὲ εἶνε ἐνίοτε τὸ εἶδος τοῦ πλέγματος².
 Ἀληθῶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι τὸ πλέγμα δὲν εἶνε
 σαφῶς δεδηλωμένον, διότι δὲν διασταυροῦνται οἱ

¹ Πρβλ. Jahn, Hermes III σελ. 317, Kern, Mittheil. Athen XVII σελ. 136 ἐξ. Furtwängler, Sammlung Sabouroff εἰς πίν. XXXII. Θεσαυρὸν Στεφάνου ἐν λ. χίστη, Pauly-Wissowa, Real-encycl. III σελ. 2591 ἐξ. Περὶ τοῦ σχήματος τῆς χίστης δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ νῦν οὐδεμία ἀμφιβολία, ἀφοῦ εὐρέθη ἡ κρατοῦσα τὴν χίστην χεὶρ τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ ἀγάλματος τῆς Δεσποίνης τοῦ γνωστοῦ ἐκ τοῦ Πausanίου (VIII, 37, 4). Πρβλ. Canvadias, Fouilles de Lycosoura σελ. 9.

² Πλεκτή, ἀλλὰ κατὰ τὸν συνηθέστερον τρόπον παρίσταται σαφῶς ἡ χίστη ἐν τῷ ἰταλιτικῷ πηλίνῳ ἀναγλύφῳ τῷ παρὰ Overbeck Kunstmyth. Atlas XVI, 10 ἐκδομένῳ· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ ἀγάλματος, καίτοι αὕτη εἶνε λίαν ἐφθαρμένη.

¹ Πρβλ. Pallat ἐν. ἀν. Φίλιον ἐν. ἀν.

ράβδίσκοι¹, ἀλλὰ παρ' ἀνθρώπου ἐμπίρου τῆς τέχνης ἔμαθον ὅτι ὑπάρχει καὶ τοιοῦτον πλέγμα, ἐν ᾧ ἐν ἐκάστη ὀριζοντίᾳ ζώνῃ οἱ μὲν τὴν μίαν διεύθυνσιν ἔχοντες ράβδίσκοι φαίνονται ἅπαντες, κρύπτονται δὲ ὀπισθεν αὐτῶν ἐπίσης ἅπαντες οἱ πρὸς αὐτοὺς διασταυρούμενοι ράβδίσκοι, οὗτοι δὲ πάλιν ἀναφαίνονται ὡς πρόσθιοι ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ζώνῃ, ἐνᾧ κρύπτονται οἱ ἐν τῇ κατωτέρᾳ ὄντες πρόσθιοι. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πλέγματος ἀπαιτεῖ πάντοτε τετραγώνου σχήματος κάλαθον, οἷαν δηλοῖ καὶ τὴν τοῦ ἡμετέρου πίνακος κίστιν ἢ γωνιαία παχεῖα ράβδος. Ἡ μυστική κίστη λοιπὸν ἐν ἄλλοις μνημείοις παρίσταται φέρουσα ἴδιον ἐπικάλυμμα εἴτε δερμάτινον, ὡς παρὰ Overbeck, *Kunstmyth. Atlas XVI, 10* καὶ ἐν *Bulletino della commiss. arch. comunale VII, πίν. II-III*, εἴτε ὑφαντόν, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ εἰς Σμικυθίωνα ψηφίσματος (*Mittheil. Athen XVII* σελ. 131 fig. 7). Τοιοῦτον ἴδιον ἐπίβλημα τῆς μυστικῆς κίστης νομίζω ὅτι εἶνε τὸ πεποικιλμένον ἱμάτιον, ἐφ' οὗ κάθηται ἡ Δημήτηρ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι².

Πῶς παρίστατο ὁ Ἰακχος ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι δὲν εἶνε σαφές, διότι ἠφρανίσθη τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ. Τοσοῦτον μόνον εἶνε φανερόν, ὅτι ἐφόρει καὶ ἱμάτιον ὡς ἐν τῷ πρώτῳ πίνακι, οὗ διεσώθησαν αἱ ἄκραι πτυχαί.

Κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄκρον τοῦ πίνακος παρ' αὐτὸν τὸν τράχηλον τῆς Κόρης διεσώθη μικρὸν τμήμα κέρατος τῆς Ἀμαλθείας, ὅπερ ἐκράτει ἄλλη μορφή ἀφανισθεῖσα. Ἡ μορφή αὕτη ἐξ ἅπαντος θὰ ἦτο ὁ πωγωνοφόρος ἀνὴρ ὁ μετὰ τοῦ κέρατος τῆς Ἀμαλθείας ἀπεικονισμένος ἐν παραστάσει ἀποστολῆς τοῦ Τριπτολέμου ἐν *Monum. dell' Inst. I, 4*, ὃν ὁ μὲν Stephani (*Compte-Rendu de la comm. imp. arch. 1859* σελ. 110) νομίζει ὡς τὸν Ἐριαντόν, ὁ δὲ Strube (*Studien* σελ. 18) πολὺ πιθανώτερον ὡς τὸν Πλοῦτον³.

¹ Σημειωτέον ὅτι τοῦτο δύναται ὅχι ἀπιθάνως νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς ἀπλὴν ἀμέλειαν τοῦ κεραμογράφου.

² Ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ κίστη ἐμπεριεῖχε πόπανα (Ἀριστοφ. *Θεσμ.* στ. 284 ἐξ. *Πρόβλ. Κλήμ. Ἀλεξ. Προτρ. II, 21*), δυνάμεθα ἴσως ὅχι ὅλως ἀπιθάνως νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ ἐπίβλημα αὐτῆς ἦτο ἀρχῆθεν ὄργανον τῆς ἀρτοποιίας, ἐπικάλυμμα δηλαδὴ τοῦ ἄρτου βοθητικόν τῆς ζυμώσεως αὐτοῦ. Τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Ἀριστοφάνους ἀποδεικνύει πλημμελῆ τὴν γνώμην τινῶν, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐδῶλιον τῆς Δημήτρος εἶνε μέτρον τῶν σιτηρῶν (*Kornmaass*).

³ Σημειωτέον ὅτι ὁ Πλοῦτος ὡς παῖς παρίσταται ἐν ἄλλοις ἐλευσι-

Κατὰ τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον τοῦ πίνακος ἐσώθη τὸ κατώτατον μέρος τῆς μορφῆς τοῦ Τριπτολέμου, εὐδιάγνωστον ἐκ τοῦ τροχοῦ τοῦ ἄρματος καὶ τῆς οὐρᾶς τοῦ δράκοντος. Τὸ μικρὸν διασωθὲν μέρος τοῦτο δεικνύει σαφῶς ὅτι ὁ Τριπτόλεμος παρίστατο βλέπων πρὸς δεξιὰν καὶ εἰς οὐδεμίαν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν εὐρισκόμενος πρὸς τὰς μεγάλας θεάς. Ταῦτα ἀρκοῦσι νὰ καταδείξωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς παραστάσεως τοῦ ἡμετέρου πίνακος, διότι φανερόν εἶνε ὅτι παρίστανται ἐν αὐτῷ πολλαὶ θεότητες, πᾶσαι ἐλευσινιακαί, ὑπὸ τὸν καθιερωμένον αὐτῶν τύπον, οὐδεμίαν πρᾶξιν τελοῦσαι οὐδ' εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν πρὸς ἀλλήλας εὐρισκόμεναι. Δὲν παρίσταται λοιπὸν οὐδεμία ὠρισμένη μυθολογικὴ σκηνὴ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι, ἀλλὰ μόνον ὁμίλος ἐλευσινιακῶν θεοτήτων, οἷος ὁ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λυσιμαχίδου¹, ὁ μόνον τὰς πρωτίστας τῶν θεοτήτων περιλαμβάνων, καὶ ὁ πολὺ ἐκτενέστερος τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Λακρατείδου², καίτοι ἐν αὐτῷ ἡ ὁμὰς Δημήτρος, Κόρης καὶ Τριπτολέμου παρίσταται ὑπὸ τὸν συνήθη ὠρισμένην μυθολογικὴν σκηνὴν τύπον. Ὁμοία εἶνε καὶ ἡ παράστασις τῆς Κυμαίας ὑδρίας, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ἡ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῆς πελίκης τοῦ Παντικαπαίου³. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ εἰκαζομένου μεγέθους καὶ τοῦ σχήματος (*πρόβλ. σελ. 41*) τοῦ ἡμετέρου πίνακος, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οὗτος ἦτο πλήρης ἐλευσινιακὸν πάνθεον διηρημένον εἰς δύο ὁμίλους θεοτήτων, ὡς τὸ τοῦ Λακρατείδου. Ὁ ἡμέτερος πίναξ λοιπὸν δὲν εἶνε πρωτοφανὲς μνημεῖον τοῦ ἐλευσινιακοῦ κύκλου, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰ ἐξ αὐτοῦ συναγόμενα συμπεράσματα περὶ τοῦ περιφήμου μεγάλου ἐλευ-

νιακοῦ μνημείους ὁμοίως κέρας Ἀμαλθείας φέρων (*Strube* ἐν. ἀν. σελ. 47). Ἀρτιγέννητον προσφέρει αὐτὸν τῇ Δημήτρει ἢ Γῇ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ σελ. 1 ὑπόσημ. 1 μνημονευομένῳ ἐκ Ῥόδου ἀμφορεῖ, ὅστις ἐνᾧ ἤδη ἦτο τετυπωμένη ἡ ἀρχὴ τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶδον ὅτι ἐδημοσιεύθη ἤδη ὑπὸ *Sal. Reinach*, ἐν *Revue arch.* τόμ. XXXVI σελ. 87 ἐξ.

² Ἐφημ. Ἀρχ. 1886 πίν. 3 ἀριθ. 1.

³ *Festschrift für O. Benndorf* πίν. IV.

⁴ Περὶ τῆς παραστάσεως τῆς Κυμαίας ὑδρίας ὀρθότατα ἔκρινεν ὁ Heydemann (*Marmorkopf Ricciardi* σελ. 15 ἐξ.): *Meinem Dafürhalten nach haben wir eine Versammlung von Göttern und Heroen vor uns, welche zu Demeter und Kore, den grossen Göttinnen, sei es im heiligen Cultus sei es in der geschäftigen Sage eine engere Beziehung haben, eine Versammlung, welche etwa den «sante conversationi» der Renaissancekunst zu vergleichen ist. Ἴδε καὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένα ἐν τῷ ἔτι ὑπὸ τὰ πιεστήρια εὐρισκομένῳ τεύχει τῶν *Monuments Piot*.*

σινιακοῦ ἀναγλύφου καθιστῶσιν αὐτὸν οὐδὲν ἥττον πολυτιμότεον.

Περὶ τῆς ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ δευτέρου πίνακος παραστάσεως οὐδὲν δύναται νὰ ῥηθῇ ἀσφαλές, διότι τὸ διασωθὲν μέρος αὐτοῦ εἶνε ἐλάχιστον πρὸς τὸ ὅλον. Ἐκ τοῦ τεμαχίου Δ δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ἐν ἑκατέρᾳ γωνίᾳ αὐτοῦ ὑπῆρχον περῶται μορφαί, ἀλλ' ἄδηλον τίνες (Ἑρωτες;). Ἡ ἐν τῷ τεμαχίῳ Γ μορφή φαίνεται ὡς τρέχουσα ἢ πίπτουσα. Ἐν δὲ τῷ τεμαχίῳ Β ἡ μὲν πρὸς δεξιὰν μορφή κάθηται ἐπὶ τινος καλαθοειδοῦς ἐδωλίου, ἡ

δὲ πρὸς ἀριστεράν φαίνεται ἐκ τοῦ μικροτάτου σωζομένου ὑπὸ τὸν λαιμὸν μέρους αὐτῆς ὅτι παρίστατο ἀναβαλλομένη τὸ ἱμάτιον. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀναβολῆς τοῦ ἱματίου ἀρμόζει εἰς γυναῖκας, γυναικεία δ' ὡσαύτως φαίνεται καὶ ἡ πρὸς δεξιὰν μορφή ἕνεκα τοῦ λευκοῦ χιτῶνος. Πλείονα δὲν δύνανται νὰ ῥηθῶσι.

Μηνὶ Δεκεμβρίῳ 1900.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ.

ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ

ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000016663

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

